

פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

תולדות

מאוצר שיחותיו ומאמרו
של הרב"ג מו"ר המקובל
רבי בניהו ושישבר שמואלו שליט"א

התשפ"ה

כל הזכויות שמורות
למוכן "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נדה שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למוכן "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמהה

לעילוי נשמת מר אבינו עטרת ראשנו
ראש ישיבתנו הקדושה "נהר שלום" תכב"ץ
האי חסידא קדישא ופרישא
עמוד התפילה ענותן כהלל
שייף עייל שייף נפיק
ולא מחזיק טיבותא לנפשיה
כמוהר"ר **שלום אהרן שמואלי** זצוק"ל
ב"ר שמואל ורחל ז"ל
נלב"ע ביום שב"ק כ"ג סיון התשפ"ד

ולעילוי נשמת
אמנו היקרה הצנועה והחשובה
שזכתה לזכות את הרבים
ולהעמיד דורות ישרים מבורכים
מסרה עצמה למען התורה הקדושה
הרבנית הצדקנית
מרת **שולמית רחל שמואלי** ז"ל
בת נחמיה ומזל ז"ל
נלב"ע ביום השישי ז"ך אלול התשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשוון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

הלכות נטילת ידים

הלכות נטילת ידים

מכלל מצוות ה"ל, היא מצות נטילת ידים, והיא משבע מצוות דרבנן. ומשום דהיא מדרבנן נעשה לה חיזוק יותר, דהמזלזל בנט"י חייב מיתה בידי שמים א.

א. אין חיוב נטילת ידים לסעודה אלא אם כן אוכל שיעור כזית. אבל בפחות מכזית אינו חייב ליטול ידיו, וממידת חסידות כדאי ליטול ידיו גם לפחות מכזית. ואף כשאוכל כזית, אם אינו אוכל שיעור כביצה אינו מברך ברכת "על נטילת ידים", אלא נוטל ידיו בלא ברכה ב. ושיעור כביצה שאמרו לענין זה, נראה שאם

עיונים והארות

דגרים ליה לגרמיה מסכנותא. כמה דעונשיה כך הכי הוא זכי מאן דנטיל ידיו כדקא יאות דגרים לגרמיה ברכאן דלעילא דשראן ברכאן על ידיו כדקא יאות ואתברך בעותרא. עכ"ל.

ב. מו"ר מופת הדור בהליכות עולם (ח"א פר' שמיני הלכה א). ומקורו מדברי השו"ע (סי' קנח סעי' ב) שכתב, יש מי שאומר שאם אינו אוכל אלא פחות מכביצה, יטול ידיו ולא יברך. ובסעי' ג כתב אם אוכל פחות מכזית, יש מי שאומר שאין צריך נטילה. ומקור השו"ע ע"פ מ"ש הב"י (שם) בשם הרוקח (בהלכות סעודה סי' שכח) וז"ל: אוכל פחות מכביצה יטול מספק ולא יברך. ונראה שטעמו משום דכיון דבפחות מכביצה אינו מקבל טומאת אוכלין איכא למימר דלא הצריכו בו חכמים נטילה ואיכא למימר דסתם הצריכו נטילה לאוכל פת ולא חילקו בין פחות מכביצה ליתר מכביצה הילכך יטול מספק ולא יברך. ובסי' רפ"ג כתב, ונוטלין ידיהם ומברכין על נטילת ידים מפני שצריך לטבל טיבול שני במרור, אבל על אכילת מצה שהיה יוצא בכזית אין צריך נטילה דעל פחות מכזית אין צריך נטילה כדאמרינן בסוכה (זז) ובברכות (מה). עכ"ל.

והרב לחם חמודות (חולין פרק כל הבשר אות עב) השיג על זה דהא בעינן כזית מצה, ולכן כתב דמוכרח שהוא טעות סופר ברוקח, ושלא כדון פסק בשלחן ערוך לפטור בפחות מכזית. ע"ש. וכן כתב במג"א.

אולם דעת המטה יהודה (אות ג) והלבוש והט"ז (ס"ק ג) והברכ"י (ס"ק ד) בשם הרשב"ץ, כדעת מרן השו"ע דבפחות מכזית אין צריך נטילה.

ובכה"ח (סי' קנח ס"ק י) כתב, דנכון להחמיר לצאת ידי חובת כל הדעות, ובלאו הכי יש נזוהרין שלא לאכול פחות מכשיעור כדי שלא לאכול בלי ברכה אחרונה. ואם כן כל שכן בפת, ואם כן מי הוא זה אשר יערב אל לבו לאכול פחות משיעור בלא נטילת ידים וברכת המזון. ע"כ. ויש לציין דברי היפה ללב (על סעי' א) דחכם לא יעשה כן לפני ההמון שאז ילמדו ממנו אחרים ויבואו להקל לאכול יותר מזה בלי נטילה.

אולם מו"ר מופת הדור פסק כדעת מרן, וכ"פ בנו מו"ר הראשל"צ בספרו ילקוט יוסף (סי' קנ"ח הלכה ד') ובהערה למטה כתב על דברי כה"ח ואין זה אלא דרך הנהגה טובה ומדת חסידות, אבל מעיקר הדין תפסינן עיקר כדעת מרן השלחן ערוך.

א. בא"ח (ש"א פר' שמיני בהקדמה).

ובגמ' בעירובין (כא:): איתא, תנו רבנן מעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורין והיה רבי יהושע הגרסי משרתו. בכל יום ויום היו מכניסין לו מים במדה. יום אחד מצאו שומר בית האסורין, אמר לו, היום מימך מרובין שמא לחתור בית האסורין אתה צריך. שפך חציין ונתן לו חציין. כשבא אצל רבי עקיבא אמר לו יהושע אין אתה יודע שזקן אני וחיי תלויין בחיין. סח לו כל אותו המאורע. אמר לו תן לי מים שאטול ידי אמר לו לשתות אין מגיעין, ליטול ידך מגיעין. אמר לו, מה אעשה שחייבים עליהן מיתה, מוטב אמות מיתת עצמי ולא אעבור על דעת חבירי. אמרו לא טעם כלום עד שהביא לו מים ונטל ידיו. כששמעו חכמים בדבר אמרו, מה בזקנותו כך, בילדותו על אחת כמה וכמה, ומה בבית האסורין כך, שלא בבית האסורין על אחת כמה וכמה.

אמר רב יהודה אמר שמואל, בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים, יצתה בת קול ואמרה, בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני, ואומר חכם בני ושמח לבי ואשיבה חרפי דבר.

וכתב הטור (סי' קנח) וז"ל: וצריך ליזוהר בנטילתם [שהרי] כל המזלזל בנטילתם חייב נידוי כדאמרינן (עדות פרק ה' משנה ו') את מי נידו, את רבי אליעזר בן חנן שזלזל בנטילת ידים, וכל המזלזל בנטילת ידים בא לידי עניות (כדאיתא בגמ' שבת דף סב), ואמרו ר' זריקא אמרו רבי אליעזר כל המזלזל בנטילת ידים נעקר מן העולם. ואף על פי ששיעורם ברביעית, יוסיף ליטול בשפע דאמרו רב חסדא אנא משאי מלא חפנאי מיא, ויהיבו לי מלא חפנאי טיבותא ע"כ.

וכ"כ האריז"ל בשער הגלגולים (דף כג ע"א סוף הקדמה כ"ב) וז"ל: גם המזלזל בנטילת ידים מתגלגל במים וזה סוד פסוק אזי עבר על נפשנו נתננו טרף לשיניהם ר"ת נט"ל וזה סוד מ"ש ז"ל האוכל בלא נטילת ידים נעקר מן העולם. ונדון במים כנ"ל גם ממילא רמז להיפך ואמר ברוך ה' שלא נתתנו טרף לשיניהם ר"ת "שנטל" כי על ידי שנטלו לידים לא נתננו טרף לשיניהם של המים הזדונים הנ"ל ולכן ברוך ה' שלא עשנו כמו הרשעים שאינם נוטלים ידיהם עכ"ל.

ועיין בכה"ח (סי' קנח ס"ק עח) בענין זה שהביא את הזוה"ק פרשת לך לך (סוף דף פז): וז"ל: כל מאן דלא נטיל ידיו כדקא יאות, אף על גב דאתענש לעילא אתעניש לתתא, ומאי עונשיה לתתא

אוכל כחמישים גרם פת, נוטל ידיו בברכה ג.

ב. סדר הנטילה, יקח בידו הימנית את הכלי שנקרא אנט"ל ויתן הכלי ליד שמאל להכניעה ה, ומהשמאל יטול על ימין שלש פעמים רצופים, ואח"כ תניח הכלי בארץ, והימין תקחנו מאליה מעל הארץ, ויטול על השמאל שלש פעמים בזו אחר זו, וישפשפם ג' פעמים בזו אחר זו, ואחר כך יגביה ידיו כנגד ראשו ותיכף יברך ענט"ל אחר הנטילה קודם הניגוב, כדי שלא תהיה הגבהת ידיו לבטלה. ובעוד ידיו זקופות יפשוט

עיונים והארות

אבל בנטילת ידים לאכילה שידי הן טהורות ואינו נוטל אלא לתוספת קדושה, צריך ליטול תחלה יד שמאל מיד ימין מהטעם שכתב בפרשת תרומה. ויש לפרש שלעולם תחלה נוטל יד ימין מיד שמאל בין בנטילת ידים דשחרית בין בנטילת ידים דאכילה כמו שכתב בפרשת וישב ומה שכתוב בפרשת תרומה מאן דנטיל מיא בידיה וכו' היינו לומר שנוטל כלי של מים ביד ימינו ונותנו ליד שמאלו כדי שיריק מים על יד ימינו. ומה שכתב לא יטול אלא מן ידא דאידיכי בקדמיתא הכי נמי איתא בגמרא פרק שלשה שאכלו (ברכות נא.) אל תטול ממי שלא נטל ידיו שחרית, עכ"ל.

ועייני מג"א (סי' ס"ק א) שהביא דברי הבי"ו ופסק דלעולם יד שמאל תיטול ליד ימין.

והאריז"ל כתב בשער המצות (דף ט"ל ע"א) שיש ליטול תחילה בנטילת ידים לסעודה את יד ימין ואח"כ שמאל.

ובן הרב כה"ח פלאג"י ז"ל (סי' כ"ב אות י"ג) הביא שתי הדעות והכריע שייטול ימין תחילה.

ו. כתב רבנו האריז"ל בשער המצות (שם) וז"ל: בתחילה תרחוץ ידך ותשפוך מים על יד ימינך שתי פעמים זו אחר זו ואח"כ תרחוץ ידך שמאלית ותערה עליהם מים שתי פעמים אחרות רצופות ואח"כ תשפשף שני ידך זו בזו ותכוין כי מתגרשות הקליפות על ידי המים שהם מימי החסדים כי החסד הוא המגרש הקליפות כי אין אחיזתן אלא מצד הדין והגבורה ואחר שנסתלקו הקליפות מן הידים אז תגביה ידך למעלה כנגד פניך ואז תברך ברכת נטילת ידים עכ"ל. וכ"כ המשנת חסידים (מסכת מוצאי שבת פרק ב' משנה ח) שנוטל ידיו ב"פ על יד ימין וב' פעמים על יד שמאל.

ובבא"ח בסדר הנטילה (ש"א פר' שמיני אות ד) כתב וז"ל: כשנוטל יקח הכלי ביד ימין וימסרנו ליד שמאל כדי להכניע השמאל כעבד הנכנס לשרת את אדונו, ואז תשפוך יד השמאל על הימין ג"פ בזו אחר זו, ותניח הכלי בארץ והימין תקחנו מאליה מעל הארץ ותשפוך ממנו על יד שמאל ג"פ בזו אחר זו, ואח"כ ישפשף הימין ג"פ בזו אחר זו ויחזור וישפשף השמאל ג"פ ג"פ בזו אחר זו, כן הוא הסדר המפורש בסידור רבנו הרש"ש ז"ל דבעי לשפוך ג"פ בזו אחר זו וגם לשפשף ג"פ. ואף על גב דמדברי רבנו האריז"ל בשער המצות משמע לשפוך ב"פ ולשפשף פעם אחת, ודאי דבר זה נתברר לרבנו הרש"ש ז"ל מדברי רבנו האריז"ל במקום אחר, כי נאמן רבנו הרש"ש ז"ל שלא יחדש דבר מדעתו אם לא מצא לו גילוי והכריח בדברי רבנו האריז"ל ז"ל, לכן אין לזוז מדבריו, ובפרט כי בדבר זה אין נזק יוצא מן התוספת, ושמעתי שכך הוא מנהג קהל חסידים בבית אל לשפוך ג"פ בזו אחר זו ולשפשף ג"פ בזו אחר זו, עכ"ל.

ז. עיי' בא"ח (שם אות ה) שכתב, אחר נט"ל ושפשוף, יגביה ידיו עד כנגד ראשו להעלות ולרומם לבחינת ו"ה שהם סוד מים

ג. בן פסק מו"ר מופת הדור בהליכות עולם (שם) וסבירא ליה כדעת הגר"ח נאה ששיעור קליפת הביצה הוא פחות ערך אחד מחמש עשרה בביצה, ונמצא שהביצה ללא קליפתה היא לערך 50 גרם. ובאול"צ (ח"ב פ"א תשובה א) כתב, שיעור כביצה לענין נטילת ידים בברכה הוא כביצה קלופה, שהוא שלוש עשרה דרהם וחצי, שהם כארבעים וחמשה גרם. וכתב שם במקורות דלנטילת ידים משערים בכביצה קלופה, שהרי בב"י שם כתב שהטעם שיש משערים לנטילת ידים בשיעור כביצה, הוא משום שפחות מכביצה אינו מטמא טומאת אוכלין, ושיעור כביצה לענין טומאת אוכלין הוא כביצה קלופה, וכמ"ש הרמב"ם (בפרק ד' מהלכות טומאת אוכלין הלכה א'), וראה גם בכה"ח (בסי' קנ"ח ס"ק ח), וע"ש שכתב שלפי מה שכתב המהר"ל ששיעור הקליפה הוא כרבע נפח הביצה, נמצא ששיעור ביצה הוא י"ג דרהם וחצי, כיון שביצה עם הקליפה הוא י"ח דרהם, וכמ"ש הרמב"ם בפירוש המשנה (במסכת עדיות פרק א' משנה ב'), ע"ש. וכיון שהדרהם הוא שלושה גרם וחומש, א"כ השיעור הוא כמעט ארבעים וחמשה גרם מים, (ארבעים ושלוש גרם וחומש), ושלא כדברי הבא"ח שכתב (פר' שמיני אות א) ששיעור ביצה הוא י"ח דרהם, ע"ש.

ומאחר ועינינו רואות שבביצים דידן אינן כשיעור שנקט מהר"ל ששיעור הקליפה הוא כרבע מנפח הביצה, ע"כ נקטנו להלכה כפסק מו"ר מופת הדור בהליכות עולם שהוא כערך אחד מחמש עשרה בביצה, ואין לדון אלא מה שעיינו רואות.

ד. עיי' בסידור הרש"ש (כת"י חלק ב' דף 292) שכתב כוונת הנטילה וזה לשונו שם, יקח בידו הימנית את הכלי שנקרא "אנטל" שהוא גימטריא ע"ה **יאהרונהי** שהם גופא נפש רוח שהוא בחינת הכלי דכל פרט בערך האורות שהם נשמה חיה יחידה.

ה. עיי' בב"י (סי' ד' ד"ה וכתב עוד וכו') שהביא את ב' מאמרי הזוה"ק הסותרים זה את זה. וז"ל: וכתב עוד וז"ל: ותו דבעי ליה לבר נש לנטלא ידא ימינא בשמאלא בגין לשלטא ימינא על שמאלא ואיתסחי ימינא משמאלא ובגין כך איהו נטילה ועל דא מאן דנטיל ידוי יטול ימינא בשמאלא לאשלטא ימינא על שמאלא בגין דלא יהיב דוכתא ליצר הרע לשלטא כלל עכ"ל. ויש לתמוה שבפרשת ויקחו לי תרומה (קנד:) על פסוק ועשית שולחן, כתב וזה לשונו: מיא אינון מימינא ואינון חדוה מיד יהיב לשמאלא ואתדבקו ביה אינון מים וחדאן ליה ובתרא אתכליל איהו בימינא ויתער לנוקבא בההיא חדוה וסימניך מאן דנטל מיא בידיה ימינא במנא קדמאה לארקא מיא בשמאלא איהו ולא משמאלא לימינא דהא מיא מימינא נטיל לון שמאלא ובגין כך לא אשתכחו מיא אלא מסטרא דשמאלא כיון דנטיל מיא בגויה הא אתערו לגבי נוקבא דאינון מים עכ"ל. ושני מאמרים אלה נראים כסותרים זה את זה ואפשר שיש חילוק בין נטילת ידים דשחרית לנטילת ידים דאכילה, דבנטילת ידים דשחרית כיון שהן טומאות מסטרא מסאבא דשרייה עלייהו, אי הוה נטיל בקדמיתא שמאלא בימינא, היה נראה כאלו סטרא דימינא משמש לסטרא אחרא ולפיכך בעי לנטולי בקדמיתא ימינא משמאלא כמו שכתוב בפרשת וישב,

- ידיו לקבל שפע וברכה, וטוב שתהיה יד ימין גבוהה מעט יותר מהשמאל. ואם לא בירך עד שניגב ידיו, שוב לא יברך.^ה
- ג. כתב רבנו האר"י ז"ל בשער המצוות, נטילת ידים שיעורה כל היד, שהוא חמש אצבעות והכף עצמה עד פרק הזרוע. ויזהר להפך ידיו בשעת נטילה אנה ואנה, כדי שיבואו המים על כל היד.^ט
- ד. אפילו שאין לברך על נטילת ידים לאחר הניגוב, מכל מקום, כל שנשאר אף בחלק קטן מידי קצת רטיבות, באופן שהוא טופח על מנת להטפיה, מברך על נטילת ידים.^י
- ה. ינגב ידיו היטב קודם שיבצע, שהאוכל בלא ניגוב ידים, כאילו אוכל לחם טמא. ולא ינגב ידיו בחלוקו, דקשה לשכחה.^{יא}
- ו. האוכל, צריך נטילת ידים, אפילו אם אדם אחר נותן את הלחם לתוך פיו, והוא אינו נוגע במאכל. והמאכיל, אינו צריך ליטול ידיו. ואסור להאכיל למי שאינו נוטל ידיו.^{יב}
- ז. אין ליטול בכוס חד פעמי אם בדעתו לזרוקו, ובדעיבד שאין לו כלי אחר יטול בהם ידיו בלא ברכה. וטוב שייחד את הכלי לשימוש קבוע, ואז יטול בו ידיו בברכה.^{יג}

עיונים והארות

העם, שהרי אסור לעשות עסק אפילו כל דהוא בשעה שמברך, וכנז' בחס"ל סי' קנ"ח אות ג' ועיין מטה יוסף ח"ב ושאר אחרונים. ולפ"ז אם שכח ולא בירך קודם ניגוב, לא יברך אחר ניגוב משום ספק ברכות. מיהו הרב המגיה בחס"ל שם כתב דאם נגב ידיו קודם ברכה, יחזור ויטול ידיו כדי לברך קודם ניגוב ע"ש ויפה כתב, וכן ראוי לעשות כדי שלא יפסיד הברכה, ואין בזה משום גורם ברכה שאינה צריכה וכמ"ש בס"ד בזה במקום אחר, אך קודם שיטול יגע בבשרו בידי ויטמאם ויטול ויברך קודם ניגוב. עכ"ל.

זע"ז למו"ר מופת הדור (שם הלכה ג) שכתב, צריך לברך על הנטילה אחר שנטל ידיו קודם שינגבם. ואם לא בירך קודם הניגוב, אינו רשאי לברך אחר הניגוב, שכל המצוות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן. ולדעת הרמב"ם רוב הראשונים ומרן השלחן ערוך והאחרונים, היינו לעיכובא, ואם מברך על המצוה לאחר עשייתה, ברכה לבטלה היא. ואפילו אם נזכר בתוך כדי דיבור שלא בירך, לא יברך אחר הניגוב.

ט. בא"ח (שם אות ג ואות ו). וכ"כ מו"ר מופת הדור (שם הלכה ו) וז"ל: כשנטל ידיו יקפיד עד כמה שאפשר שיכנסו המים בכף ידו ובין אצבעותיו ובכל המקומות עד פרק כף היד. ואם אחר שנטל ידיו רואה שנשאר איזה מקום בכף ידו שהוא יבש, וכן אם עסק בידי קודם הנטילה בשמן ובנפט, ומחמת כן אין המים נראים על איזה מקום בכף ידו, אם יש לו עוד מים, ישפוך עוד מים על ידיו, ואם אין לו עוד מים, יצא ידי חובה, וינגב ידיו, ויוצא ידי חובת נטילת ידים לדעת האומרים ששיעור נטילת ידים הוא עד סוף האצבעות.

י. שו"ת אול"צ (ח"ב פ"א תשובה ד). ובמקורות כתב, אין לברך לאחר הניגוב, כיון שיש מחלוקת אם אפשר לברך לאחר הניגוב, שלדעת המג"א (בסי' קנח ס"ק טז) ועוד אחרונים אפשר לברך אף לאחר הניגוב, ולדעת הט"ז (שם ס"ק יב) ועוד אחרונים אין לברך לאחר הניגוב, וספק ברכות להקל. ומכל מקום נראה, שאם ידיו רטובות אפילו במקצת יכול עדיין לברך, דכיון שצריך לנגב עכ"פ מקצתן, לא חשיב נגמרה מצותן. (ואם באצבעות עצמן כבר מנוגב טוב, שמעיקר הדין יצא ידי"ח נטילה א"כ בפשטות לא יברך).

יא. בא"ח (שם אות ט).
יב. בא"ח (שם אות י).

יג. שו"ת אול"צ (שם תשובה ו). ובמקורות כתב וז"ל: יש להסתפק

התחתונים הלבביש לבחינת י"ה שהם מים העליונים, ולהגביה ולרומם את בחינת ד' אותיות יהו"ה הלבביש לבחינת קוץ יהו"ד של שם הוי"ה וליחדם יחוד שלם ולהמשיך שפע לגופו ולנשמתו ולקשרם.

ובאשר יגביה ידיו עד כנגד ראשו אז תכף ומיד יברך על נט"י, כדי שלא תהיה הגבהת ידיו לבטלה, כנז' בזה"ק שאסור להגביה ידיו בריקנייא. ואחר ברכת ענט"י בעוד ידיו זקופות יפשוט ידיו לקבל שפע וברכה מעשר מיני שפע הנמשכים ל"ב בחינות קדושה הכלולות בעשר ספירות קדושה הרמוזות בעשר אצבעות ידיו, ויכוין להמשיך מן אור אין סוף מוחין ושפע ל"ב בחינות קדושה הרמוזות בעשר ספירות הכוללות, והן עשר מיני ברכות הנזכרות בפסוק ויתן לך וכו' עד ומברכין ברוך, עכ"ל.

וז"ל הזוה"ק (יתרו טז): המזהיר שלא ירים הידים בריקניא דהיינו שלא בשעת ברכת כהנים או שלא בשעת נטילת הידים כי חומר המרים ידיו בריקניא הוא גדול, רבי חזקיה פתח ואמר (ויקרא ט, כב) "וישא אהרן את ידיו", כתיב ידו חד בגין דבעי לארמא ימינא על שמאלא והא אוקימנא רזא, אשכחנא בספרא דשלמה מלכא דכל מאן דארים ידיו לעילא ולא אינון בצלותין ובעותין האי איהו בר נש דאתלטייא מעשרה שולטנין ממנו, ואינון (קהלת ז) עשרה שליטין אשר היו בעיר, אלין אינון עשרה די ממנו על פרישו דידין לעילא לנטלא ההוא צלותא או ההיא ברכתא ויהבי ביה חילא לאתיקרא שמא קדישא ואתברך מתתא, כיון דמתתא אתברך מההוא פרישו דידין לעילא כדין אתברכא מעילא ואתיקר מכל סטרין, ואלין עשרה ממנו זמינין לנטלא מאינון ברכאן דלעילא ולאקרא לתתא ולברכא לההוא דמברך ליה דכתיב (במדבר ו, כז) "ואני אברכם", בג"כ יסתמו בר נש בשעתא דירים ידיו לעילא למהוי בצלו או בברכאן או בבעותא ולא ירים ידיו למגנא בגין דאלין עשרה אינון זמינין ומתערין לגבי ההוא פרישו דידין ואי הוא למגנא אינון עשרה לטיין ליה במאתן וארבעין ותמניא לווטין, והאי איהו דכתיב ביה (תהלים קט, יז) "ויאהב קללה ותבואהו" וכדין רוח מסאבא שריא על אינון ידן דאיהו ארחיה למשרי על אתר ריקניא, וברכתא לא שריא באתר ריקניא ועל דא כתיב (בראשית יד, כב) "הרימותי ידי אל ה' אל עליון" דמתרגמינן בצלו, עכ"ל.

ה. בא"ח (שם אות ז) וכתב שם, ויש מי שאומר שאפילו אם לא בירך עד לאחר הניגוב שוב לא יברך. לכן צריך ליזהר לברך קודם הניגוב, וכ"ש שאסור לו לברך בהיותו מנגב ידיו כמנהג המון

ח. אם בשעה שנטל ידיו היה בדעתו לאכול כביצה, ונטל ידיו בברכה, ואחר כך היה קשה עליו הדבר לאכול כביצה, אינו חייב מן הדין לדחוק עצמו לאכול, ואפילו כזית. ואין לחוש בזה לברכה לבטלה, כיון שבשעת הנטילה היה בדעתו לאכול כביצה. ומכל מקום אם אפשר הדבר ישתדל לאכול כביצה, מחמת הברכה שברך י."

ט. אם עשה צרכיו ורוצה לאכול מיד, יטול ידיו תחילה בשביל עשיית צרכיו בלי כלי, ויברך אשר יצר, ואח"כ יגע בידיו במקומות המכוסים שבגופו, ואז יטול ידיו ויברך ענט"י^{טו}.

י. יעמוד ויטול ידיו מעומד, והברכה והניגוב יהיו גם כן מעומד^{טז}.

עיונים והארות

לאכול כביצה בשביל הברכה, עכ"ל.

טו. שו"ע (סי' קסה סעי' א) כתב, העושה צרכיו ורוצה לאכול, יטול ב' פעמים. על הראשונה מברך: אשר יצר, ועל השנייה מברך: על נט"י. ואם אינו רוצה ליטול אלא פעם אחת, לאחר ששפך פעם אחת על ידיו ומשפשף, יברך: אשר יצר, ואח"כ בשעת ניגוב יברך: ענט"י.

ועיי' בבא"ח (שם אות ט) ובכה"ח (סי' קסה ס"ק א) דמשמע שיעשה ממש ב' נטילות גמורות הראשונה לסירוגין ויברך אשר יצר והב' כדי נטילת ידים, רק שיעשה הפסק ביניהם בנגיעה במקומות המכוסים.

אך המשנה ברורה (סק"ב) כתב בשם האחרונים דצריך ליזוהר שלא ליטול בפעם הראשונה נטילה גמורה ורק מעט משום נקיזות, דאי לאו הכי הרי נטהרו ידיו בפעם הראשונה ואין שייך עוד לברך על נטילה שניה וכו"ל בס"י קנה סעי' ז. ע"ש באורך. ורבים נתחבטו בד"ן זה מה הראוי לעשות כפי שיראה המעיין בהלכה זו.

וכתב האור לציון (ח"ב פרק מו תשובה ב בהערות) אחר שבאר שאין ליטול ידים לסעודה מברז מים, כתב בה"ל: ובמה שנתבאר שאין ליטול ידים מברז מים, אנו יוצאים מידי ספק בענין מה שנחלקו הפוסקים במי שעשה צרכיו ורוצה לאכול סעודת פת, באיזה אופן יטול ויברך, שהרי הנטילה הראשונה מועילה גם לנטילת ידים לסעודה, וכיצד יברך אשר יצר, וכמבואר בשו"ע בס"י קסה (סעי' א) ובאחרונים שם, שכיום שנטלים ידים מברז מים, שוב אין ספק בדבר, שכיון שלאחר שעושה צרכיו אין צריך ליטול ידיו בכלי, וכמו שנתבאר לעיל (בפרק א תשובה טו), א"כ בפעם הראשונה רוחץ ידיו בלי כלי, ומברך אשר יצר, ונטול ידיו שוב בכלי, ומברך על נטילת ידים. עכ"ל. ואף שמדברי האול"צ משמע דאי עביד ככה"ג אי"צ ליגוע במקומות המכוסים. מ"מ כתבו האחרונים שראוי גם ליגוע במקומות המכוסים, לצאת יד"ח אלו הסוברים דבדיעבד עלה נטילה מהברז בבתים שלנו.

טז. כ"ב בשעה"כ (דף עב ע"א) וז"ל: הנה ענין נטילה לאכילה נתבאר ענינה בענין נטילת ידים לאכילה דבימי החול. אמנם מה שנוסיף בזה עתה הוא כי הנה שם נתבאר ענין הנטילה שהיא העלאת הידים כנגד הראש להעלותם אל מדרגתם הראשונה שהיו משתמשין במקום הראש. והנה עתה להורות כי הנקבא מקבלת הארה על ידי הידים העליונות דז"א מן תלת מוחין דיליה ברישיה לכן תגביה ידיך עד כנגד ראשך, וגם לסיבה זו צריך לברך ברכה זו מעומד לפי שהיא למעלה בסוד המוחין דז"א, ונדוע כי עלמא דדכורא כל עובדיו מעומד ולכן עתה אשר כוונתך להעלות את הנקבא וליחדא עם בעלה צריך שיהיה (שתברך ברכה זו) מעומד. גם בכל נטילה מג' סעודות דשבת צריך לקיים ב' הדברים הנז'

אם כלי חד פעמי חשוב כלי לענין נטילת ידים, שלכאורה נראה שכלי שאינו עשוי אלא לשעה אינו חשוב כלי, וכיון שבנט"י בענין כלי, אין ליטול בו ידים. וכן מוכח מדברי הרמב"ם (בפרק ה' מהלכות כלים הלכה ז), שכתב, חותל של הוצין (כלי עשוי מהוצין שנותנים בו תמרים) שמניחים בו הרוטב וכיוצא בו, אם הוא נותן לתוכו ונטול מתוכו מיטמא, ואם אינו יכול ליטול מה שבתוכו עד שיקרענו או יתירנו, או שחשב לאכול מה שבתוכו ולזורקו, טהור, וכן הקרן שהוא משתמש בה ומשליכה אינה מקבלת טומאה. מוכח מדברי הרמב"ם שכלי שבדעתו לזורקו אינו כלי ואינו מקבל טומאה. ואף שמצינו לענין שבת שאף כלי לשעה חשיב כלי, וכמבואר בשו"ע (בסי' תרמו סעי' א), שאין ממעטין ענבי הדס ביום טוב משום דהוי כמתקן, ואעפ"י שאינו אלא לשעה, מ"מ יש לחלק, שבשבת איסורו משום מכה בפטיש, ואין צריך תורת כלי, אבל בעלמא יש לומר שאינו כלי אא"כ עשוי לשימוש תמיד.

ואולם לכאורה יש להוכיח שיש תורת כלי לכלי חד פעמי מדברי רש"י (בביצה לב), לענין מה שאמרו שם אין עושים פחמין ביום טוב, שכתב שם דאינהו נמי כלי ניהו, משמע שאף שהפחמין עשויים לשעה חשובים כלי. ומ"מ יש לומר שרש"י לשיטתו שאין בנין וסתירה בכלים, וכל האיסור הוא משום מכה בפטיש, (וראה מה שנתבאר בשיטת רש"י בספר אול"צ תשובות ח"א ח"א סי' כד), ואין לזה שם כלי ממש. ולכן אין ליטול ידים בכלי העומד לזריקה, ורק אם מייחד אותו לתשמיש קבוע חשיב ודאי כלי ויכול ליטול בו ידיו.

ומכל מקום נראה שבדיעבד שאינו מוצא כלי אחר ויכול לסמוך על הראיות להתיר, ויטול ידיו בכלי זה, אבל לא יברך, ואין צריך לכרוך ידיו במפה. ובמקום שאפשר, טוב יותר שייחד את הכלי לשימוש רב פעמי, ואז יוכל ליטול ידיו בברכה.

ועל כל פנים אין ליטול ידים בשקית חלב וכדומה אפילו אם מייחד אותה לכך, משום שהכלי של נטילת ידים צריך שיעמוד בפני עצמו, כמבואר בשו"ע (בסי' קנט סעי' א), ע"ש, ושקיות אלו אינן עומדות בפני עצמן. עכ"ל.

ועיי' למו"ר מופת הדור בחזו"ע (שבת ח"ב הלכות קידוש הלכה יז בהערות) וז"ל: ובשו"ת חיי הלוי (ח"א סי' כב) כתב בשם הגר"ש וואזנר שכוסות נייר או פלסטיק אלו שנעשו לשם קבלה ואין בקבלתם שום ריעותא אין מקום בידינו לפוסלם לענין נטילת ידים, כי יש עליהם תורת כלי, עיי"ש וכן דעת הגר"ש ז"ל אורבך, הובא בספר שמירת שבת כהלכתה (ח"ב פמ"ז הערה נא). עיי"ש.

יד. מו"ר מופת הדור (הליכות עולם שם הלכה ב). וכ"ה בבא"ח (שם אות א) וז"ל: ואם דעתו לאכול כביצה ויברך ענט"י ובעת שבא לאכול לא הי' לאכול כביצה אלא רק אכל כזית, אין חשש ברכה לבטלה על אשר בירך ענט"י, ועכ"ז ידחוק עצמו היכא דאפשר לו

יא. נטילת ידים צריכה שיעור של רביעית, ומכל מקום יזהר ליטול בשפע, ויכוין "מים" ר"ת מלא ידיו מברכותיך, וכן ר"ת מעושר מתנות ידיך".

יב. צריך לזהר מחציצה שכל דבר שחוצץ בטבילה חוצץ בנטילה, כגון צואה שתחת הצפורן במקום שהצפורן עודף על הבשר, לפיכך לא יגדל אדם צפרניו שלא לבא לידי מכשול חציצה בנט"י".

יג. מי שאין לו כלי לנטילת ידים, יכול להטביל ידיו במקוה טהרה שיש בו ארבעים סאה, או במעין אפילו אין בו ארבעים סאה. ורשאי לברך על נטילה זו אקב"ו על נטילת ידים יט.

עיונים והארות

שיהיה מעומד ושיגביה ידיו עד כנגד ראשו עכ"ל.

להעביר הזוהמה שהיא הקלי' הנאחזת בהן עכ"ל.

וב"ב בפע"ח (דף צ"ט ע"ד) וז"ל: אח"כ תטול ירך אך ראוי שתטלם ותגביה ירך כנגד ראשך בעת שתנגבם וזהו להורות עליה קבלת הנוק' על ידי הידים העליונים מן המוחין דז"א רישיה דיליה ולכך תגביה ירך עד כנגד ראשך. ולכן גם כן ראוי להיות [הנטילה] מעומד כי הוא במקום מוחין דז"א עכ"ל. וכן הוא בסידור הרש"ש (כת"י ח"ב דף 292).

וב"ב בפע"ח (שער הברכות פרק ה' דף יב ע"ד) וז"ל: ואמנם העודף מצפרנים מכנגד הבשר שם הוא אחיזת הקלי' וכו', על כן צריך ליטול הידים במים שהם בחינת החסד הכולל ה' חסדים, ועל כן נמתקים הה' גבורות דמנצפ"ך הכפולות בה' אצבעות יד ימין ויד שמאל ואז הקלי' שהיו נאחזות בחותם ה' גבורות שבה' אצבעות הכפולות כנז' הם נדחות ומתגרשות ומסתלקות משם על ידי הה' חסדים כי לעולם החסד דוחה ומגרש את הקלי' משם עכ"ל.

והנה, אף דברי שעה"כ נכתבו בענין שבת וכן בסידור הרש"ש, והבא"ח (ש"ב פ"ר וירא אות יב) כתב דבשבת יעמוד משמע דבחול אין צריך. מ"מ ע"י בפסקי תשובות (ח"ב סי' קנח ע"ב) שהביא שעה"פ האר"י ז"ל יש לעמוד בשעת הנטילה והניגוב גם בחול, והביא בהערות שם שבסידור האר"י י"א אומרים אף בחול וי"א דרק בשבת כן, ולפיכך העושה כן אף בחול אם לא יועיל בודאי לא יזיק, ומ"מ בשבת ישתדל להזהר בזה ביותר.

יה. בנמ' חולין (קו): תנו רבנן נטילת ידים לחולין עד הפרק. לתרומה עד הפרק, קידוש ידים ורגלים במקדש עד הפרק, וכל דבר החוצץ בטבילה בגוף חוצץ בנטילת ידים לחולין עכ"ל.

יז. הביית יוסף (סי' קנט, ד"ה ואע"פ) הוכיח דשיעור רביעית ילפנין מרש"י שפירש "משא ולא משא" היינו שיעור מצומצם שהוא רביעית.

וב"ב השו"ע (סי' קסא סעי' א). וכתב שם המ"ב (ס"ק ב), שכל החילוק בין אם זה נמצא במקום שעודף על הבשר זה דוקא בזוהמת הצפרנים שכך הדרך להתקבץ שם, אבל צואה ממש אפילו כנגד הבשר מסתברא שלא חשיב נטילה אם מצאו שנשאר שם. ובבא"ח (ש"א פ"ר אחרי קדושים אות כד) פסק כדברי השו"ע. והוסיף שם ובצק שתחת הצפורן אפ"י כנגד הבשר חוצץ, ובמיעוטו ואינו מקפיד אין לחוש.

וכתב הבא"ח (פ"ר שמיני אות א) וז"ל: אף על פי ששיעור נט"י ברביעית, יזהר ליטול בשפע. ואותם אנשים בורים שנוטלין ואין נוטלין כראוי, עונשם יותר מרובה מאותם שאינם נוטלין כלל. חדא, הנה הם אוכלים בלא נט"י כיון דאין נוטלים נטילה ראויה כפי הדין, והב' שמברכים ברכה לבטלה, והג' ריב לה' עמהם, מאחר דנוטלין למה אין נוטלין כראוי, מה הפסד יש בזה ומה עול כבוד יש להם בזה, אין זה אלא רוע לב, על כן איש הירא יזהר ויזהיר אחרים בזה לעשות המצוה כתיקונה וכמ"ש בחס"ל סי' קנ"ח ע"ש. עכ"ל.

וכתב בעץ חיים (שער פרצופי ז'ין פ"ב דף ג"ל ע"ב) הצפרנים הן שורש הקליפות אלא שהיא זכה בתכלית הזכות והיא יונקת ממקום בקיעת הבשר בסוף האצבעות כי הרי משם צמיחת הצפורן ומה שהיא כנגד הבשר היא בתכלית הזכות אבל מה שעודף מן הצפורן ויוצא לחוץ מכנגד הבשר של האצבע צריך לחתוך כי שם נתלין החיצוניים ויונקים בתכלית וכו' והוא שיעור שהוא חוצץ בענין נטילה של הידים. עכ"ד.

ובסידור הרש"ש (שם) כתב נטילה גי' ד' הויו"ת, ולכן צריכה ברביעית (מים) כנגד כל אות משם הויו"ה אשר כל אות כלולה מכל השם.

יט. מו"ר מופת הדור (שם פרשת תזריע הלכה ג). ובמקורות כתב: כן פסק מרן בשו"ע (סי' קנט סעי' יד), שכל שמתכסים ידיו בהם בבת אחת, עלתה לו טבילה, ונראה שזהו כדעת הרמב"ם (פ"ט מהל' מקואות) דס"ל מעין מטהר בכל שהוא, ואפילו כל גופו טובל בהם.

עוד כתב לכוין כי המים הם מימי חסד שהם בחינת אותיות מ"י דאלהים לגרש הקליפות.

וב"ב הבא"ח (שם אות יב) מי שאין לו כלי יכול לטבול ידיו בנהר או במקוה שיש בו ארבעים סאה הכשרים לטבילת נשים, או במעין אף על פי שאין בו ארבעים סאה ורק שיהיו ידיו מתכסים בו בבת אחת, ויברך על נטילת ידים, ואף על גב דמן הדין די לו להטביל ידיו פעם אחת דוקא וגם אין צריך ניגוב, מ"מ גם בזה יטביל ג"פ וישפשף ג"פ מפני שיש סוד בדבר. והניגוב בלא"ה יעשהו האדם, משום נקיות.

ומקור דבריו מדברי הארז"ל בשער המצות (דף ט"ל ע"ב) וז"ל: ויכוין כי המים הם מימי חסד שהם בחינת אותיות מ"י דאלהים שעם הכולל עולים כמספר נ"א יודי"ן שבאחורים דע"ב ס"ג מ"ה ב"ן קס"א קמ"ג וקנ"א ואלהים דיודי"ן ואלהים דאלפי"ן ואלהים דדהי"ן לגרש הקלי' הנמשכות מאותיות "אלה" דאלהים עכ"ל.

והא דשרי להטביל ידיו בנהר היינו דוקא בנהרות הגדולים הבאים ויוצאים מאליהם מן ההרים כחדקל ופרת ואמנה ופרפר נהרות דמשק וכיוצא בהם, אבל אותם נהרות שהם חריצין שעושין בעלי השדות בשדות וכרמים כדי שישקו את האילנות והזרעים ששואבין להם מים מהנהר הגדול או מן המעין על ידי

עוד שם (דף ט"ל ע"א) וז"ל: ולכן עתה בנטילת ידים כונתונו היא לגרש משם [מעל האצבעות] הקלי' הנאחזות בהן לטעם הנז', ובתחלה אנו שופכים מימי החסד עליהן ורוחצין אותן

יד. מותר ליטול ידיו מקטן שלא הגיע לגיל שש שנים, ורשאי לעשות כן אפילו לכתחלה, ומברך "על נטילת ידים"^כ.

טו. מי שאין לו מים, רשאי ליטול ידיו לסעודה במי סודה, ואף במיץ ממותק ללא צבע (לימון ליים), ויברך על נטילה זו. ואם אין לו גם משקים אלו, יטול ידיו אף במשקאות בעלי צבע, כגון קולה וקפה וכדומה, אך לא יברך עליהם. ואם אין לו גם משקין אלו, יטול ידיו במיץ תפוזים ואשכוליות טבעיים, ואף בייין. אבל בשמן לא מועילה נטילה כלל^{כא}.

טז. מים שעשה בהם מלאכה, כגון שהדיח בהם כלים מעופשים או מלוכלכים, הרי אלו פסולים. אבל הדיח בהם כלים מודחים ונקיים הרי אלו כשרים^{כב}.

עיונים והארות

והנה להלכה אף שבספר א"ר (שם ס"ק כו) כתב להחמיר שלא ליטול במי פירות ויין, מ"מ הרי מון הביא דעות אלו על כל פנים בשם יש אומרים, ויש לסמוך על דבריהם בשעת הדחק, וכן הגר"ז (שם) ועוד אחרונים כתבו להקל בזה בשעת הדחק. אלא שאין לברך על נטילת ידים במשקים אלה, כיון שיש חולקים וספק ברכות להקל. וכן כתב במ"ב (שם ס"ק טז) ובשעה"צ (שם ס"ק טט), ע"ש, וראה גם בבא"ח (בפרשת אחרי אות יח). ואף שזכר ושאר מים שנתן בהם צבע מאכל וכדומה, אף שהרמ"א כתב שם שמותר ליטול בהם ידים בשעת הדחק, מ"מ אף בזה יש חולקים, וכמו שמתבאר מדברי הגר"א שם שתמה על סברא זו משום פסול מראה, ולכן אין לברך על נטילת ידים כשנוטל ע"י משקאות אלה.

והנה מי סודה ודאי כשרים לנטילת ידים, שהסודה לא משנה מראה ולא פוגמת את טעם המים, והוא הדין למיץ ממותק שאינו משנה מראה, כגון לימון ליים ומשקאות בעלי צבע, כגון קולה וקפה וכדומה, אף שרשאי ליטול בהם ידיו בשעת הדחק, מ"מ לא יברך עליהם וכמו שנתבאר, והם עדיפים על מי פירות, כיון שעיקרם מים, ומ"מ כשאין לו אלא מי פירות יטול בהם ידים בלא ברכה, ומי פירות עדיפים על יין, כיון שלרוב הדיעות המוזכרות בשו"ע היין פסול לנטילת ידים.

ואולם שמן אינו ראוי כלל לנטילת ידים, שסיכה בלבד נאמרה בו, וכן כתב בכה"ח (שם ס"ק עא) ששמן וכל מידי דאינו מנקה אינו מועיל לנטילת ידים אף בשעת הדחק.

וב"פ מו"ר הראשל"צ כה"ר יצחק יוסף בספרו ילקוט יוסף (הלכות נטילת ידים הוספות סי' ק"ס הלכה ג') וז"ל: מי שאין לו מים רשאי ליטול ידיו לסעודה במי סודה, ויברך על נטילה זו. ואם אין לו גם סודה, בשעת דחק כזו יטול ידיו אף במשקאות בעלי צבע, וכגון קולה וקפה ותה [ונכון להחמיר שיהיו פושרים], אך לא יברך על נטילה זו. [כמבואר בילקוט יוסף ח"ג]. ואם אין לו גם משקין אלה, יטול ידיו במיץ פירות טבעי. ולכן אם אין לו מים, יחסט תפוז או שאר פירות, ויטול ידיו במי פירות אלה.

כב. שו"ע (סי' קס בע"ב) ובא"ח (פר' אחרי קדשים אות ג'). וכתב שם, אם שרה בהם פירות או ירקות או ששרה בהם פתו, אפילו נתכוון לשרות בכלי אחר ונפל לזה, הרי אלו פסולים, לפי שכאשר האדם עושה במים דבר שיש לו צורך בו נעשו כשופכין שעומדין לשפיכה ואין נוטלין בשופכין. ויש אומרים דאפילו לא נתכוון לשרות כלל, רק שנפל הפת וכיוצא בו למים מעצמו הרי אלו פסולים. ואף על גב דמלשון מרן ז"ל וגדולי הפוסקים לא משמע כן אלא משמע דכל שנפלו מעצמן כשרים מפני שלא עשאן שופכין, מ"מ יש לחוש לכתחילה לסברת המחמירים, ואם יש לו מים אחרים לא יטול מאלו, ואם אין לו מים אחרים יטול מאלו

הדלי ששופך לתוך הבריכה ומן הבריכה נמשך ויוצא לתוך אלה החריצין שהם הנהרות הקטנים, הרי זה אסור להטביל ידיו בנהרות אלה דאע"ג שיש בהם ארבעים סאה ויותר מחמת שהם ארוכים הרבה אף על פי שאין בהם עומק, ועוד נמי הם מים שאובים שהמשיכום דהדלי שופך אל הבריכה ומן הבריכה נמשך המים לנהר, עכ"ז הנה הם זוחלין ופסוליין וכל דלא עשה להם גדר בתוכם לעכב זחילת המים שיהיו נקווים ועומדים ולא זוחלים, אין טובלים בהם הידים.

ואם יטביל ידיו בזאת הבריכה שהדלי שופך לתוכה ויטבילנה בעוד שהדלי שופך, אף על גב דיש מתירים משום דניצוק חיבור דהדלי נקוב ובעוד ששופך אל הבריכה הנה הוא שופך גם למעין, עכ"ז כיון דאיכא דס"ל ניצוק אינו חיבור לכך אין לסמוך להתיר בזה. מיהו לפעמים בתוך אלה החריצים שעוברים בהם המים בתוך שדות וכרמים עושיין בריכה אחת גדולה ועמוקה שיש בה ארבעים סאה מים נקוים בתוכה, הנה בזאת הבריכה מותר להטביל ידיו כיון דהמים נקוים בתוכה, אך צריך להזהר להכניס ידיו לתוך הבריכה למטה משיעור קרקעית החריץ השופך המים לתוך הבריכה ויוצא ממנה, יען כי בשטח העליון של הבריכה השוה עם המים העוברים על פני החריץ שם נחשבים זוחלין, ולכך צריך שישפיל ידיו למטה בתוך המים הנקווים אשר בבריכה, ושיעור הארבעים סאה ג"כ בעינן שיהיה במים הנקווים ולא מראש הבריכה, עכ"ל הבא"ח.

ג. כן פסק מו"ר מופת הדור (שם הלכה ד) ובמקורות כתב דמון בשו"ע (סי' קנט סעי' יא) כתב, הכל כשרים ליתן מים לידיים, אפילו חרש שוטה וקטן, וכ"פ הרמב"ם (פ"ו מהל' ברכות ה"א).

אולם הבא"ח חולק בזה (שם אות טו) וז"ל: אין ליטול ידיו מקטן שאין לו שש שנים גמורות, כי נט"י צריכה כונה וקטן כזה דינו כקוף שאין לו בינה וכנ"ב באחרונים.

כא. מו"ר האול"צ (ח"ב פרק מו תשובה ד). וכתב שם במקורות וז"ל: בשו"ע (בסי' קס סעי' י"ב) הביא ג' שיטות לענין נטילה בשאר משקין, י"א דבעינן דוקא מים, ומשום ששאר מי פירות לא חשובים מים, וי"א שאף מי פירות ראויים לנטילה, כיון שאין צריך דוקא מים, ומשום שינוי מראה אין לפסול כיון שעומדים במראיתן שהיו בתחילה, מלבד ביין שאין ליטול לכתחילה כדי שלא יהא כמזלזל בדבר חשוב שנשתנה לעילוי, וי"א שמי פירות חשובים מים וכשרים לנטילה בשעת הדחק, אך יין לא קרוי מים ופסול לנטילת ידים, וכמו שנתבאר כל זה בב"י ובגר"א (שם). וראה שם ברמ"א, שכתב דכל שכן שמותר ליטול ידים בשעת הדחק בשכר או במי דבש כיון שעיקרם מים, ומשום שינוי מראה אין לפוסלם כיון שנשתנו למעלייתא, וכמ"ש במג"א (שם ס"ק טי), ע"ש.

יז. עשה מלאכה במי מקוה או מעין בעודם מחוברים, לא נפסלו. אבל שינוי מראה, פוסל גם בעודם מחוברים^{יז}.

יח. כאשר נוטל ידיו צריך לכוין, שהוא נוטל לשם טהרת ידים לאכילה, וצריך לשמור טהרת ידיו במחשבתו וכוונתו, שאם הסיח דעתו משמירת ידיו זמן מרובה, ואינו יודע אם נגעו ידיו במקומות מטונפים, צריך לחזור וליטול ידיו בלי ברכה^{יח}.

יט. כתב הש"ח דצריך האדם להיות בקי במאד בהלכות נטילת ידים כי רב הוא^{יט}.

עיונים והארות

זמן שאוכל, ולז"א הכתוב לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב ייניך כי כבר רצה האלהים את מעשיך, והיינו בשמחה אותיות "מחשבה", ואמר על ידי המחשבה וע"י לב טוב שהוא הכונה, רצה האלהים את מעשיך, כי מעשה לבדה בלתי צירוף כונה ומחשבה אינה עולה לרצון, ונקיט שם אלהים ע"ד שכתבתי לעיל כי מקום המחשבה והכונה הוא מוח ולב שמספרם מספר אלהים, ולכן גם התורה שנמשלה לאכילה ושתיה דכתיב לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי ג"כ הסח הדעת מזיק בה, דלכך צוה השי"ת רק השמור לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך, ואומרו פן תשכח קאי על המוח ששם השכחה ב"מ.

כה. הביאו כה"ח (סי' קסה ס"ק יב).

אך יברך בלא שם ומלכות אלא יהרהר שם ומלכות בלבו משום דקי"ל ספק ברכות להקל.

נג. בא"ח (שם אות ד). ודוקא לענין נטילה, אבל לענין לטבול ידיו בהם, גם בשינוי מראה שפיר דמי כמבואר שם.

כד. בא"ח (ש"א פרשת בהעלותך אות א') וז"ל: בנט"י צריך שיתכוין הנוטל לנטילה המכשרת לאכילה, ולכן אין נוטלין מקוף ולא מקטן פחות ממש שאין לו מחשבה וכוונה. זאת ועוד אחרת אף על פי שנטל כדין וכיון לנטילה המכשרת עכ"ז צריך הוא לשמור טהרת ידיו במחשבתו וכוונתו, שאם הסיח דעתו משמירת ידיו זמן מרובה, אף על פי שאינו יודע שנגעו ידיו במקומות מטונפים, עכ"ז צריך לחזור וליטול באופן שצריך להיות משים דעתו וכוונתו על טהרת ידיו כל משך סעודתו, והיינו מפני דעיקר גירוש הסט"א היתה על ידי כונתו, ולכן ראוי שלא יסיח דעתו מטהרה זו כל

מאמרי הזוה"ק

ח"א קל"ה ע"א

תָּא חָזִי, מַה בְּתִיב לְעֵילָא, (בראשית כה) וְאַלְה תּוֹלְדוֹת יִשְׁמַעְאֵל, דְּאִינוּן תְּרִיסְר נְשִׂיאִין ואמר בא וראה מה כתוב למעלה, ואלה תולדות ישמעאל, שהיו י"ב נשיאים, לְבַתָּר אָמַר וְאַלְה תּוֹלְדוֹת יִצְחָק וְא, סְלֵקָא דְעֵתָךְ דְּכִיּוֹן דְּכְתִיב בֵּיה בְּיִשְׁמַעְאֵל דְּאוּלִיד תְּרִיסְר נְשִׂיאִין, וְיִצְחָק אוּלִיד תְּרִין בְּנִין, דְּדָא אֶסְתַּלַּק וְדָא לָא אֶסְתַּלַּק אח"כ אמר ואלה תולדות יצחק, שמא יעלה על דעתך כי כיון שכתוב בישמעאל שהוליד י"ב נשיאים, ויצחק הוליד רק ב' בנים, שישמעאל נתעלה עי"ז, ויצחק לא נתעלה במעלה כמוהו. עַל דָּא בְּתִיב ע"ז אומר הפסוק מִי יִמְלֵל גְּבוּרֹת יְהוָה, דָּא יִצְחָק פִּי זהו יצחק שהיה מבחי' גבורות ז"א הנקרא יהו"ה, והגבורות כלולות מב' בחי', א' בחי' הפנימיות בסוד הקדושה שממנה יצא יעקב ותולדותיו, ב' החיצוניות שממנה יצא עשו ותולדותיו, וְיִצְחָק אֶפִּיק לִיה לְיַעֲקֹב דְּהוּא אִיהוּ בְּלַחֲדוּי וַתִּיר מִכְּלָהוּ, דְּאוּלִיד תְּרִיסְר שְׁבַטִין, קְיוּמָא דְלְעֵילָא וְתַתָּא ויצחק הוליד את יעקב בקדושה שהיה הוא לבדו שקול יותר מכולם, שהוליד י"ב שבטים שהם הקיום של מעלה ושל מטה. אֲבָל יִצְחָק לְעֵילָא בְּקְדוּשָׁה עֲלָאָה (ס"א וְיִשְׁמַעְאֵל) ואם תאמר כי מכיון שיצחק הוליד גם עשו אם כן תחשוב שהוא בינוני, ונמצא חציו בקדושה וחציו בצד אחר, ח"ו, לא כן, אלא יצחק היה למעלה בקדושה העליונה של הגבורה דז"א. ואם תאמר א"כ גם עשו יהיה למעלה, לזה אמר וְעֵשָׂו לְתַתָּא ר"ל עב"ז יצא עשו למטה בקליפות כי הוא יצא מסיגי ופסולת הגבורות של יצחק, וְעַל דָּא בְּתִיב, מִי יִמְלֵל גְּבוּרֹת יְהוָה פִּי מי יכול לספר ענין רבוי גבורות הקדושות של יצחק אשר משתלשלות ברבוי מדרגות, עד שיצא מהם עשו ותולדותיו בקליפה. יִשְׁמִיעַ כָּל תְּהֵלְתּוֹ, דָּא יַעֲקֹב כִּד אֶתְדַבֵּק

עיונים והארות

ואחז במידת הגבורה והפחד, ולמד את בני דורו שייראו ויפחדו מלפני הבורא ית"ש ושיתנהג העולם במידת הפחד בכדי שידעו שיש דין ויש דיין.

והנה חלילה לחשוב שכל אחד מהצדיקים הנ"ל אחז רק במידתו, כי זה היה ח"ו פירוד כידוע, אלא שכל אחד אחז במידתו וכל שאר הספירות היו כלולים במידתו רק שהיו בטלים במיעוטם נגד המידה שהוא החזיק בה. אח"כ בא יעקב ונעשה מרכבה למידת הרחמים, מידה הממוצעת בין חסד וגבורה והכריע ביניהם והטה כלפי חסד שיכריע קו הימין וישיוכללו החסדים בגבורות, ועי"ז נתקיים העולם ויתקיים לעולם שיתנהג העולם במידת הרחמים. וזה נוכל לרמוז שיתף הקב"ה מידת הרחמים למידת הדין כנ"ל. (מאור ושמש פרשת תולדות)

א. ואלה תולדות יצחק בן אברהם. אברהם הוליד את יצחק. הנה הדקדוק ידוע, מה בעי ללמדנו שאברהם הוליד את יצחק. גם יש לדקדק, היה ליה לומר אברהם הוליד יצחק, מאי את. ונראה לפרש בדרך הרמז, דהענין הוא שהש"ת ב"ה ברא כל העולמות כדי להטיב לברואיו שכן דרך הטוב להטיב, ורצונו יתברך היה שיתנהגו בריותיו זה עם זה ג"כ במידת החסד ולהדבק בדרכיו, כמארז"ל מה הוא רחום אף אתה רחום וכו' ועי"ז הם נעשים מרכבה למידת החסד ולמידת הרחמים ויומשכו עליהם חסדים גדולים ורחמים פשוטים ממקור הרחמים. והנה עשרה דורות מנח עד אברהם, והם קלקלו מעשיהם עד שבא אברהם אבינו ע"ה וקיים העולם ע"י שאחז במידת החסד להאכיל ולהשקות לכל באי עולם, ולמד את בני דורו שיתנהגו במידת החסד זה עם זה. אח"כ בא יצחק בנו

שְׁמִשָּׂא בְּסִיחָרָא בְּמָה בְּכַבֵּיא נְהִירִין מְנַיְיהוּ זה יעקב שנאמר בו ואתה קדוש יושב תהלות ישראל, והיינו כשמתיוחד ז"א שהוא סוד יעקב הנקרא שמש, בלבנה שהיא סוד רחל והיינו המלכות, ואז הרבה כוכבים שהם כללות נשמות ישראל מאירות מהם, ששרשם הן הנשמות של י"ב שבטי י"ה, וכשמאירות נשמות ישראל אז הן משמיעות תהלתו של הקב"ה.

ח"א קל"ז ע"א

דָּבָר אַחֵר, וַיַּעְתָּר יַצְחָק מפרש שלשון ויעתר פי' חתירה, והענין הוא שהזכות שיש לו מגעת עד היכל הזכות ויצחק חתר חתירה להגיע עד המזל העליון שהוא בכתר. **דְּצַלֵי צְלוֹתֶיהָ, וְחָתַר חֲתִירָה לְעֵילָא לְגַבֵי מוֹלָא עַל בְּנִין** [ג] ע"י שהתפלל תפילתו ועי"ז חתר חתירה למעלה עד הכתר אל המזל העליון להתפלל על הבנים, **דְּהָא בְּתַהוּא אֶתֶר תְּלִיין בְּנִין** שהרי בזה המקום שהוא מזל העליון תלויה לידת הבנים, **דְּבַתִּיב** כפי שנאמר בחנה (שמואל א א), **וְהַתְּפַלֵּל עַל ה'** דהיינו על מידת י"ה שהוא הכתר המזל העליון, **וּבְרִין וַיַּעְתָּר לוֹ יְהוָה, אֶל תְּקַרֵי וַיַּעְתָּר לוֹ אֶלָּא וַיַּחְתָּר לוֹ** ואז נתקיים ביצחק ויעתר לו ה' אל תקרי ויעתר אלא ויחתר, תחליף הע' בח' שכן אותיות אחה"ע מתחלפות, **חֲתִירָה חָתַר לִיָּה קוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא, וְקַבִּיל לִיָּה, וּבְרִין** חתירה חתר לו הקב"ה וקבל את תפילתו ואז **וְחָתַר רְבָקָה אִשְׁתּוֹ** שע"י תפילה כזו אפשר לפקוד עקרות.

תָּא חַוִּי, עֲשָׂרִין שָׁנִין אִשְׁתְּהִי יַצְחָק עִם אֶתְתִּיהָ וְלֹא אוֹלִידַת, עַד דְּצַלֵי צְלוֹתֶיהָ [ג] בא ראה עשרים שנים נשתהה יצחק עם אשתו ועדיין לא הולידה עד שהתפלל תפילתו עליה כי לפי הפשט רבקה היתה בת שלש ואינה ראויה לילד עד גיל שלש עשרה, ואח"כ שהה עוד עשר שנים מן הדין לדעת אם ראויה לילד

עיונים והארות

לו כנגדו. והנה נודע כי יצחק נולד מסטרא דנוקבא דהיינו משרשי גבורות הנוקבא שהם בתוך הזכר ולא היה ראוי ליקח אשה. אבל אחר העקידה נאחז בגבורות דכורין כי בעקידה פרחו נשמתו ובירידתה הורידה עמה נשמת רבקה כמ"ש ויגד לאברהם הנה ילדה מלכה וכו'. וכמו שאברהם בן ג' שנים הכיר את בוראו כן רבקה בת ג' שנים היתה ראויה להנשא ליצחק בכל השלימות. ואפ"ה אשתהי אתתיה ולא אולידת עד דצלי צלותיה, שנתעלה עד י"ג תיקוני דיקנא שבה מקור הדינים המתוקים. מקדש מלך.

ג. **צַלֵי** יצחק יצחק היה מתפלל על דרך כמו שכתב אאמו"ר בשם הבעש"ט זלה"ה. כשחסר איזה ענין, ידע שזאת חסר גם לשכינה הקדושה כפי חלקו. לזה צריך להתפלל תחילה להשלים למעלה חסרון הזה וממילא נשלם למטה. לזה כתיב ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו כביכול לנוכח המלכות כי אז לא היה מי שיגרום יחודא דלעילא בזו"נ אלא יצחק לבד. וזהו ויעתר ליהוה, ז"א קדישין. לנוכח אשתו, אדנ"י מלכות כדי שיהיה ייחוד יאהדונה"י. ויעתר לו ה', שנעשה למעלה היחוד הקדוש הזה בזו"נ יאהדונה"י. אח"כ ותהר רבקה אשתו למטה.

ב. **עֲשָׂרִים שָׁנִין**. ענין זכה עזר, לא זכה כנגדו להלן מתוך המקדש מלך. ז"ל הרמ"ז ז"ל נותן טעם למה שהמתין ה' להעתר ליצחק שהדבר לא היה תלוי בטבע כי אם בסגולת יצחק. אשתהי יצחק. נודע שאע"פ שזיווגו של אדם נגזר מלמעלה בת פלוני לפלוני, מכל מקום גזרה זו הוא על תנאי אם יהיו שניהם שוים. שאל"כ לא תבוא לידי גמר. והטעם שהאיש שרשו מן החסדים והאשה מהגבורות. ויש בזה כמה בחינות לפי ערך התקבלות הגבורות אל החסדים שימשלו על הגבורות למתקן ולעשות כלי לקבל השפע וזה שארז"ל זכה עזר וכו'. והענין, שאם יש בו זכות, אותן הגבורות נמתקות בכח החסדים המתגברים בו בכח זכותו ואז היא עזר אליו ונעשה זרע. ואם לא זכה היא כנגדו. וזהו בעוצם כח הגבורות שמעכב השפע וממעט כח החסד ונעשה זעיר. והפסוק סובל שני דרכים:

א. שיעשה לו עזר מה שהוא כנגדו, שסוד הגבורות הם נגדיים לחסדים ובזכותו תהייה לעזר.

ב. שמה שהיה ראוי להיות לו לעזר בית קיבול לשפטו, יהפך

הרי עשרים שנה, והזהר מסביר. **בְּנֵי דְקִדְשָׁא בְּרִידְ הוּא אֲתֵרְעֵי בְּצִלּוֹתְהוֹן דְּצִדִּיקָא,**
בְּשַׁעְתָּא דְּבָעָאן קַמִּיהָ צִלּוֹתְהוֹן עַל מַה דְּאַצְטְרִיכוּ היות והקב"ה רוצה בתפילתם של הצדיקים
 בשעה שהם מבקשים לפניו בתפילתם על מה שהם צריכים, לפי שע"י תפילתם מתוסף כח למלעלה וע"י תפילת יצחק יצאו
 כמה נשמות ונפקדו כמה עקרות. **מַאי טַעְמָא, בְּנֵי דִיתְרַפִּי וְיִתּוּסַף רְבוּת קוּדְשָׁא לְכָל מַאן**
דְּאַצְטְרִיד בְּצִלּוֹתְהוֹן דְּצִדִּיקָא ומה הטעם בזה היות שע"י תפילתם יתרבה ויתוסף שפע רב של קדושה
 בסוד שמן משחת קודש לכל מי שצריך דהיינו לשכינה כי היא אין לה מעצמה כלום וע"י ששואלים ממנה היא עולה למעלה
 ושואלת ומבקשת ועי"ז מתייחדת עם דודה ונוטלת שפע וברכה ע"י תפילתם של הצדיקים.

הָא תָּוִי, אֲבָרְהָם לָא צִלִּי קַמִּי [ו] **קִדְשָׁא בְּרִידְ הוּא דִּיתֵן לִיהַּ בְּנֵי, אִף עַל נֶב**
דְּשָׂרָה עֲקָרָה הָוֵת בא וראה אברהם לא התפלל לפני הקב"ה שיתן לו בנים אפילו ששרה היתה עקרה
 היות והבטיח לו הקב"ה שעם ישראל יצא ממנו. **וְאִי תִימָא, הָא בְּתִיב, הֵן לִי לֹא נָתַתְּ זֶרַע** ואם
 תאמר הרי כתוב באברהם (בראשית טו) הן לי לא נתת זרע בזה שנראה שהוא מתפלל, **הָהוּא לָא בְּנֵי צִלּוֹתָא**
הָוֵה (נ"א ההוא לא בְּעֵי בְּנֵי) **אֵלָא בְּמַאן דְּמִשְׁתַּעֵי קַמִּי מְרִיָּה** הדיבור הזה לא היה בשביל תפילה
 אלא כמי שמדבר דברים לפני אדונו כי לא נתכוין לעשות יחודים בתפילה אלא דרך דבורו הזכיר צרתו והשליך על ה'
 יבבו. **אֲבָל יִצְחָק צִלִּי עַל אֲתֵתִיהַּ, בְּנֵי דְהָא אִיהוּ הָוֵה יָדַע דְּלֹא אִיהוּ עֲקָרָא אֵלָא**
אֲתֵתִיהַּ אבל יצחק התפלל על אשתו שממנה יצאו אותן הנשמות, ולא על עצמו היות שידע שלא הוא העקר שהרי
 בעקדה נתעברה נשמתו ונתוסף בו בחינת הזכר, ולכן לא התפלל על עצמו, **דִּיִּצְחָק הָוֵה יָדַע בְּרִוָּא**
דְּחֻכְמָתָא, דִּיִּעֲקֹב זָמִין לְמִיפַק מִנִּיהַּ בְּתַרְיִסָּר שְׁבַטִין והיה יודע יצחק בסוד החכמה-ברוח
 הקודש שיעקב מזומן לצאת ממנו בשנים עשר שבטים, **אֲבָל לָא יָדַע אִי בְּהַאי אֲתֵתָא אִי בְּאַחְרָא,**
וְעַל דָּא לְנִכַח אֲשֵׁתוֹ וְלֹא לְנִכַח רַבָּקָה אבל לא היה יודע אם מזאת האשה או מאשה אחרת, ולכן
 התפלל לנכח אשתו היות והיא רעייתו והבנים שלו יהיו ממנה ולא כתוב לנכח רבקה.

עיונים והארות

ורחו"ז"ל בזה ואוסיף לתת טעם למה לא התפלל אברהם
 אבינו ע"ה. אם משום שהבטיחו ואעשה אותך לגוי גדול, הלא
 ברכה זו כוללת גם ליצחק בנו כמ"ש כי ביצחק יקרא לך זרע
 וא"כ מדוע התפלל יצחק הרי היה לו לסמוך על הברכה שקיבל
 אביו. ויובן במ"ש הרב שקודם שניתוסף אות ה' באברהם היה
 בסוד חסדים סתומים כי הוא היה סתום בערלה ולכן לא רצה
 להמשיך נשמה לבנו באותו מצב. ועוד, שלפי סדר המידות היה
 לו להוליד גבורה שהיא בן החסד ולכן נתיירא להביאו לעולם בכח
 תפלתו שמה יבוא קודם זמנו עד היותו בן ק' שנה בסוד עשר
 ספירות כל א' כלולה מעשר בעשר אותיות שם מ"ה ואז ניתוסף
 לו ה' סוד ה' חסדים בגילוי גמור כדי שלא יגבר כח הגבורה
 שיליד. ועכ"ז הוצרכה העקידה לכבוש את הדין ואחר שהומתק
 נולדה בת זוגו. מתוך מקדש מלך.

ויעתר יצחק, דצלי צלותיה ר"ל התפלל שיהיה הייחוד העליון
 יחוד הזו"נ למעלה וחתר חתירה ע"י תפלתו שהעלה בחינת מ"נ
 שלו. פירוש חתר חתירה ביסודה דמלכות בסוד באר חפרוה
 שרים כרוה נדיבי העם שהם האבות. ולפי שיצחק נברא בבחי'
 נוקבא שעבור זה היה עקר שלא היה יכול להוליד בנים,
 ובעקידה נתלבשה בו בח' דכר בפנימיות נשמתו, נתעברה בו
 בחינת אברהם אבר יסוד צדיק ומ"ה דאברהם כדי שיוכל
 להוליד בנים. וכשראה יצחק שעברו עשר שנים ולא הוליד, היה
 חושב שהעיבור הזה שנתעבר בו בחינת דכר, זאת בודאי אינו
 אלא בבחינת פנימיות נשמתו לבד, אבל בגופו הוא עדיין
 בבחינת עקר ולכן אינו יכול להוליד. אז חתר חתירה לעילא
 לגבי מזלא שהוא המזל הי"ג דדיקנא דא"א שמשם נאצל ב"חי
 צדיק" שעבור זה יכול להוליד בנים. וז"ש על בנין.

ד. אברהם לא צלי: בספר יודע בינה כתבתי מ"ש הרמ"ק

אָמַר תְּהוּא רַבִּיָּא בְּרִיהַ דְּרַבִּי יְהוּדָה, אִי הָכִי אִמָּאי לָא רַחִים לִיה יִצְחָק לְיַעֲקֹב
כָּל בְּךָ כְּמוֹ לְעֵשָׂו אמר אותו תינוק בנו של רבי יהודה אם כן מדוע לא אהב יצחק את יעקב כל כך כמו
 שאהב את עשו, הוֹאִיל וְהוּא יָדַע דְּזָמִין אִיהוּ לְקַיִמָא מְנִיה תְּרִיסַר שְׁבַטִין כִּיּוֹן שְׁהִיה
 יודע שעתיד הוא להעמיד ממנו שנים עשר שבטים. **אָמַר לִיה שְׁפִיר קְאָמְרָתְ, אֵלָא כָּל זֵינָא רַחִים**
לִיה לְזֵינִיה וְאַתְּ מִשְׁדָּךְ וְאִזִּיל זֵינָא בְּתָר זֵינִיה אמר לו יפה אמרת, אלא לכך אהב יצחק את עשו
 כי כל מין אוהב את מינו ונמשך והולך מין אחר מינו. כי נטיית האדם לאהוב לזולתו נקבעת מצד השרשים העליונים שלו
 כי שם מקום האהבה האמיתית.

תָּא חַוִּי, עֵשָׂו נָפַק סוּמְק בְּמָה דְכָתִיב בא וראה עשו יצא אדום מצד הגבורות כמו שכתוב (בראשית
 כה), **וַיֵּצֵא תְּרַאשׁוֹן אֲדָמוֹנִי כָּלוֹ וְגו', וְאִיהוּ זֵינָא דִּיִּצְחָק דְּאִיהוּ דֵינָא קְשִׁיא**
דְּלְעִילָא והוא מינו של יצחק שהוא דין קשה שלמעלה בקדושה כלומר מצד הגבורות הקדושות ולכן, **וְנָפַק מְנִיה**
עֵשָׂו, דֵינָא קְשִׁיא לְתַתָּא דְדָמִיא לְזֵינִיה, וְכָל זֵינָא אִזִּיל לְזֵינִיה יצא ממנו עשו שהוא
 דין קשה שלמטה בס"א שהם כוחות החיצונים והקליפות מצד הגבורות החיצוניות שדומה למינו של יצחק וכל מין הולך
 למינו, **וְעַל דָּא רַחִים לִיה לְעֵשָׂו וְתִיר מִיַּעֲקֹב בְּמָה דְכָתִיב**, ולכן אהב את עשו יותר מיעקב
 כמו שכתוב (בראשית כה) **וַיֵּאָהֵב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי צִיד בְּפִיו. כְּתִיב הֲכֵא כִּי צִיד בְּפִיו,**
וְכְתִיב הֲתָם (בראשית י) **עַל כֵּן יֵאמָר כְּנַמְרֹד גְּבוּר צִיד לְפָנָי יְהוָה** כי עשו היה גבור מצד
 הגבורה והראיה כי היה צד חיות כתוב כאן בעשו כי ציד בפיו וכתוב כנמרוד גבור ציד לפני ה', והפירוש כמו
 שנמרוד היה מצד הדין קשה-מס"א, כך עשו.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, כְּתִיב, (בראשית כה) **וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקַרְבָּה וְתֵאמֶר אִם כֵּן לָמָּה**
זֶה אֲנִכִּי וְתִלְדָּךְ לְדָרְשׁ אֶת יְהוָה כי יעקב ועשו היו מקטרגים זה בזה כי עשו באה נשמתו מסמא"ל
 כאשר הוא רוכב על הנחש שהיא לילי"ת והם זכר ונקבה, ויעקב בא מהתפארת שהוא רוכב על השכינה כרטייא קדישא
 ונקרא שמש ולבנה, ושואל **לָאן אַתְר אִזְלַת, לְכִי מְדַרְשָׁא דְשֵׁם וְעֵבֶר** לאיזה מקום הלכה לדרוש
 את ה' לבית המדרש של שם ועבר לדעת מה תהא עליה. **וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקַרְבָּה, דִּתְמָן הוּא**
תְּהוּא רְשָׁע דְעֵשָׂו אֲנַח קְרָבָא בִּיה בְּיַעֲקֹב מפני ששם בבטן היה אותו המלאך של עשו ועשה
 מלחמה עם יעקב. **וַיִּתְרַצְצוּ, אַתְּכֶרוּ בְּמָה דְאִמְרִינָן, רְצִין אֶת מוּחֹו. אַתְּכֶרוּ דָא עִם**
דָּא וְאַתְּפִלְגֵנוּ ויתרוצצו פי' נשברו כמו שאומרים שבר את מוחו, והיו רבים זה עם זה ונחלקו אחד מהשני, ויעקב
 לקח חלק הטוב. **תָּא חַוִּי, דָּא סְטָרָא דְרוּכְב נְחָשׁ** בא וראה זה עשו היה מצד הס"א שרוכב על נחש,

וְדָא סְטָרָא דְרוּכְבַּ עַל כְּרִסְיָא שְׁלִימָתָא קְדִישָׁא בְּסִטְרָא (ד' קלח ע"א) דְּשִׁמְשָׁא, לְשִׁמְשָׁא בְּסִיחָרָא וזה יעקב מצד הקדושה שרוכב על כסא שלם של קדושה מצד השמש שהוא יעקב בחי ז"א לשמש במלכות שנקראת ירח [ה].

וְתָא חוּי, בְּגִין דְּאִתְמַשְׁדַּי עֵשׂוֹ אֲבִתְרִיהּ דִּתְהוּא נְחֹשׁ, אֲזִיל עֲמִיהּ יַעֲקֹב בְּעֻקְמָא ובא וראה היות ונמשך עשו אחרי אותו הקדמוני שהוא הס"מ, לכן הלך אתו יעקב בעקמימות ובתחבולות, **בְּנְחֹשׁ דְּאִיהוּ חַפִּים, וְאִיהוּ אֲזִיל בְּעֻקְמֹו, בְּמָה דְּאֵת אָמֵר** כמו נחש שהוא חכם והוא הולך בעקמומיות בתחבולות כמו שנאמר (בראשית ג), **וְהִנְחֹשׁ הָיָה עָרוֹם וְגו', חַפִּים** התרגום מתרגם ערום חכם. **וְעוֹבְדוּי דְּיַעֲקֹב לְגַפְיָהּ הָוּוּ לִיהּ בְּנְחֹשׁ** ולכן מעשיו של יעקב לגבי הנחש היו בחכמה מופלגת כמו הנחש, **וְהָכִי אֲצַטְרִיד לִיהּ, בְּגִין לְאִמְשָׁכָא לִיהּ לְעֵשׂוֹ בְּתֵרִיהּ דִּתְהוּא נְחֹשׁ** וכך היה צריך וראוי להתנהג עמו, היות וצריך למשוך את עשו אחרי אותו נחש, **וְיִתְפָּרֵשׁ מִנִּיהּ, וְלֹא יְהֵא לִיהּ חוּלְקָא עֲמִיהּ בְּעֻלְמָא דִּין וּבְעֻלְמָא דְּאֵתִי** ויפרד מיעקב ולא יהיה לו חלק עמו לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, ועי"ז יפריד מהשכינה את כוחות הטומאה. **וְתִנְיִנּוּ, פָּא לְהִרְגָהּ, אֶקְדִּים אֲנִי וְקִטְלִיהּ** ושנינו הבא להרגך תקדים אתה ותהרוג אותי. **בְּתִיב, בְּפִטְן עֵקֵב אֵת אַחִיו דְּאִשְׁרֵי לִיהּ לְתַתָּא, בְּתִהוּא עֵקֵב** כתוב, כי בעודם בבטן עקב יעקב את עשו שהשליך אותו למטה בס"א באותו עקב כלומר שעקבו והכניסו בקליפות, **הָדָא הוּא דְּבְתִיב, וְיָדוּ אוּחְזוּת בְּעֵקֵב עֵשׂוֹ, דְּשֵׁוּי יָדוּי עַל תְּהוּא עֵקֵב לְאִכְפִּיָּא לִיהּ עֵקֵב** וידו אוחזות בעקב עשו ששם ידו על אותו עקב לכפות אותו ולהכניע אותו תחת הקדושה.

עיונים והארות

ואזיל בעקימו הכי בעינן לאזלא בעקימו עמיה בגין למטעייה דלא יתקרב לקדושה. ואנן יהבינן ליה אחד שעיר ביוה"כ וכן בכל ר"ח. ודוגמא זו בכל הדברים כאשר ידעת בענין הנטילה של מים אחרונים ובענין שער התפילין וכיו"ב רבו מלמנות ובזה אסתלק מן הקדושה. ולכן מן הבטן התחיל יעקב, שהוא דוגמת הת"ת הדוחה את סמא"ל, מלהתחבר עם המלכות כן יעקב ועשו הם רמז אל הת"ת ולסמא"ל. ומן הבטן אזיל עמיה בעוקבא כמ"ש בבטן עקב וכו' ונתרוצצו שם. והוא כי שם נחלו עולמותיהם ומשם מן הבטן חלקו העולמות זה נטל עוה"ב וזה ס"א הנקרא עקב כי הוא סוף הכל כנודע כי הטומאה בעקב הקדושה. וכמו שהעקב הוא מזוהם מכל הגוף לכן הטומאה נקראת עקב הקדושה. ובגין לאכפיא להווא עקב שוי ידיה בעת יציאתו מן הבטן על ההוא עקב בגין לאכפיא ליה. וזהו ידו אוחזות בעקב עשו.

ה. בגין דאתמשך עשו אבתריה דהווא נחש: וכיון שעשו נמשך אחרי אותו נחש. כתב רח"ו, רצה לתרץ בזה קושיא אחת אשר בתירוצה האריך בכל ענין זה והוא, איך יעקב הנקרא איש תם התנהג ברמאות ובעקבה גדולה עם אחיו עשו וגם עם לבן. והנה היה ראוי לאיש שכמותו שיתנהג בתמימות גדולה בכל מעשיו ולא כן היה כי אם בענין הבכורה ובענין הברכה בכל התנהג בעקבה גדולה. וכוונת התירוץ, כי הנה כתיב עם גבר תמים תתמם ועם עקש תתפתל. והנה ידעת רמז יעקב ועשו שהוא רמז הקדושה והטומאה וכמ"ש דא סטרא דרוכב נחש ודא סטרא דרוכב על כרסיא וגו'. וידעת כי זה הרוכב נחש כל מגמתו להתקרב אל הקדושה וכל מעשי האבות הם רמז אל הדברים העליונים כמו שידעת. ואם תבין תוכל לדייק כל הדברים באמיתות. והנה כדי שלא יתחבר זה הנחש אל הקדושה, בעינן למיזל עמיה כפי דרכו וכמו שהוא הוי ערום

ח"א קמ"ב ע"א

תָּא תַּוּי בא וראה, **יַעֲקֹב כָּל עֹזְבְּרֵי הָוִי לְשָׂמָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא** יעקב אבינו כל מעשיו היו לשמו של הקב"ה, **וּבְגִין כֵּן קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא הָוִה עִמִּיהָ תְדִיר** ובשביל זה הקב"ה היה עמו תמיד כמ"ש והנה אנכי עמך, **דְּלֹא אַעֲרִי מְנִיהָ שְׂכִינְתָּא** שלא סילק ממנו את השכינה כלל ועיקר. **דְּהָא בְּשַׁעְתָּא דְקָרָא לִיהּ יַצְחָק לְעֵשׂוּ בְרִיהּ, יַעֲקֹב לָא הָוִה תַּמָּן** שהרי בשעה שקרא יצחק לעשו בנו, יעקב לא היה שם, **וְשְׂכִינְתָּא אֹדְעַת לָהּ לְרַבְקָה** והשכינה הודיעה זאת לרבקה ברוח הקודש, **וְרַבְקָה אֹדְעַת לִיהּ לְיַעֲקֹב** ורבקה הודיעה ליעקב כי רצון השכינה היה לברך את יעקב.

רַבִּי יוֹסִי [ו] **אָמַר, תָּא תַּוּי, אִי חַס וְשְׁלוֹם בְּתַהוּא זְמַנָּא יְתַפְּרֵךְ עֵשׂו** בא וראה, אם חלילה באותו זמן היה מתברך עשו הרשע, **לָא יִשְׁלוֹט יַעֲקֹב לְעַלְמִין** ח"ו לא היה שולט יעקב, והעולם היה תחת שלטון הקלי', ובכל יום ויום היתה תגבורת הקלי', עד שהכל היה נהפך לס"א. כי יעקב בא לתקן את חטא אדה"ר, ורבקה באה לתקן את חוה. ועשו הוא גלגול של הנחש, וכולם באו לתקן מה שקלקלו קודם, ואם הנחש שהוא עשו היה מתברך לא היתה תקומה ותיקון לעולם ח"ו. **אֲלֵא מַעַם קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא הָוִה** ולכן מאת הקב"ה היה שיתברך יעקב, כדי לתקן כל התיקונים שצריך, **וְכֹלָא בְּאַתְרֵיהּ אַתָּא בְּדָקָא תַּוּי** והכל בא במקומו כפי הראוי להיות באותו זמן, ונתקן חטא אדה"ר. **תָּא תַּוּי, בא וראה (בראשית כה) וְרַבְקָה אֹהֶבֶת אֶת יַעֲקֹב בְּתִיב כְּתוּב, וְהָא אַתְּמָר** והרי כבר נתפרש זה, כי רבקה היתה בגלגול חוה ויעקב

עיונים והארות

ומכוחו הוא, כנודע כי עשו נאחז ביצחק ויונק ממנו. ואמנם יעקב שהוא השלם והוא שופריה דאדה"ר לא היה חפץ בזה, אלא שישאר עשו שהוא בדוגמת הנחש משולל מכל הברכות וישאר ארוך, וכל הקללות שנתקלו אדם וחווה כולם יפלו על ראשו. וזהו סוד קניית הבכורה אשר נתאחז בה עשו ע"י חטא אדה"ר.

והנה רבקה באה לתקן חטא חוה כי היא גרמה הכל כנודע, ולכן אם ח"ו היה עשו מתברך באותו זמן, ר"ל באותו זמן אשר ידעת כי יצחק ויעקב ורבקה ועשו כולם הם גלגול אדם וחווה והנחש, ועתה באו לתקן המעוות, ואם ח"ו יחזור עתה עשו להתברך מפי יצחק, נמצא כי היה נשאר אדה"ר וחווה בקללותיהם ויתגבר הנחש בברכותיו לינוק מן השכינה. ואותו החלק של אדה"ר שהוא יעקב שהוא עיקר גופו יתאבד לגמרי ולעולם יכנע תחת הקליפות. ולכן הוצרך לתקן את אשר בא לתקן. וז"ש וכולא באתריה אתא כדקא יאות. כלומר, כי ממש עתה באו אלו לתקן ענין אדה"ר. ולכן סמך לזה ואמרו, ת"ח ורבקה אוהבת את יעקב וכו'. כלומר, כי רבקה באה במקום חוה ולתקן את אשר עתה פעם ראשונה, וע"י רבקה באו כל הקללות על יעקב. ולכן עתה אהבה את יעקב כי הוא בנה ובעלה העיקרי. ובג"כ שדרת בגיניה דיעקב, כי הוצרכו הדברים להתגלגל על ידה דוגמת אשר על ידה נתקלל אדם. ע"כ מרח"ו.

ו. **רַבִּי יוֹסִי** אומר - ענין הברכות. להלן מתוך רח"ו. יראה לומר כי רבי יוסי בא ללמדנו על הסוד הגדול של יעקב עשו ורבקה בענין הברכות. והוא, כי כבר ידעת ענין חטא אדה"ר שנמשך ע"י אדם וחווה והנחש. והנה, באו ג' אבות בגלגול אדה"ר כדי להשיב האבידה. ולהיות כי יעקב הוא גופא דאמצעייתא ושופריה דיעקב מעין שופריה דאדה"ר, לכן עיקר התיקון הוצרך להיות ע"י יעקב. ולכן הוצרך יעקב לתקן כל הקללות אשר נתקלל בהם אדה"ר ע"י מה שחטא, ולהחזירם לברכות. לפי שע"י אשר יצא אדם אל הקליפות ואכל מהם כנודע, לכן נתקלל, כי כל הקללות הם בקליפות בסוד ארוך כנען. לכן הוצרך יעקב ליכנס בדרגא דברוך ולהסיר עצמו מן הקללות. והנה, בא יעקב בגלגול אדם, ועשו בא בגלגול הנחש, ורבקה באה בגלגול חוה. והנה, הוצרך יעקב להסיר את עשו מן הברכות. וסוד הזה יובן בסוד אחיזת הנחש בקדושה ובברכה ע"י החטא דוקא.

וּבִזְהָ תבין הטעם לקושיא הגדולה, למה רצה יצחק לברך את עשו ואהב אותו כל כך. אך הכל רמזו בסוד חטא אדה"ר כי הלא יצחק בסוד הגבורה ולכן לפי שעשו היתה לו מעט אחיזה בקדושה בשביל שהיה עשו בסוד זוהמת הנחש שהטיל בחוה אשר עתה הולידו יצחק בסוד הגבורה. כי הנה עשו הוא סוד הקליפות שפיכות דמים הנדבקת באדם. ועתה נצרך יצחק ע"ג המזבח בשפיכות דמו ויצא עשו ממנו. אמנם עכ"ז היה יצחק חפץ לקרבו מעט אל הקדושה ולתקנו כי מעשה ידי הוא

גלגול אדה"ר, ובאה לתקן מה שעשתה בגלגול הקודם שהחטיאה את בעלה. **וּבְגִין כִּדְ שִׁדְרַת בְּגִינְיָה דִּיעֵקב,** ובשביל כך שלחה עתה עבור יעקב, שקודם היה בעלה, כדי שעתה יקבל את הברכות (בראשית כז) ואמרה לו **הִנֵּה שָׁמַעְתִּי אֶת אָבִיךָ מְדַבֵּר אֶל עֵשָׂו אַחִיךָ לֵאמֹר.**

וְעַתָּה בְּנִי שָׁמַע בְּקוֹלִי וְגו' ולך ותקבל את הברכות. **בְּהִיוֹא זְמַנָּא, עָרַב פְּסַח הָוָה** [ז] באותו זמן ערב פסח היה, **וּבְעֵי יֵצֵר הָרַע לְאַתְבַּעְרָא, וּלְשַׁלְטָאָה סִיְהָרָא,** **רְנָא** (דף קמב ע"ב) **דְּמַהִּימְנוּתָא** שאז צריך היצר הרע שהוא שרו של עשו ס"מ, להתבער מן העולם ע"י שריפת החמץ, ולהשליט את השכינה שהיא סוד האמונה, והוא זמן שהלבנה מלאה ורבקה שהיא בחינת המלכות יש בידה כח לפעול. **וְעַל דָּא עֲבָדַת תְּרֵי תַבְשִׁילִין** ועל זה עשתה רבקה שני תבשילין, אחד לזכר קרבן פסח-לבער את הס"מ ע"י שחיטתו וצלייתו, ואחד לקרבן חגיגה לחגוג עם השכינה כדי שיתברך יעקב.

רַבִּי יְהוּדָה אָמַר רבי יהודה חולק ואומר לא היה זה בפסח, אלא ביום הכיפורים, **רְמֹז הָבֵא דְזְמִינִין בְּנֹוֹי דִּיעֵקב לְקַרְבָּא שְׁנֵי שְׁעִירִים** ורמז כאן בשני התבשילין שני גדיי עזים, שעתידים בני יעקב להקריב שני שעירים ולא כבשים, **חַד לִיהוָה, וְחַד לְעֻזָּאזֹל, בְּיוֹמָא דְכַפּוּרֵי** אחד לה' ואחד לעזאזל, ביום הכיפורים. **וּבְגִין כִּדְ, קְרִיבַת שְׁנֵי גְדֵי עֲזִים, חַד בְּגִין דְּרְנָא דְלְעִילָא** ולכן הכינה רבקה שני גדיי עזים לעשות אותם ליצחק, אחד כנגד הגורל לה', בשביל מדרגה העליונה-הגבורה העליונה שהיא שורש יצחק שבקדושה, **וְחַד בְּגִין לְכַפֵּיִיא דְרַגְיָה דְעֵשָׂו, דְלָא יִשְׁלוּט עֲלֵיהּ דִּיעֵקב** ואחד שהוא הגורל לעזאזל, כדי לכפות ולהכניע מדרגת עשו שהוא הס"מ, שלא תשלוט על יעקב אבינו, **וְעַל דָּא שְׁנֵי גְדֵי עֲזִים, וּמְתַרְוִייהוּ טָעִים יִצְחָק וְאַכִּיל** ועל זה אמרה רבקה להביא שני גדיים, ומשניהם טעם יצחק ואכל, כי שניהם היו צריכים להתקן ע"י האכילה, לפי שיצחק ממדת הגבורה שבקדושה, ולכן אכל גם מהשעיר של החיצונים כדי לתת להם התמצית של הגבורות.

עיונים והארות

העולם וקיימא סיהרא באשלמותא כי הוא ליל ט"ו. ולכן רבקה יעצה ליעקב להביא קרבן פסח לבער את עשו מן העולם, ואחריו קרבן חגיגה לחוג עם השכינה ולהתדבק עמה שתשפיע עליו את ברכותיה ולאשלטה עליה בדורג דברוך ולאפקיה מדרגא דארור. **וּרְבִי יְהוּדָה חוֹלֵק וְסוּבֵר שְׁנֵי גְדֵי עֲזִים הֵיוּ כְּנֶגֶד שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים שְׁבוּיָה"כ א' חטאת לה' והשני שעיר לעזאזל. ודעתו מתיישבת עם הדעה שבויה"כ נברא העולם. ושני גדיי העזים הם כנגד השוחד שעתידים ישראל לתת למקטרג בכל שנה. וכן יעקב הקריב שני גדיי עזים כנגד שני שעירי יוה"כ ועל ידם זכה אל הברכות כי כל מעשי האבות סימן לבנים. ע"כ מרח"ו.**

ז. **ערב פסח הוה.** הנה יש מחלוקת מתי היה ענין זה. חד אמר בערב פסח הוה וחד אמר דביוה"כ היה. ואפשר שמחלוקת זו נמשכת ממחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע מתי נברא העולם. חד אמר בתשרי נברא העולם, וחד אמר בניסן. והנה כפי סברת מי שאמר בניסן היה, לכן שאל יצחק שני תבשילין אחד משום קרבן פסח ואחד משום קרבן חגיגה, ולכן היו שני גדיי עזים. והענין כי הנה רבקה בסוד חוה באה לתקן קלקולה והיא אשר המשיכה זוהמת הנחש הנקרא שאור שבעיסה והוא הנקרא חמץ ומחמצת כנודע וכנוכר בפרשת פנחס דף רנ"א ע"ב. ולכן אחר שידעת כי סוד הפסח הוא להכניע את הקליפות ע"י שחיטתו ושריפתו וכל המשפטים הנעשים בו כנודע, ואז מתבער החמץ והקליפות מן

ח"א קמ"ג ע"א

תָּא חַוִּי בַּא וְרָאָה, בְּשַׁעֲתָא דְאָמַר יִצְחָק לְעֵשָׂו, בְּשַׁעָה שְׁאִמַר יִצְחָק לַעֲשׂו (בראשית כז) וַיֵּצֵא
הַשָּׂדֶה וַיְצוּדָה לִי צִידָה, בְּחָ"א ה' היתרה של ציד-ה, בסוד ה' של הוי"ה-רמזו לשכינה, אמר לו
 שיצא לשדה של השכינה שהיא חקל תפוחין קדישין, היה אומר עשו שהולך שם להתפלל, ותצוד את השכינה ותביא אותה,
 כדי שנתברך מפייה, **וְאִוְקְמוּהָ וּפְרִשׁוּהוּ רְבוּתֵינוּ. וְנִפְקַ עֲשׂוּ בְּגִין דִּיתְבְּרַךְ מִיִּצְחָק, דְּקָאֵמַר**
לִיהָ, ויצא עשו כדי שיתברך מיצחק שאמר לו (בראשית כז) **וְאֶבְרַכְכָּה לְפָנַי יְהוָה, דְּאֵלוּ אָמַר**
וְאֶבְרַכְכָּה וְלֹא יִתִּיר, יֵאוּת שאילו אמר יצחק לעשו ואברככה ולא יותר מכך, טוב הוא, שהרי יברך אותו
 רק כפי מדרגתו הראויה לו. **בִּיּוֹן דְּאָמַר לְפָנַי יְהוָה** אבל כיון שאמר לפני ה', **בְּתַהִיא שַׁעֲתָא**
אוֹדְעוּע פְּרַסִי יִקְרָא דְקָרְשָׁא בְּרִידָה הוּא [ח] באותה שעה נודעזע כסא הכבוד של הקב"ה, **אָמְרָה,**
וּמָה דִּיפּוֹק חוּיָא מֵאֲנוּן לְוִטִין, וַיִּשְׁתָּאֵר יַעֲקֹב בְּהוּ ואמרה וכי ע"י הברכות יצא אותו נחש-הס"מ
 מאותן הקללות, וח"ו ישאר יעקב בהם ויהיה מקולל לעולם.

בְּתַהִיא שַׁעֲתָא באותה שעה, **אוֹדְעוּע מִיכָאֵל וְאַתָּא קַמִּיהָ דִּיעֲקֹב, [ט]** וַיִּשְׁכְּנֵתָא
בְּתַרְיָה נודמן המלאך שר החסד והברכות, ובא לפני יעקב כשנכנס אצל יצחק אביו והשכינה עמו,
וַיִּדַע יִצְחָק, וְחָמָא לְנָן עַדן בְּתַרְיָה דִּיעֲקֹב, וּבְרַכִּיהָ קַמִּיהָ וידע יצחק שהמלאך מיכאל נכנס,
 וגם ראה את גן עדן עם יעקב, וברכו לפני השכינה אך עדיין חשב שעשו טוב. **וְכַד עָאֵל עֲשׂו, עָאֵל בְּתַרְיָה**
גִּיהֵנָם אמנם כאשר נכנס עשו, נכנס עמו הגיהנם, ועמו פלונית היא הנחש נוק' דס"מ. **וְעַל דָּא** ועל זה נאמר (בראשית
 כז) **וַיַּחַרַד יִצְחָק תַּרְדָּה גְּדוּלָּה עַד מָאֵד, דְּחָשַׁב דְּלֹא הוּא עֲשׂו בְּתַהִיא סְטָרָא** שעד
 עכשיו חשב יצחק שלא היה עשו באותו צד של הס"א, ונצטער שהיה אודהו עד עתה וטעה לחשוב שהוא צדיק, **פְּתַח**
וְאָמַר, וְאֶבְרַכְהוּ, גַּם בְּרוּךְ יִהְיֶה [י] (בראשית כז) •

עיונים והארות

גדולה ואחריו נמשכים השאר. ויתכן לומר כי ודאי מ"ש מיכאל הוא לפי שאחריו נגרים השאר, אבל אה"נ דשאר המרכבה אתו תמן בהכרח עם השכינה. והנה לז"א כריח שדה, כי כבר נודע כי הם ג' גוונים הקשת מיכאל גבריאל רפאל, והם דוגמת התפוח הכולל ג' גוונים הנזכרים והוא בסוד הת"ת עם החסד והגבורה, ואלו ג' המלאכים הם ג' גווני הקשת דוגמת ג' גווני התפוח והם מרכבה אליהם. והנה באמרו כי נכנס עמו שדה תפוחים, הנה פשיטא כי נכנס עמו ג' גווני הקשת שהם בסוד ג' גווני התפוח. והנה, יצחק חשב כי היה עשו ונכנסה עמו השכינה וברכו בלב שלם בחשבו כי כן היה האמת כמו שחשב כי היה עשו בקדושה. וכאשר היה רואה דעאל עמיה גיהנם (ר"ל לאחר שיעקב הלך ונכנס עשו) אז:

י. ויחרד יצחק וגו'. מפני כמה סיבות. א'. לפי שהיה רוצה לברכו על חנינם בהיותו דבוק בגיהנם ובקליפות. ב'. כי נצטער על היותו בנו יוצא חלציו בקליפות לגמרי. ג'. אל עיקר האמת כי עד עתה היה אוהבו תמיד ודבק בו בחשבו כי היה צדיק. ובראותו כי לא

ת. **אזדעזע** כורסיא יקרא וכו'. והנה ענין זה יובן במה שידעת כי נשמות ישראל חצובות מתחת כסא הכבוד וכסא הכבוד שהוא סוד הבריאה הוא מקור אל נשמות ישראל הקדושים. ולכן בראות הכסא (הוא בחינת עולם הבריאה כנ"ל) כי יצחק היה מכניס את הקליפה בקדושה ומוציא את יעקב מן הקדושה, אזדעזעת בודאי כי תשאר כביכול פגומה לעולמים כי אם אין ישראל, אין כסא כביכול. וזוה תבין ענין הצדיקים שהם המרכבה וכסא להשי"ת. אמנם המלאכים הם למטה ביצירה והם חיות ואופנים שתחת הכסא ומשרתים אותו. ודי בדרוש הזה. מרח"ו.

ט. **בַּהִיא שַׁעֲתָא** אזדמן מיכאל וגו'. וזה יובן במ"ש דניאל (דניאל פרק י' פסוק כ"א) ואין אחד מתחזק עמי על אלה כי אם מיכאל שְׂרָפָם, והענין כי מיכאל"ל הוא המלמד סניגוריא על ישראל והוא אפטרופוס שלנו במרום. עוד טעם שני במ"ש לעיל פרשת וירא דף ק"א ע"א בס"ת כי בכל אתר דמיכאל"ל תמן, ודאי הוא שם השכינה לפי שאין השכינה נוסעת אלא עמו כי הוא מרכבה של השכינה הנקראת אופן הגדולה, כי מיכאל"ל רשום

בְּגִין כֹּה, אֲנִדְמֵן יַעֲקֹב בְּחֻמְתָּא וּבְעֻקְיָמוּ משום כך נודמן יעקב בחכמה ובעקמימות נגד עשו
דְּאִיִּיתִי בְּרַכָּאן עֲלֵיהּ דִּיעֲקֹב דְּאִיהוּ בְּגִוּוֹנָא דְאָדָם הָרֵא שׁוֹן שהביא את הברכות
 על יעקב שהוא כדוגמת אדה"ר, **וְאֵתְנַטְּלוּ מִתְּהוּא חוּיָא דְאִיהוּ שְׁפַת שְׁקָר** ונלקחו הברכות מאותו
 נחש שהוא שפת שקר. **דִּכְמָה שְׁקָרָא אָמַר, וְכְמָה מְלִי דְשְׁקָרָא עֶבֶד** שכמה שקרים אמר לחוה
 וכמה דברי שקר עשה, שדחה אותה על האילן וכו', **בְּגִין לְאַטְעָאָה וּלְאִיִּיתָאָה לְוֹטִין עַל עֲלָמָא**
 כדי להטעותה ולהביא קללות על העולם. **בְּגִין כֹּה, אָתָא יַעֲקֹב בְּחֻמְתָּא וְאַטְעִי לְאַבּוּי, בְּגִין**
לְאִיִּיתָאָה בְּרַכָּאן עַל עֲלָמָא משום כך בא יעקב בחכמה, והטעה את אביו כדי להביא ברכות על העולם,
וּלְנַטְּלָא מִנִּיהּ מַה דְּמִנְעַ מִעֲלָמָא וליטול מהנחש מה שמנע מהעולם בחטא אדה"ר, **וּמְדָה לְקַבֵּל**
מְדָה הָוָה ומדה כנגד מדה היתה כאן. **וְעַל דָּא פְתִיב, וְעַל זֶה כְּתוּב (תהלים קט) וַיֵּאָהֵב קַלְלָהּ**
וַתְּבוֹאָהּ וְלֹא חִפִּין בְּבִרְכָה וַתִּרְחַק מִמֶּנּוּ . עֲלֵיהּ פְתִיב, ועל הנחש כתוב (בראשית ג)
אָרוּר אַתָּה מִכָּל תְּבִהּמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׁדֶה. וְאַשְׁתָּאֵר בֵּיהּ לְדָרִי דְרִין ונשארה בו
 הקללה לדורי דורות, **וְאָתָא יַעֲקֹב וְנַטְּלִיל מִנִּיהּ בְּרַכָּאן** ובא יעקב ולקח ממנו את הברכות.

וּמִן יוֹמוֹי דְאָדָם וכבר מימיו של אדה"ר, **אֲנִדְמֵן יַעֲקֹב לְנַטְּלָא מִתְּהוּא חוּיָא, כָּל הַיַּי**
בְּרַכָּאן היה מזומן יעקב ליטול מאותו הנחש את כל אלו הברכות, **וְאַשְׁתָּאֵר אִיהוּ בְּלֹוֹטִין וְלֹא**
נִפְק מִנִּיהּ ונשארה הנחש עם הקללות ולא יצא מהם.

ח"א קמ"ג ע"ב

רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לְקוּנְיָא אָמַר שאל את **לְרַבִּי אֶלְעָזָר, כְּלוּם שְׁמַעְתָּ**
מֵאַבְיָה, אִמַּאי לָא אֶתְקִיִּמוּ בְּרַכָּאן דְּבִרְכִיָּה יִצְחָק לְיַעֲקֹב האם שמעת מאביו
 מדוע לא התקיימו הברכות שברך יצחק את יעקב, **וְאַנּוּן בְּרַכָּאן דְּבִרְיָה יִצְחָק לְעֵשׂוֹ אֶתְקִיִּמוּ**
כְּלָהּ ואילו אותן הברכות שבירך את עשו התקיימו כולם.

אָמַר לִיהּ, כָּל אַנּוּן בְּרַכָּאן מִתְקִיִּמִי ענה לו, כל אותן הברכות מתקיימות, **וּבְרַכָּאן אַחֲרֵינִין**
דְּבִרְכִיָּה קִדְשָׁא בְּרִיָּה הוּא לְיַעֲקֹב. וגם הברכות האחרות שברך הקב"ה את יעקב נתקיימו
אֲבַל, מִיָּד, יַעֲקֹב נָטַל לְעֵילָא אבל מיד יעקב לקח את הברכות של מעלה ברוחניות, **וְעֵשׂוֹ נָטַל**
לְתַתָּא ועשו לקח את ברכותיו למטה בגשמיות בתאוות והבלי העוה"ז. **לְבַתָּר, כִּד יָקוּם מְלָכָא**

עיונים והארות

הנקראת גיהנם, והם סוד לילית הנקראת נחש נוקבא דסמא"ל אשר לה ז' היכלות אשר אחד מהם נקרא גהינם העליון הנזכר בפרשת פקודי. וסוד זה הנחש היה דרגא דעשו הנקראת שפת שקר דאייתי לווטין על עלמא. ולכן עאל עמיה גיהנם הוא הנחש העליון. מרח"ו.

כן היה, נצטער מאד על מה שהיה מוטעה כל ימיו בסברא זו. והנה ענין אמרו שנכנס עמו ג"ע או שנכנס עמו גהינם, כבר נתבאר כי אין הכוונה על ג"ע ממש אלא על ענין השכינה הנקראת ג"ע כנודע. וז"ש ואזמן מיכא"ל וגו' ושכינתא בהדיה וגו'. וכן כד עאל גיהנם עם עשו אין הכוונה על גיהנם ממש רק על הקליפה

מְשִׁיחָא, יְפוּל יַעֲקֹב לְעֵילָא וְתַתָּא ואח"כ כאשר יעמוד מלך המשיח, יקח יעקב גם למעלה וגם למטה ויתאבד עֲשׂו מִבְּלָא, וְלֹא יִהְיֶה לִיחָא חוּלְקָא וְאַחְסָנָא וְדוּכְרָנָא בְּעֵלְמָא ויאבד עשו מהכל ולא יהיה לו חלק ונחלה וזכרון בעולם, **כְּמָה דְאַתְּ אָמַר**, כמו שנאמר (עובדיה א) **וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אִשׁ וּבֵית יוֹסֵף לְהִתְהַבּ וּבֵית עֲשׂו לְקֶשׁ וְגו'** ודלקו בהם ואכלום ולא יהיה שריד לבית עשו. **בְּגִין דִּיתְאָבִיד עֲשׂו מִבְּלָא, וְיָרִית יַעֲקֹב תְּרִין עֲלָמִין, עֲלָמָא דִּין וְעֲלָמָא דְאַתִּי** לפי שאז יאבד עשו מהכל, ויירש יעקב שני העולמות העולם הזה והעולם הבא.

וּבְהָאִי זְמָנָא בְּתִיב וְעַל אוֹתוֹ הַזְמָן כְּתוּב שֵׁם, (עובדיה א) וְעַל מוֹשִׁיעִים בְּתַר צִיּוֹן לְשֹׁפֵט אֶת הַר עֲשׂו וְהִיתָה לִיהוָה הַמְּלוּכָה. הַהוּא מַלְכוֹ דְעֲשׂו, דְנָטַל בְּהָאִי עֲלָמָא אותה מלכות של עשו שנטל בעוה"ז, **יְהֵב לִיחָא קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא** (ס"א יהא ליה לְקְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא) **בְּלַחְדוּדֵי** יהיה לקב"ה בלבד. **וְכִי הִשְׁתָּא לָאו אִיחֵי מַלְכוֹ מְקַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא** וכי עכשיו אינה מלכות של הקב"ה, **אֲלָא אַף עַל גַּב דְּשִׁלִּיט קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְעֵילָא וְתַתָּא** אלא אע"פ ששולט הקב"ה למעלה ולמטה, **הָא יְהֵב לֹזַן לְשָׂאָר עַמִּין, לְכָל חַד וְחַד חוּלְקָא וְאַחְסָנָא בְּהָאִי עֲלָמָא, לְאַשְׁתַּמְשָׁא בֵּיהּ** הרי נתן להם לשאר העמים, לכל אחד ואחד חלק ונחלה בעוה"ז להשתמש בו. **וּבְהָאִי זְמָנָא וְלַעֲתִיד לְבָא, יְפוּל מִכְּלָחוּ מַלְכוּתָא, וְתִהְיֶה דִילֵיהּ בְּלָא** יקח מכולם את מלכותם ותהיה כולה שלו, **דְּבְתִיב וְהִיתָה לִיהוָה הַמְּלוּכָה, לִיחָא בְּלַחְדוּדֵי** לו בלבד, **דְּבְתִיב, (זכריה יד) וְהָיָה יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יְהִי יְהוָה אֶחָד וְשֵׁמוֹ אֶחָד [יא].**

ח"א קמ"ו ע"א

תָּא חַוִּי בָא וְרָאָה, כְּמָה בְּרַכָּאן אֲתַבְּרֵךְ יַעֲקֹב כמה ברכות חשובות נתברך יעקב אבינו, **חַד דְּאַבְוֵי בְּתַהוּא עֲקִימוֹ, וְרִוּוּחַ כָּל אַנְוִין בְּרַכָּאן** אחת מאביו, באותה ערמה מצד הגבורה שרבקה אמרה לו לרמות את עשו, והרויח את כל אותן הברכות. **וְחַד דְּשְׂכִינְתָא דְּבְרִיךְ לִיחָא קְדָשָׁא**

עיונים והארות

תחילה ברכות לתתא כנ"ל, לכן הקב"ה הוא מלך בעליונים ויעקב חבל נחלתו במלכות העליון ובברכאן עילאין, ואילו ברכות דלתתא והוא מלכות דלתתא דהאי עלמא, הניח הקב"ה ויעקב לעשו דיטול לה בקדמיתא. והענין הוא כי מסר הקב"ה ממשלת העולם ושלטנותו אל השרים העליונים. וזהו ענין המלוכה שניתנה לשרים. ובערך זה הוא שאנו אומרים שנתן המלוכה לשרים, אבל ברור הוא כי כולם נכנעים תחתיו ומאיתו הם מקבלים המלכות ואינן עושים דבר חוץ מרשותו וגזרתו. והם נקראים מלכים כי על פיהם ישק דבר, אבל מכל מקום אין הם חפשיים במעשיהם אלא מוגבלים ברצון הקב"ה. אבל לעת"ל אפילו אותה המלוכה שנתן להם, יסלק מהם ולא ירצה שיהיו תחתיו מלכים אפילו משועבדים שניהגו העולם אלא הכל יהיה על ידו. ודריש ועלו מושיעים וגו' ואז והיתה לה' המלוכה בה' הידעה, כי יכירו כולם שהנהגת העולם רק בידו בלי שליח וסרסור.

יא. **מרח"ו**. "בההוא זמנא כתיב ועלו וכו'. והנה אי אפשר ששתי הברכות יתקיימו בזמן אחד, כי הרי אמר את אחיך תעבוד והיה כאשר תריד וגו' הרי שאי אפשר ששניהם יתברכו כאחד רק כשה נופל זה קם. ולכן עשו קם תחילה ויעקב נפל, וזה היה בגלות ושעבוד מצרים. ולעת"ל בביאת משיחנו בב"א יפול עשו ויקום יעקב קימה שאין אחריה נפילה לעולם. וז"ש ובההוא זמנא כתיב ועלו מושיעים וגו'. ותיריך עם האמור קושיא אחרת גדולה והיא, כי איך אומר והיתה לה' המלוכה, וכי לעולמי עד המלוכה שלו יתברך היא, והרי יש כאן ח"ו פתחון פה למינים באמרו שאינו שולט ח"ו בזמן הזה.

אמנם הכוונה כי השי"ת לעולם ועד הוא מלך ומלך וימלוך, אלא שאנו צריכים להבחין בין שני מינים של מלכויות: א' למעלה, והם סוד ברכות יעקב, ברכאן עילאין דיעקב. ב' לתתא בהאי עלמא והם סוד ברכאן תתאין דיעקב. וכיון שעשו נטל

בְּרִידְ הוּא, כִּד הָוּה אֲתִי מְלָבָן ואחת ברכה של השכינה שברך אותו הקב"ה כאשר היה בא מלבן הארמי והיא מצד החסד, **דְּבִתִּיב, שכתוב (בראשית לה) וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יַעֲקֹב** בבואו מפדן ארם. **וַחֲד, דְּבִרְבִּיה לִיה תְּהוּא מְלֶאכָא מְמַנָּא דְעִשָׂו** ואחת שברך אותו המלאך הממונה על עשו, והיא מצד התפארת. **וַחֲד, בְּרָכָה אַחְרָא, דְּבִרְבִּיה לִיה אַבוּת, כִּד הָוּה אָזִיל לְפָדָן אָרָם** ועוד ברכה אחרת שברך אותו אביו כאשר היה הולך לפדן ארם, והיא מצד המלכות, **דְּבִתִּיב** שכתוב (בראשית כח) **וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֶךְ אֶתְךָ וְגו'.**

בְּתֵהוּא זְמַנָּא באותו זמן **דְּחֶמָא יַעֲקֹב גְּרַמִּיה בְּכָל הַיָּמִין בְּרָכָאן** שראה יעקב אבינו עצמו בכל אלו הברכות החשובות, **אָמַר, בְּמָאן בְּרָכְתָא דְמַנְיִיהוּ אֲשֶׁתַּמֵּשׁ הַשְּׁתָא** באיזו ברכה מהם אשתמש עתה. **אָמַר, בְּחֶלְשָׁא מַנְיִיהוּ אֲשֶׁתַּמֵּשׁ הַשְּׁתָא** אמר בחלשה שבהם אשתמש עתה, **וּמָאן אִיהוּ, דָּא פְּתַרְיִיתָא, דְּבִרְבִּיה אַבוּת** ואיזו היא, זו הברכה האחרונה שברכו אביו, **וְאָפַּי עַל גַּב דְּאִיהִי תְקִיפָא** ואף על פי שהיא חזקה שהרי ברכו ואל שדי יברך אותך ויפרך וכו' ויתן לך את ברכת אברהם וכו' ויש בה שפע בכל המובנים, **אָמַר, לָאו אִיהִי תְקִיפָא בְּשִׁלְטֹנֹתָא דְתַהִי עֲלֵמָא בְּקַדְמָתָא** אמר, בכל זאת אינה חזקה בשלטון וממשלה של העוה"ז כמו הראשונות, כי בברכה הראשונה ברך אותו ועבדוך עמים וישתחוו לך לאומים וכו', וגם בברכה של שרו של עשו כתוב כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל, וגם בברכת השכינה כתוב כי אם ישראל יהיה שמך, שכולם מורים על ממשלה של העוה"ז בפרט.

אָמַר יַעֲקֹב, אֲפֹזֵל הַשְּׁתָא דָּא, וְאֲשֶׁתַּמֵּשׁ בָּהּ אקח עתה ברכה זו אני ובני לסבול את הצרות של עשו וכו', **וְאִסְלַק כָּל אַנְוִין אַחְרַנִּין לְזַמְנָא דְאַצְטְרִיד לִי וְלִבְנָאֵי פְתָרָאֵי** ואדחה ואסלק אותן הברכות האחרות שיש בהן ממשלה, לזמן שאצטרך אותם לי ולבני אחרי. ומפרש **אִימְתִי, בְּזַמְנָא דִּיתְכַנְשׁוּן כָּל עַמְמֵיָא לְאוּכְדָא בְּנֵי מַעְלָמָא** מתי יהיה הזמן הזה, בזמן שיתאספו כל האומות ח"ו לאבד את בני מהעולם שאז תהיה עת צרה לבני, **דְּבִתִּיב, שכתוב (תהלים קיח) כָּל גּוֹיִם סְבֻנוּנֵי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֵם. סְבֻנוּנֵי גַם סְבֻנוּנֵי בְּשֵׁם ה' כִּי אֲמִילֵם. סְבֻנוּנֵי כְדְבוּרִים וְגו' בְּשֵׁם ה' כִּי אֲמִילֵם. הָא הֲכָא תִלְתָּא, לְגַבֵּי תִלְתָּא דְאַשְׁתָּארוּ** הרי כאן שלשה סבובים, וכנגד כל פעם שזכר-כי אמיל"ם, ישתמש בברכה אחת כנגד שלש ברכות שנשארו, ובכוחם ינצלו בני. **חַד, אַנְוִין בְּרָכָאן קְדָמָי דְאַבוּתָא** אחת, אותן הברכות הראשונות שברכו אביו שהן מצד הגבורה, והיא כנגד כל גוים סבבוני, שאין הסיבוב קשה כל כך, ודי ומספיק בברכה זו להפילם. **תַּרְיִין, אַנְוִין בְּרָכָאן דְבִרְבִּיה קְדָשָׁא בְּרִידְ הוּא** השנית, אותן ברכות שברכו הקב"ה מצד החסד, שהוא סבוני גם סבבוני, דהיינו סיבוב אחר סיבוב מהמוני העמים, שלזה נצרך לברכה של הקב"ה. **תִּלְתָּא, אַנְוִין בְּרָכָאן דְבִרְבִּיה תְּהוּא מְלֶאכָא** השלישית, אותן הברכות שברך אותו המלאך שרו של עשו מצד התפארת, כנגד סבוני כדבורים, שעוקצים ומיד מתים, והוא החלש שבכולם, כך אויבנו יהיו כמו הדבורים שעוקצים ומיד נופלים ומתים, כי תבא ברכת המלאך ותזנב בהם עד בלתי השאיר להם שריד ופליט.

אָמַר יַעֲקֹב, לְהִתָּם אֶצְטָרִיכוּ, לְגַבִּי מַלְכֵינּוּ וְכָל עַמִּינּוּ דְכָל עֲלָמָא לשם אני צריך את הברכות, כנגד כל המלכים וכל העמים של כל העולם כולו, **וְאִסְלִיק לֹוֹן לְהִתָּם** ואעלה ואדחה את הברכות לאותו זמן. **וְהִשְׁתָּא לְגַבִּי דַעֲשׂוּ, דִּי לִי בְּהַאי** ועכשיו כנגד עשו די לי בוו הברכה הקטנה שברך אותי אבא כשהלכתי לפדן ארם. ומביא משל **לְמַלְבָּא, דְּהוּוּ לִיּה בְּמַה לְגִיזְנִין תְּקִיפִין, בְּמַה מְאִירִי מְגִיחִי קְרָבָא לְאַנְחָא קְרָבִין** למלך שהיו לו כמה מחנות של צבא חזקים, וכמה בעלי מלחמה בעלי קרב לעשות מלחמות וקרבנות, **דְּזְמִינִין לְגַבִּי מַלְכֵינּוּ תְּקִיפִין** (דף קמו ע"ב) **לְאַנְחָא בְּהוּ קְרָבָא** שהיו מזומנים לעמוד כנגד מלכים חזקים לערוך עמם מלחמה חזקה. **אַדְהֵכִי שָׁמַע עַל לְסַטִּים חַד קַפְחָא, אָמַר, הֲנִי בְּנֵי תְרַעֲי, יְהִכּוּן תַּמָּן** בינתיים שמע על לסטים אחד שהיה מקפח ושודד את הבריות, אמר אלה החיילים שומרי העיר ילכו שם להלחם בו. **אָמַר לִיּה, מְכָל לְגִיזְנִין דִּילָךְ, לִית אַנְתָּ מְשַׁדֵּר הִתָּם אֱלָא אֱלִין** שאל אותו מכל המחנות של הצבא שלך אין אתה שולח לשם רק את אלה. **אָמַר, לְגַבִּי הַהוּא לְסַטִּים, דִּי בְּאֱלִין** אמר המלך, בשביל אותו לסטים מספיק באלו שומרי העיר. **דְּהָא כָּל לְגִיזְנִין וּמְאִירִי קְרָבָא, אֶסְתַּלֵּק לְגַבִּי אַנּוּן מַלְכֵינּוּ תְּקִיפִין** שהרי כל המחנות ובעלי מלחמה, אניח אותם אצל אותם מלכים חזקים ללחום נגדם, **בְּיוֹמָא דְקְרָבָא, דְּאֶצְטָרִיכוּ לִי, לִיְהוּוּ** ביום של המלחמה כשיצטרכו לי, שם יהיו.

אוּף הָכִי יַעֲקֹב אָמַר לְגַבִּי עֲשׂוּ, דִּי לִי הִשְׁתָּא בְּאֱלִין בְּרָבָאן גם כך אמר יעקב, כי נגד עשו די לי עתה באלו הברכות שברך אותי אבא כשהלכתי לפדן ארם. **אֲכָל לְהַהוּא זְמָנָא** אבל לאותו זמן, **דְּאֶצְטָרִיכוּ לְבְנֵי לְגַבִּי כָּל מַלְכֵינּוּ וְשְׁלִיטִין דְּכָל עֲלָמָא** שיצטרכו בני כנגד המלכים והשליטים של כל העולם שיעלו על בני וירצו ח"ו להשמידם, **אֶסְלֵק לֹוֹן** אניח אותם לאותו זמן. **כַּד יִמְטִי הַהוּא זְמָנָא, יִתְעַרְוּן אַנּוּן בְּרָבָאן מְכָל סְטָרִין, וְיִתְקַיִים עֲלָמָא עַל קִיּוּמִיהָ בְּדָקָא יְאוּת** וכאשר יגיע אותו זמן, יתעוררו כל אותן הברכות מכל הצדדים ויתקיים העולם בקיומו כראוי, **וּמִתְהוּא יוֹמָא וּלְהִלָּאָה, יִקּוּם מַלְכוּתָא דָּא עַל כָּל שְׂאָר מַלְכוּתֵי אַחְרָא** ומאותו יום והלאה תקום מלכות זו של מלך המשיח על כל שאר המלכויות האחרות, **בְּמַה דְּאוּקְמוּהָ, דְּכִתְיב, כְּמוֹ שֶׁכָּבַד בִּיאָרְנוֹ שֶׁכָּתוּב עַל מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ שֶׁהוּא (דְּנִיאַל ב) תִּדְרֹךְ וְתִסֵּף כָּל אֱלִין מַלְכוּתָא וְהִיא תִּקּוּם לְעֲלָמִיָּא** יכתת ויכלה כל אותם מלכים של אומות העולם, ומלכותו של מלך המשיח היא תקום לעולם. **וְהִינְנוּ הַהִיא אַבְנָא, דְּאִתְגַּזְרַת מִן טוּרָא דִּי לָא בִּידִין** וזה מה שלמדנו על אותה אבן שראה נבוכדנצר שנכרתה מן ההר, אבל לא בידי אדם, **בְּמַה דְּאִתְ אָמַר** כמו שנאמר (בראשית מט) **מִשֶּׁם רוּעָה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל, מֵאֵן אֶבֶן דָּא. דָּא בְּנָסַת יִשְׂרָאֵל** ושואל מי זו, על מי מרומזת, ואומר זה רומז על השכינה, **בְּמַה דְּאִתְ אָמַר,** כמו שנאמר (בראשית כח) **וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר שִׁמְתִי מִצְבֵּה וְגו'** וכשיבא

המשיח ימלוך בכח השראת השכינה ששורה שם.

שבת מברכים דחודש כסלו

שבת מברכים של ר"ח כסלו

השבוע פרשת תולדות, היא שבת מברכים של ר"ח כסלו. לא מכבר היה ראש השנה וכבר עברו תשרי וחשוון, וצריך האדם לשים לב על עצמו לראות מה הבטיח וקבל על עצמו בר"ה וביו"כ איך יהיו החיים שלו, ולראות האם עמד בכך. והוא ארבעים יום לאחר "הושענא רבא" ויש בו מקדושת יוהכ"פ.

ודע לך אחי חביבי כי הבעש"ט כתב שעדיין אפשר לחזור בתשובה עד חנוכה, ואפי' אם נגזרה ח"ו איזו גזירה על האדם בר"ה, אפשר לבטל אותה גזירה ע"י שיחזור בתשובה עד חנוכה, ויזכה לשנה טובה. ואע"פ שרבנו האר"י ז"ל כתב שעד הושענא רבה אפשר לחזור בתשובה ולבטל גזירות ח"ו, ואח"כ א"א יותר לבטל, רבנו הבעש"ט דרך אחרת עמו, ואומר שיש יד פשוטה בשמים לקבל את השבים בתשובה לפניו יתברך.

ורמז בר"ת תשרי חשוון כסלו שם קדוש חת"ך ס"ת פותח את ידך והיא היד הפתוחה שמקבלת את החוזרים בתשובה עד חנוכה ה' יזכנו אמן.

חודש כסלו הוא כנגד בנימין

חודש זה - "כסלו", הוא מלשון (איוב לא, כד) "אם שמתי זהב כסליו", וכן (משלי ג, כו) "כי ה' יהיה בכסלך" שהוא לשון מבטח עון. ונראה שעיקר עסק חודש זה הוא, שכל אחד מישראל יהיה לו מבטח עון בה'.

רבנו האר"י ז"ל חישב את י"ב חדשי השנה כנגד י"ב השבטים וכסדר הדגלים, ונמצא כי חודש כסלו הוא כנגד בנימין, עליו נאמר (דברים לז, יב) ("ידיד ה' ישכון לבטח עליו", כלומר שיש לו מבטח עון בה', ובחודש זה זכינו לנס חנוכה שהיה שלא בדרך הטבע כלל, רק על ידי מבטח עון שהיה לכהנים, כי אין מעצור לה' להושיע ברב או במעט, על ידי זה נצחו -"מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים", והיה זה בחודש כסלו שנקרא על שם המבטח עון שיש לישראל, "כי ה' יהיה בכסלך".

"כסלו" - ס"ך ל"ז

"כסלו" ראשי תיבות: ס"ך ל"ז, שהם הל"ז נרות שמדליקין בחנוכה שבחודש כסלו. וגם אותיות כס-לו כלומר כסיו לל"ז אורות דאור הגנוז שהיה ל"ז שעות בבריאת העולם ואח"כ גנוז השי"ת בתורה, ובכ"ה בכסלו מאיר אור זה דרך הל"ז נרות דחנוכה. ולכן כסלו ר"ת זירא ה' כי סר לראות כלומר סר לראות את אור הגנוז, צרוף שם הוי"ה דחודש כסלו זי-ה"ה.

היוצא מר"ת זירא יושב הארץ הכנעני (בראשית נ, יא) כי נשלמו שבעים יום בחודש כסלו אחר יעקב אבינו שנסתלק בסוכות, בסוד "ויעקב נסע סכותה" (שם לג, יז). וכתב ה"תפארת שלמה" על הפסוק ריש פרשת וישלח: "כ"ה תאמרו לאדוני לעשו כ"ה אמר אחיך יעקב" ואח"כ כתוב "ויהיך את העם לשני מחנות". חנ"ו הם אותיות המפרידות בין ב' אותיות מ-ת, חנ"ו וכ"ה האמור תחלה הם אותיות חנוכה"ה.

חודש כסלו מזלו קשת, כי יעקב תיקן ק'נאה ש'נאה ת'אווה ר"ת קש"ת

החודש הזה נקרא "כסלו" ע"ש הכתוב (משלי ג, כו) "כי ה' יהיה בכסלך ושומר רגלך מלכד", ורש"י ז"ל פירש שם, והוא מהירושלמי (פאה פ"א ה"א) ובב"ר (א, כ) - אפילו בדברים שאתה כסיל בהם, היינו, כי על ידי השאור שבעיסה ושעבוד מלכויות ותוקף הגלות נחשכו עינינו מראות אור פני מלך חיים וכו', ועל ידי האמונה ובטחון שבוטח בה' שאין סוף ואין חקר לגדולתו, כי עוד יראה וישקיף וירחם עליו ויוציא ממסגר אסיר נפשו ויהיה לו לעזר ולמגן, זוכה כי ישמר רגליו מלכד, כי בעת הזאת גם זה הוא יקר בעיני ה', וכמאמר הכתוב (שי"א ג, א) "ודבר ה' היה יקר בימים ההם", היינו בימים ההם אף הדיבור בלבד מה שאומר אדם לחברו שיש ה' שהוא היחיד ומיוחד, גם זה הוא יקר בעיני ה'.

וכמו שאמרו בשם הר"ח וויטאל שהקשה להאר"י הק' על הירושלמי (שבת סופ"ה) על המשנה - פרתו של ראב"ע היתה יוצאת ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים. א"ר חנניה פעם אחת (בלבד) יצאת, והשחירו שיניו מן הצומות.

והקשה לו, אנו מה נעני אבתריה, אם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו אזובי קיר, ואם על הדבר הקל הזה היה מסוגף את עצמו כל כך עד שהשחירו שיניו, אנו מה נעני אבתריה. והשיב לו: בזמן הזה אף צעקה ואנחה אחת אמיתית מעומק הלב מתקבלת לרצון לפני ה' כתעניות משנים הקדמונות.

"ושמור רגלך מלכד", היינו ההולך בדרך באור היום, לא צריך למי שישמור רגלו מלכד, אבל ההולך בחשכת הלילה שאינו רואה וקשה לו להזהר, בוודאי נחוץ לו מאוד מי שישמור את רגליו מלכד שלא תמוט רגלו באבן נגף. ובחודש הזה שהוא התחלת תוקף החשכות, הקב"ה שומר רגלי ישראל מלכד שלא יפלו ח"ו ברשת היצר, ואף מי שנפל ח"ו, שומר את רגליו שלא יפול עוד, ויאר לנו מתוך החשיכה למען ילכו בדרך החיים בקרן אורה אור תורה.

וענין החשכות הוא כמו שאמרו חז"ל (ביר. ב. ה) "וחושך על פני תהום" - זו מלכות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגירותיהן, שהיתה אומרת להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל, ומגודל הכנעתם מחסרון הדעת שהיה להם אז היו זוכים לישועת ה', ויוצאים מאפילה מחשכות נפשם לאור גדול - אור נהורא עילאה, הוא אור נרות החנוכה שאור נר מצוה האיר להם הקב"ה בכל החשכות, כן נזכה לישועת ה' ולכל בני ישראל יהיה אור, להרגיש אור הגנוז ולהאיר לנפשנו לעבודתו ית"ש, אמן.

ר"ח כסלו בו מתגלים כל האורות של חנוכה

השבוע ביום ראשון יהיה ר"ח כסלו שבו מתגלים כל האורות של חנוכה שהוא האור של התורה"ק. וידוע שבזמן שהקב"ה ברא את העולם - באותו יום שברא את האדם הראשון, היה אור שמאיר את העולם מתחילתו ועד סופו, ושלט אור זה שלושים ושש שעות. אח"כ ראה הקב"ה שלא כדאי שישתמשו בו הרשעים, גזזו לצדיקים לעתיד לבוא. והיכן גזזו - בתורה הקדושה ובזוהר הקדוש. וכתוב בספרים הקדושים שהאור הזה מאיר דרך האור של הל"ו נרות של חנוכה, שכל ימי חנוכה מדליקים שלושים וששה נרות, והשורש של חנוכה נמצא כבר מר"ח כסלו, ולכן כסלו אותיות כס-לו הכיסוי לל"ו נרות וכן סך-לו.

ותמיד אנחנו אומרים שיש ארבעה זמנים של תשובה, כל ערב כשאדם בא הביתה לפני שישי צריך לעשות תשובה בק"ש שעל המטה. אח"כ בסוף כל שבוע צריך לעשות תשובה על כל השבוע. אח"כ בסוף כל חודש על כל החודש. והזמן הרביעי הוא בסוף השנה מאלול עד יו"כ. ולכל הפחות יעשה אדם תשובה כל שבוע, כי בדרך כלל האדם עייף וקשה לו לעשות חשבון נפש כל יום. אבל בסוף כל שבוע, אדם יכול לקחת לו או יום חמישי בערב או יום ששי, ויעשה חשבון נפש איך מתקדם השבוע. ואם יכול לעשות תשובה יחד עם חברים בקבוצה זה יותר טוב. ואם יעשה עם כולם זה עוזר מאוד שיוכל להתמיד בזה. גם אנחנו בישיבת נהר שלום בכל סוף שבוע בליל ששי הולכים לכותל עושים תשובה ותקון חצות ותפילות ב"ה. ואחר סוף כל חודש, כל ערב ר"ח יש בכל העולם מנהג לעשות תשובה ואסור להזניח את זה, כי זה מכפר על כל החודש כולו. ואם יכול אדם לצום זה דבר גדול. ואם לא יכול לצום, לפחות יאכל בקדושה ויתגבר על תאוות האכילה, ועל כל מה שאוכל יברך כראוי ויעשה תשובה חזקה מכל לבו. ויקרא כל התהלים עם שבעה כורתי ברית, כפי שמורנו ראש הישיבה זצ"ל הנהיג בישיבת "פורת יוסף" כמובא בכף החיים, כל ער"ח קוראים כל התהלים עם שבעה כורתי ברית. והיו ת"ח גדולים שבער"ח לא למדו אלא עזבו את לימודם וקראו תהלים, בקשו רחמים, כי עם ישראל זקוק לרחמים, ובפרט עכשיו זקוקים הרבה לרחמים. ואח"כ אדם עושה תשובה בסוף כל שנה בחודש אלול.

מסופר על החפץ חיים שפעם היה בער"ח בעיירת גור בחו"ל. הוא חיפש מקום לתפילת יום כיפור קטן. הלך לבית הכנסת. אמרו לו שהר"ב' מגור לא עושה ערב יום כיפור קטן. התפלל החפץ חיים, אבל היה נוהר מאוד מלשון הרע ומאבק לשון הרע, ואמר להם אני אסביר לכם מה עושה הר"ב'ה. יש הבדל בינינו לבין הר"ב'ה, והסביר להם ע"פ משל: יהודי אחד שהיה רוצה לנסוע מגור מהלך 12 שעות, עלה לרכבת והנה הוא רואה עוד ידיד אחד יושב לידו. אמר לו גם אני נוסע לאותו מקום. עברה שעה והנה הידיד יורד. שאל אותו חברו, אמרת לי שאתה נוסע 12 שעות ונלמד ביחד. אמר לו, גם כן אני נוסע לאותו מקום, אבל לי לא היה כסף לשלם אלא רק לתחנה אחת, וכעת אני צריך לאסוף כסף לעוד תחנה, ואח"כ לעוד תחנה. אבל לך יש לשלם בפעם אחת כדי להגיע למקום ההוא. אמר החפץ חיים זה ההבדל ביני לבין הר"ב'ה. אני לא יכול לעשות כמוהו, אני צריך לעשות תשובה כל חודש כדי לשלם לעוד חודש, אבל הר"ב'ה שילם בפעם אחת לכל השנה כולה, ברגע אחד הוא נוסע, אבל אנחנו צריכים לעשות ערב יום כיפור קטן כל חודש, כי יש לנו דברים שהיצה"ר פיתה אותנו, ואנחנו מבקשים מחילה מהקב"ה שיהיה לנו כח להמשיך.

לכן ידע לו האדם חוק ולא יעבור. שיעשה כל ער"ח תשובה וכמו שידוע כי בזמן רבנו האר"י אף אחד לא מת קודם זמנו בזכות הנהגה חשובה זו.

הנה אנחנו כבר בפרשת תולדות הזמן הולך מהר מהר, אם אדם לא למד טוב את הלימודים שלו, את ההלכות, לא למד רש"י היטב על כל פרשה ופרשה, איך הוא רוצה להתקדם. צריך ללמוד כראוי לחזור טוב טוב, ולדעת טוב טוב, כל הלכה וכל פרשה ופרשה, ולהבחין על הכל, אם לא כן אדם מפסיד את כל החיים שלו.

קבלת התורה בעל פה בחודש השלישי - חודש כסלו

ביסלו גי' סיון

אמרו רז"ל (שבת פח.) "ברוך רחמנא דיהב אוריין תליתאי לעם תליתאי על ידי תליתאי ביום תליתאי בירחא תליתאי". הנה כתיב (שם יט, ה): "והייתם לי סגולה" - בחינת סגול"ל, ששתי נקודות מתמזגות בהכרע של נקודה שלישית המכריע ביניהם, בין שני הקצוות, ואז ניכר ונתגלה הדבר על ידי הכרעה של הדעת בין ההפכים, וזהו סגול"ל - תלת נקודין. ולכן היה התגלות הדעת בירח ג' שבו קבלו התורה ונתגלה היראה בעולם, "יראת ה' ראשית דת" (משלי א, ז). הנה כשם שבחג השבועות הוא זמן קבלת התורה שבכתב, כמו כן בחנוכה הוא הזמן מקבלת תורה שבעל פה, כי כשם שקבלת תורה שבכתב היא בחודש ג' מחדשי הקיץ, כמו כן קבלת תורה שבע"פ היא בכ"ה בכסליו, שהוא חודש השלישי מחדשי החורף וכו'... ולכן בחנוכה הוא העת שיקבלו ישראל עליהם לעסוק בתורה שבע"פ בקבלת עול מלכות שמים.

והנה כשתחשוב הששה חדשים שמניסן ועד תשרי, הם ששה קצוות: ניסן - חסד, אייר - גבורה, סיון - תפארת, שבו מתן תורה, והוא סוד תורה שבכתב בחי' תפארת. אבל המכוון לנו בחודש כסליו בהדלקת נר חנוכה, ולכן "כסליו" שהוא ממש גימטריא "סיון", שהוא גם כן סוד מתן תורה שניתנה בחודש השלישי לחודש החורף בחי' תפארת, דאטייבת בתרין סטרין כנ"ל, אך שהוא רמוז לסוד תורה שבעל פה. ולכן מתתיהו ובניו מסרו נפשם על תורה שבע"פ בכ"ד ימים בכסליו.

והשי"ת נקרא בשם 'אור' שאורו מאיר בכל העולמות ובכל הנבראים, והתוה"ק נקראת 'אור' כמו שכתוב (משלי ו, כג) "כי נר מצוה ותורה אור" והנשמה שבאדם נקראת גם כן בשם 'נר' כמו שכתוב (שם ב, בז) "נר ה' נשמת אדם", ולכן על ידי שישראל עוסקים בתורה שבכתב ובעל פה בנר מצוה ואור תורה, ממשיכים עליהם אורו של השי"ת, שיהיה קוב"ה ואורייתא וישראל כולהו חד.

מאמרי הפרשה

"וְאֵלֹהֵי תּוֹלְדוֹת יִצְחָק בֶּן אֲבִרְהָם אֲבִרְהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק" (כה, יט)

בני ישמעאל יבניעו את בני אדום, ומזה יצמח המשיח

כתב בעל הטורים (כאן) וזה לשונו, על פני כל אחיו נפל, וסמך ליה ואלה תולדות יצחק, לומר, כשיפול ישמעאל באחרית הימים, אז יצמח בן דוד שהוא מתולדות יצחק.

כלומר בסוף הפרשה הקודמת כתוב "על פני כל אחיו נפל" ונסמכה לו תחילת פרשתנו "ואלה תולדות יצחק", לומר, כי כשיפול שרו של ישמעאל, אזי תתגלה מעלת יצחק בן אברהם, דהיינו שתבוא הגאולה במהרה בימינו אמן.

ונרחיב מעט בעניין זה כי הדברים קשורים מאד לזמננו.

ראינו בפרשה הקודמת, כאשר יצאה רבקה אמנו מבית אביה בירכה בברכה, ויברכו את רבקה ויאמרו לה אחתנו את היי לאלפי רבבה ויירש זרעך את שער שנאיו (בראשית כד, ס). ופירש רש"י, את זרעך תקבלו אותה ברכה שנאמרה לאברהם בהר המוריה הרבה ארבה את זרעך... יהי רצון שיהא אותו הזרע ממך ולא מאשה אחרת. עד כאן

לשונו. ומשמע מדברי רש"י, כי רבקה התברכה באותה הברכה שנאמרה לאברהם אבינו בהר המוריה. ומה היא אותה ברכה שנתברך אברהם אבינו, כי ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים וירש זרעך את שער איביו (בראשית כב, יז). אולם לכאורה אין זו אותה ברכה, שהרי אברהם אבינו התברך שזרעו יירש את "שער אויביו" ואילו רבקה אמנו התברכה שזרעה יירש את "שער שונאיו". ואם כן לכאורה אין זה מדויק לומר שרבקה אימנו התברכה באותה ברכה שנאמרה לאברהם אבינו,

ובאמת צריך לברר מי הם "אויבינו" ומי הם "שונאינו", אשר אברהם אבינו ורבקה אימנו נתברכו, שזרעם ירשום, ומה ההבדל בין "אויב" ל"שונא".

בספר תהלים (מזמור פג, ג) אמר דוד המלך, כי הנה אויביך יהמיון ומשנאיך נשאו ראש וגו', (ושם פסוק ז) אהלי אדום וישמעאלים מואב והגרים וגו'. (ושם פסוק יג) אשר אמרו נרשה לנו את נאות אלהים. ופירש רש"י, "אשר אמרו", הגוים האלו האמורים למעלה אדום וישמעאל וכל חבריהם. עד כאן לשונו. ומבואר כי "אויבינו" ו"שונאינו" הם בני אדום עשו, וישמעאל, שהם שתי האומות אשר ירדפו תמיד אחרינו.

וביתר פירוט, מי הם "אויבינו" ומי הם "שונאינו". דבר זה מפורש בדברי הילקוט שמעוני (לך לך רמו ע"ו) על הפסוק, ויהי השמש לבוא ותרדמה נפלה על אברם והנה אימה חשכה גדלה נפלת עליו. "עליו" אלו בני ישמעאל, שעליהם בן דוד יצמח, שנאמר, "אויביו" אלביש בושת ועליו יציץ נזרו (תהלים קלב, יח). ועל הפסוק, וירץ עשו לקראתו ויחבקהו ויפל על צוארו וישקהו ויבכו (בראשית לג, ד), רש"י הביא את דברי חז"ל (ספרי בהעלותך ס"ט) רבי שמעון בן יוחאי אומר הלכה בידוע "עשו שונא" ליעקב.

נמצא מדברי חז"ל כי "אויבינו" הם בני ישמעאל, ואילו "שונאינו" הם בני עשו אדום.

גלות ישמעאל קשה משל אדום

וראה מה שכתב רבנו בחיי בפירושו על התורה (נצבים ל, ז הוצאת מכון הרב קוק) על הפסוק על אויבך ועל שונאיך אשר רדפוך, "אויבך", ישמעאל. "שונאיך", עשו. והן שתי האומות שאנחנו משועבדים תחתיהם ומפוזרים ביניהם... ומה שהזכיר "אויבך" על ישמעאל ו"שונאיך" על עשו, מפני שה"אויב" גדול מן ה"שונא" כי השונא אף על פי שירע לו, יעשה על דרך הרחמנות. אבל האויב הוא שבלבו איבה עולמית, לא ישים לו רחמים, על זקן יכביד עולו מאד. וזה מסוד הלשון ודקדוקו, כי "אויב" הוא מלשון אבוי, ואותיותיהם שוות, ועל שם שהנופל בידו צועק אוי ואבוי... ושפחה כי תירש גברתה, זה ישמעאל הבא מהגר. ומפני שבני ישמעאל קשים לישראל יותר מבני עשו, לכן קראן הכתוב "אויבך", וכן אמרו (שבת יא). תחת אדום ולא תחת ישמעאל. עד כאן לשון רבנו בחיי. מתבאר מדבריו כי האויב גרוע מהשונא, ובשל כך ישמעאל הוא האויב. ואילו עשו הוא השונא, כי "בני ישמעאל קשים לישראל יותר מבני עשו".

לא תעמוד על ישראל אומה יותר אויבת מישמעאל

וכן כותב הרמב"ם באגרת תימן וזה לשונו, ואתם אחינו, ידוע לכם שהקדוש ברוך הוא הפילנו במהמורות עונותינו בתוך אומה זו שהיא אומת ישמעאל, שדעתם חזקה עלינו, והם מתחכמים להרע ולמאוס אותנו, כמו שגזר עלינו יתברך "ואויבינו פלילים". ושלא תעמוד על ישראל אומה יותר אויבת ממנה, ולא אומה שהרעה בתכלית הרעה לדלדל אותנו ולהקטין אותנו ולמאוס אותנו כמוהם. שאפילו דוד המלך ע"ה, כשראה ברוח הקודש כל הצרות העתידות לישראל, התחיל לצעוק ולקונן בלשון האומר מרעת בני ישמעאל ואמר, אויה לי כי גרתי משך שכנתי עם אהלי קדר (תהלים קכ, ה)... ואנחנו בעודנו סובלים שעבודם וכזביהם ושיקרום למעלה מיכולתנו, אין ביכולת האדם כוח לסבול.

ישמעאל עתידים להצר לישראל צרות קשות

וכן כותב מו"ר הרב חיים ויטאל בספר עץ הדעת טוב (תהלים קכ"ד) וזה לשונו, כבר ידעת כי הגלויות אינן אלא ארבע, בבל, מדי, יוון ואדום. אבל עוד עתידים לישראל להיות באחרית הימים בגלות ישמעאל הנזכר בפרקי דרבי אליעזר ובמדרשי חז"ל ובספר הזוהר סוף פרשת לך לך. והנה כל כוונתם של יתר האומות היתה להמיר דת ישראל שלא יעסקו בתורה חס ושלום, שמזה היה נמשל היזק אל גופנו שהיו הורגים מי שלא רצה להמיר את דתו, מה שאין כן ישמעאל, שעתידיים להצר את ישראל צרות קשות ומשונות, לא נראה כמותם, כי היו רוצים לבלוע אותנו ולמחות את ישראל מתחת השמים כאילו לא היה. עד כאן.

ועתה מובנים הדברים: לאברהם אבינו נאמר וירש זרעך את שער איביו (בראשית כב, יז), כי זרעו היה יצחק וישמעאל, ולכן נאמר לו שזרעו שהוא יצחק יירש את "אויביו" היינו את ישמעאל. ואילו לרבקה נאמר, וירש זרעך את

שער שונאיו (בראשית כד, ס), כי זרעה היה יעקב ועשו, ועל כן נאמר לה שזרעה יעקב ירש את "שונאיו" שהוא עשו (אדום). ושפיר צדקו דברי רש"י ש"רבקה נתברכה באותה הברכה שנאמרה לאברהם אבינו בהר המוריה", והיינו שירש זרעה את הקמים עליו לכלותו, אלא שהאומות העומדות עלינו לכלותינו הם "אויבינו" ו"שונאיו", ומכאן השינוי בלשון הברכות, כמדוקדק להפליא בלשון הכתובים, אולם גוף הברכה חד הוא.

בנפול ישמעאל יבא המשיח

ועיין מה שכתב בזוהר הקדוש (סוף פרשת תולדות) דברים נפלאים ושם כל הסדר שיהיה באחרית הימים, כי בהבטחה לאברהם אבינו על ירושת האויבים נרמזה הגאולה העתידה, שכן מסרו לנו חז"ל את סדר נפילתם של "אויבינו" ו"שונאיו" באחרית הימים, באופן שבני ישמעאל יכניעו את בני אדום, ומתוך נפילת בני ישמעאל יעלה ויצמח מלך המשיח. וכן מובא בפרקי דרבי אליעזר (סוף פרק ל), שלוש מלחמות של מהומה עתידים בני ישמעאל לעשות בארץ באחרית הימים... ולהילחם בכרך גדול שברומי, ומשם בן דוד יצמח ויראה באובדן של אלו ואלו, ומשם יבוא לארץ ישראל שנאמר מי זה בא מאדום. עד כאן לשונו.

וזוה שכתב בעל הטורים הנוכח בתחילת דברינו, ואלה תולדות יצחק בן אברהם... על פני כל אחיו נפל, וסמך ליה ואלה תולדות יצחק, לומר כשיפול ישמעאל באחרית הימים אז יצמח בן דוד שהוא מתולדות יצחק.

ישמעאל ואדום יתאספו לכבוש את ישראל

וכך כתוב בזוהר (ח"א דף קי"ט), ויזדווגון כלהון עממיא על ברתיה דיעקב לאדחייא לה מעלמא. ובאור יקר (כתב יד מודינא דף כתב יד 122) הגירסא בזוהר היא, ויזדמנון כלהו עממיא... ובפרוש הרמ"ק כתב שם וזה לשונו, ויזדמנון כלהו עממיא, שיעשו עצת שלום הם ביניהם, ויתפכו לישראל להשמיד מפני שהקימו להם מלכות, ותהיה עת צרה ליעקב. אמנם לא יבואו למשבר, אלא וממנה יושע.

וכן כתב המלבי"ם (יחזקאל לב, יז), בעת קץ, אחר שכבר ישבו ישראל על אדמת ישראל, עתידים האומות להתאסף ולכבוש את ירושלים, ויבא גוג נשיא משך ותובל מארצות הצפון והמערב, שהם הערלים הנקראים אדום, ומשך ותובל הם מבני יפת הגרים באירופא... וכן בית תוגרמה שהם כולם נמולים מחזיקים בדת ישמעאליים, והם יתאספו עם בני אדום לכבוש הארץ מיד ישראל. אבל בבואם יעשה ביניהם מהומה וילחמו איש באחיו היינו אדום וישמעאל ילחמו זה בזה, מפני שאמונתם מפורדת, ושם ישפוט ה' אותם בחרב ובדם... עד כאן. הנה כי כן, מפורש בדברי חז"ל, כי הגאולה העתידה תבוא לאחר נפילת אויבינו שהם בני ישמעאל.

ובביאור גלות ישמעאל ביאר המהר"ל מדוע מלכות ישמעאל לא נמנתה במערכת ארבע המלכויות שראה דניאל (פרק ז) כי מלכות ישמעאל מטרתה כביכול לגלות ולהוסיף עול מלכות שמים, ועושים הכל בשם ה'. אלא שבהיות מהות ישמעאל "פרא אדם", הרי שאמונתם בה' גורמת לעשות את כל הרע שבעולם, באיצטלא שהם כביכול שליחי הבורא. ולכן לא נימנו כמלכות בפני עצמה. שכן ארבע המלכויות הוקמו על יסוד ביטול מלכות ישראל והתנגדות למלכות שמים. בעוד מלכות ישמעאל באה, כביכול, בשם מלכות שמים.

מרוב צרות ישמעאל, עם ישראל יתפלל לה' ו"ישמע אל" ויענם

וכתוב בספר הקדוש פרקי דרבי אליעזר (פרק ל"ב), אחד מן המדרשים הקדומים ביותר של עם ישראל, שנכתב על ידי התנא רבי אליעזר בן הורקנוס וזה לשונו, ולמה נקרא שמו ישמעאל, (בהוראת הקדוש ברוך הוא עצמו כנאמר, וקראת שמו ישמעאל (בראשית טז, יא)) מפני שעתידי הקדוש ברוך הוא לשמוע בקול נאקת עם ישראל, ממה שעתידין בני ישמעאל לעשות בארץ באחרית הימים, לפיכך נקרא שמו ישמעאל, שנאמר: "ישמע א-ל ויענם" (תהילים נה, כ). ועוד כתב שם (פרק ל'), שלוש מלחמות של מהומה (אינתפאדה) עתידין בני ישמעאל לעשות באחרית הימים... ומשם בן דוד יצמח.

לגרוס בכל יום חצי שעה זוהר

לאור הדברים הללו חייבים אנחנו להתחזק ולעשות חשבון נפש ולחזור בתשובה ולקבוע עיתים לתורה, וכל יום לגרוס בזוהר הקדוש חצי שעה, וגם לקרוא כל יום סדר פטום הקטורת שמעלתו גדולה מאד כמו שכבר הארכנו בזה לעיל (פרשת נח על הפסוק עשה לך תיבת עצי גפר ו, יד) שהעוסק בזוהר הקדוש, מקרב את הגאולה, לך קחנו משם, ובעזרת ה' יתברך ננצל מכל גזירות קשות ורעות ויגזרו עלינו גזירות טובות ונזכה לגאולה שלמה בנחת אמון.

מתי יבוא המשיח

מתי יבוא המשיח, מדוע הוא מתעכב, זו שאלה המעסיקה את כולם, והאלשי"ך הקדוש זצ"ל עונה עליה בפרשתנו (פרק כ"ז עה"פ ויהי כי זקן יצחק):

האלשיך הקדוש שואל, מדוע לכל הגלויות הקודמות נקבע מספר שנים קצוב מראש, כנאמר במצרים, ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה (בראשית טו, ג), וגלות בבל שבעים שנות. ואילו לגלותנו, הנקראת "גלות אדום", לא נקצב סך שנים מוגדר מראש.

ומתריץ, שכל הגלויות תלויות בשר של האומה, וכעבור מספר שנים קצוב, הוא מאבד את כוחו לשעבד את עם ישראל, והם נגאלים מידי. אבל השר של אדום, שואב את כוחו ממקור מסויים, והוא ילך ויתעצם כל עוד יתווסף לו כח. מיהו השר, ומהו מקור כוחו?

כי ידוע ש"סמא"ל" הוא שרו של עשו הוא השטן הוא יצר הרע. וכידוע שהס"מ שואב את כוחו רק מהעבירות והעוונות! ולכן אם רוצים אנחנו להביא לסיום הגלות, עלינו לחסל את מקור כוחו של שרו של עשו. והדבר יעשה על ידי תוספת מצוות, ותשובה על העבירות. וכבר אמרו חז"ל (סנהדרין צז:): כבר כלו כל הקיצין, ואין הדבר תלוי אלא בתשובה!

כל יחיד ישוב בתשובה ובזכותו תבא הגאולה

ואל נאמר, הן העם רחוק מתשובה, וממילא רחוק הוא מגאולה. לא ולא! יסתכל כל אחד על עצמו, וישפר את דרכיו, אולי במצוה אחת יזכה לחולל את המהפכה. שאמרו חז"ל (רמב"ם תשובה פ"ג ה"ד) עשה מצוה אחת, הכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות! על כן ישוב בתשובה, אולי יחולל את המהפכה. כמאמרם (חולין פו:), יחיד שעשה תשובה מוחלין לכל העולם כולו! ומכל שכן, אם תהיה קבוצה או חבורה שתטיב דרכה, שעל כך אמרו שאם "כנישתא חדא" קבוצה אחת תשוב בתשובה, בזכותם תבוא הגאולה!

נזכור! כל מצוה מחלישה את כוחו של "שר הגלות", ומקרבת את הגאולה!!!

עיקר הגאולה תהיה ע"י לימוד התורה הקדושה

והנה עיקר הגאולה הזאת כותב האור החיים הקדוש (בראשית מט, יא) תלויה בלימוד התורה, כי היא בזכות משה רבנו, וזה מאחר את הגלות כי משה רבנו לא רוצה לגאול בטלנים.

ועל כן אמר הכתוב, "הקול קול יעקב", שצריך לחזק קול התורה, שבו תלויה הגאולה, ואז "אין הידים ידי עשו".

ועל זה אמר האור החיים הקדוש על הפסוק, כבס ביין לבושו (בראשית מט, יא) כי היין הוא לימוד התורה (בפרט בלימוד הזוהר כנודע), אז האדם נטהר וראוי לגאולה. אבל אם לא חס ושלום ובדם ענבים סתו (שם).

ואם כן הכל על ידי שקול עם ישראל מצפצף בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, בזה תלוי קיום הברכה של הדור הזה. **והכל** תלוי באות ו' של תיבת "קול" כי אות ו' היא עושה את ההבדל אם "קל" קול יעקב או "קול", וידוע שהאות ו' היא רמז ליעקב לתורה. וכן המילה "גאולה" כשהיא מלאה עם האות ו' עולה גימטריא מ"ה (כי שם מ"ה הוא כנגד אות ו' של הוי"ה כנודע), וזהו שאומרים גאולה "שלמה" - אותיות, של- מ"ה.

אחר מ"ה ימים להריגת משיח בן יוסף יתגלה משיח בן דוד

והביא הרב "ברכת אליהו" בשם ספרי רבנו אפרים על "ויחי", מדוע פרשה זו סתומה? וכתב שהיא מחוברת לפרשה הקודמת ששם נאמר על בני ישראל כשהיו בארץ גושן, ויאחזו בה ויפרו וירבו "מאוד" (בראשית מז, כז) ולזה נסמך ויחי יעקב וגומר. והנה תיבת "מאד" בגימטריא מ"ה, כי מ"ה ימים בין משיח אפרים (שהוא משיח בן יוסף) למשיח בן דוד, וזהו "ויפרו", רמז למשיח בן אפרים שאחר מ"ה ימים, העולים "מאד" שיהרג משיח בן אפרים, אז "ויחי יעקב" היינו שיבוא משיח בן דוד, ויחיה אותו ואת כל עמו שנהרגו.

וזהו הנאמר בחבקוק (ב, ג) אם יתמהמה חכה לו, היינו "אם ייתם" מ"ה חכה לו". פירוש, אם המשיח מתמהמה מ"ה ימים, חכה לו, כי למחרת יום מ"ה שהוא יום מ"ו, יבוא משיח בן דוד ועמו לעזור לו.

"וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אֲבִרְהָם אֲבִרְהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק" (כה, יט)

אברהם משתבח ביצחק, ויצחק משתבח באברהם

צריך להבין, שלכאורה יש כפילות מיותרת בלשון בפסוק, כי אם יצחק הוא בן אברהם, בודאי שאברהם הוליד את יצחק? והנה רש"י (כאן) מבאר, לפי שהיו ליצני הדור אומרים, מאבימלך נתעברה שרה, שהרי היא היתה אצלו ותיכף נתעברה. לכן צר הקדוש ברוך הוא קלסתר פניו של יצחק כמו אברהם, וכל הרואה אותו חושב שזה אברהם, סימן שהוא בן אברהם, ולכן אמרה התורה "ואלה תולדות יצחק בן אברהם", שהיו כולם מודים שאברהם הוליד את יצחק, מפני שהיה דומה במראה פניו בדיוק לאברהם.

בדרך אחרת כתב בספר ויצבור יוסף (ענתכי, ריש תולדות, נדפס בתרע"ט) אברהם ויצחק כל אחד היה משתבח בשני. אברהם היה אומר, אתם יודעים מי הבן שלי, זה יצחק, וזהו "אברהם הוליד את יצחק", שאברהם משתבח בו שיצחק הוא אדם גדול מאוד. וגם יצחק היה אומר, אתם יודעים מי האבא שלי, האבא שלי זה אברהם אבינו, שגייר גרים וירד לכבשן האש, וזהו "ואלה תולדות יצחק בן אברהם", שהוא השתבח באביו. הרי שכל אחד היה משתבח בשני.

שהוליד יצחק בנים, מוכח שמאברהם נתעברה שרה

עוד מבאר בספר אסיפת הכהן (הירש, ריש פרשתנו, נדפס תרס"ו) את הכפילות בפסוק, על פי דברי רבותינו ז"ל שהממזר אינו מוליד (ספר חסידים סי' ת"ק), שבזה יבואר, "אלה תולדות יצחק בן אברהם", כיון שיצחק היו לו בנים, אם כן מוכח ש"אברהם הוליד את יצחק", ולא אבימלך, כי אם היתה מעוברת מאבימלך, אז היה הבן ממזר ולא היה מוליד, ועכשיו שהוליד יצחק בנים, מוכח שמאברהם נתעברה שרה.

ליצני הדור היו אומרים "מאבימלך נתעברה שרה"

הרב חיד"א בספרו נחל קדומים (על הפסוק כאן) מקשה, למה כתב רש"י "ליצני הדור" הן ליצנותן רשעות היא שהוציאו שם רע, והיה צריך לקוראם "רשעי הדור"? ומתרץ בשם מר זקני אבי אבי כמהר"ר ישעיה זלה"ה, שבאמת הם לא הוציאו שם רע על שרה, שהנה הגמרא (ב"ק דף צב.) אומרת, כל המבקש רחמים על חברו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחילה, וכאן באבימלך הקדוש ברוך הוא עצר "בעד כל רחם לבית אבימלך" (לעיל כ, יח) והם היו שרויים בצער. אמר הקדוש ברוך הוא לאבימלך, תחזיר את שרה ואברהם יתפלל בעדך ותישע, וכך היה. וכיון שהתפלל אברהם על חברו, והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחילה. וזהו שאמרו ליצני הדור מאבימלך נתעברה שרה, לא נתכוונו לגנאי אלא לשבח! שבזכות תפילת אברהם על אבימלך, נענה אברהם תחילה ונתעברה שרה, ואומרם מאבימלך נתעברה שרה, היינו בזכות תפילת אברהם על אבימלך, נתעברה שרה, כיון שגם אברהם היה זקוק לכך, ונענה תחלה. ממילא אין מקום לקוראם רשעים, שלא אמרו דבר רשע, רק דבר יפה והגון.

אך אם כן, למה קראם "ליצני הדור", והם אמרו דבר יפה? היינו מפני שדבריהם היו שקר, שהאמת הינה שהקדוש ברוך הוא פקד את שרה עוד מקודם כמו שכתוב, וה' פקד את שרה כאשר אמר (שם כא, א), פירושו שפקד אותה עוד קודם שהתפלל אברהם אבינו על אבימלך, ואילו הליצנים אומרים "מאבימלך נתעברה שרה" כלומר שאבימלך היה הסיבה ללידתו, שכיון שהתפלל עליו נענה ראשונה, וזה אינו נכון, רק ליצנות, אם כי לא היו דבריהם רשעות.

"וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אֲבִרְהָם אֲבִרְהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק" (כה, יט)

שלושת האבות למדו תורה יחדיו חמש עשרה שנה

החיד"א ז"ל בספרו מדבר קדמות (ערך א', אות א') הביא מקונטרס כת"י ישן על קלף שכתבו תלמידי רבנו יהודה החסיד ז"ל בשם רבם, וזה לשונו, אבות העולם אברהם יצחק ויעקב ראו זה את זה, וחמש עשרה שנים למדו התורה בכל יום ולילה חמש עשרה שעות.

אמנם הדבר תמוה מאוד, שהרי יצחק אבינו נולד כשהיה אברהם בן מאה שנה (בראשית כא, ה), ויעקב נולד כשהיה יצחק בן ששים שנה (שם כה, כו), נמצא שבשעת לידת יעקב, היה אברהם בן מאה וששים שנה, וכל שנותיו של אברהם אבינו היו קע"ה שנה (שם כה, ז), נמצא לפי זה שיעקב אבינו החל ללמוד תורה תיכף כשנולד! אתמהה!?

ובאמת ראיתי בבעל הטורים (במדבר ו, כד) שכתב שהאבות "ראו זה את זה" ט"ו שנים, ולא כתב "שלמדו" ביחד.

ואפשר ליישב את דברי רבנו יהודה החסיד הנוכרים, שמחמת עוצם קדושתו של יעקב אבינו, התחיל ללמוד תורה יתכן ביום שנולד. דומה לזה מצינו במדרש (דברים רבה פ"א סי' י') אצל משה רבנו ע"ה, שביום שנולד משה רבנו כבר היה הולך ברגליו, והיה מדבר עם אביו ואמו, וכשהיה בן שלשה חדשים התנבא ואמר, עתיד אני לקבל תורה מתוך להבי אש. (אוצר פלאות התורה).

"וַיְהִי יִצְחָק בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקָחְתוֹ אֶת רִבְקָה בַת בְּתוּאֵל הָאֲרָמִי מִפְּדַן אַרְם אַחֹת לְבֶן הָאֲרָמִי לוֹ לְאִשָּׁה" (כה, כ)

סוד עצם הלז, ומעלת סעודה רביעית

מובא בזוהר הקדוש (ח"א דף קל"ז ע"א) שהנאמר בפסוק, בת בתואל הארמי, הוא רמז על הגוף שיקום בתחיית המתים בזכות עצם הלז שלא נרקב. וזהו שכתוב בת בתואל הארמי, שעצם זה נקרא רמאי. ופירוש הפסוק הוא, ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מִפְּדַן אַרְם אחות לבן הארמי לו לאשה. "יצחק" הוא רמז על הנשמה שעתידי להיכנס בתוך הגוף הנקרא "רבקה" בתחיית המתים, "בת בתואל הארמי", בזכות עצם הלז הנקראת "בתואל הארמי" יקומו בתחילה. כי תחיית הגוף תתחיל מן החוליא של השדרה הנקראת לזו, והוא עצם קיים לעולם, ואינו נרקב לעולם. והטעם שעצם הלז נקרא "רמאי", מפני שעצם הלז הנקרא נסכוי, אינו נהנה משום מאכל, מלבד מהסעודה של מלוה מלכה במוצאי שבת. ולכן הלז נקרא "רמאי", כי נראה כאילו הוא נהנה מהאוכל שאוכל האדם, כפי ששאר העצמות נהנות מאכילת האדם, בזמן שבאמת הלז אינו נהנה, על כן "רמאי" הוא. זאת ועוד שעצם הלז נקרא "רמאי", מפני שנראה כאילו הוא מת. ועוד עצם הלז נשאר בחיים, משום שלא נהנה מעץ הדעת שהביא מיתה לעולם.

ויען שבעצם הלז תלויה התחיה, נקרא זמן התחיה לזו, על שם העצם ההוא. ונודע כי התחיה תהיה בעמק יהושפט סמוך לחומת ירושלים ושם יקומו כל המתים במשפט, ולכן שם העיר ירושלים תקרא אז לזו (ראה רבנו בחיי בראשית כח, יט) כי בה תהיה עיקר תחיית המתים.

סעודה רביעית

כתוב בגמרא (שבת קיט:) לעולם יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת כדי ללוות את השבת, אפילו אינו צריך אלא לכזית. והכי נפסק בטור ובשו"ע (או"ח סימן ש' סעיף א'). וטעם הדבר כתב הבית יוסף (שם) בשם ספר שבלי הלקט (סימן קל) וזה לשונו, אבר יש באדם ונסכוי שמו, ואינו נהנה באכילה אלא במוצאי שבת.

וכתב על כך המטה משה (סדר הבדלה סימן תקי"ג) שהכוונה היא על אותו עצם "לזו של שדרה" הנזכר במדרש (בראשית רבה פרשה כ"ח סי' ג'). והוסיף וזה לשונו, וטעמא דמילתא, כי ידוע שאותו עצם לזו שמיה, והוא עיצומו ועיקרו ושרשו וממנו נתהווה האדם בעצם הטיפה. וכאשר ימות האדם, העצם ההוא אינו נימוח ולא נפחת. ואם יכניסו אותו באש אינו נשרף, ברחיים אינו נטחן, בפטיש אינו מתפוצץ. והוא העצם שיש בו קיום נצחי, וממנו יחיה האדם לעת התחייה. והוא המקבל עונג ועונש אחר מיתת אדם, ועצם הזה שרשו ועיקרו מעצם השמים. ואחרי שהאריך עוד בזה הוא מסיים בלשון קדשו, ובכן כל הזהיר בסעודה זו ומשביע לעצם הזה, יזכה שישביע בצחצחות נפשו בתענוגי רב טוב הצפון לצדיקים ולשובע שמחות, אשר עליהם התפלל המשורר (תהלים טז, יא) תודיעני אורח חיים שובע שמחות את פניך נעימות כימינך נצח.

שלושת שמותיו

והנה שלושה שמות יש לעצם זו. א) בזוהר הקדוש (הנ"ל) נקראת "בתואל הארמי" על שם שהוא רמאי. ב) במדרש (הנ"ל) נקראת "לזו של שדרה", ולפי המבואר בגמרא (ברכות כח:): נקראת "חוליא קטנה שבשדרה", ש"ח" ברכות שבתפילת שמונה עשרה נתקנו כנגד י"ח חוליות שבשדרה, וברכת "למלשינים" שהיא הברכה הי"ט, נתקנה כנגד החוליא הקטנה שבשדרה התשע עשרה. ג) בדברי הקדמונים (כגון ספר שבלי הלקט שבת סימן ק"ל ועוד) מבואר שנקרא "נסכוי", שאינו נהנה כי אם מאכילת מלוה מלכה במוצאי שבת.

הגה"ק מו"ר בעל "בן איש חי" (פרשת ויצא שנה שניה הלכה כ"ז) נתן סימן נאה על שלושת שמותיו של העצם, לבן ראשי תיבות לזו בתואל ונסכוי.

למה ה' משאיר עצם הלזו לתחיה

כתב היעב"ץ (בסידור היעב"ץ אחרי ההבדלה) וזה לשונו, אמר יעקב עמדין, מעודי הייתי משתאה ומשתומם על המראה, כשראיתי בספרים מדברים אודות העצם הלזו לזו של שדרה, ויש שקראוהו נסכוי שאינו נהנה משום אכילה כי אם מזו הסעודה של מוצאי שבת, ואמרו שממנו בנין גוף האדם, ואך הוא לבדו נשאר בקבר אחרי ריקבון עצמות הגוף, כי ממנו תתחיל התחיה לעתיד שהוא כשאור לגוף כידוע, ולא נודע מה טיבן של שמות הללו שנתנו לו, ומדוע אינו נהנה רק מזאת האכילה בלבד.

יותר מזה גדלה הפליאה כשלמדתי במדרש הנעלם פרשת תולדות (זוהר ח"א דף קל"ז ע"א) שנקרא בתואל רמאה, ואמרו דהוא רמאה מכל שאר גרמי, לפי שאינו סובל טעם מזונות כמוהם, ובגין כך הוא תקיף מכל שאר גרמי, והוא ליהוי עיקרא דגופא אתבני מניה. ומי הרואה מאמר זה ולא יפלא ממנו, מה ענין שם בתואל, ומה דבר הרמאות, ומאי טעמא אהני ליה לרמאה רמאותיה כולי האי. צער גדול היה לי על דבר זה, ובדקתי בספרים פורש אין להם.

ועתה בהיותי עוסק בעניין הראוני מן השמים, שכל ג' שמות הללו (לזו, נסכוי, בתואל רמאה) דבר אחד, וכל דברי העצם אחת הן. הענין הוא שידעו חכמי האמת, אחר שבעלי ההויה עלולים להפסד וכל מורכב מתפרד, אם היה כל גופו של אדם מורכב בשוה, היה מקבל הזנה כולו כאחד, אז בבוא קיצו יתפרד כולו אל חלקיו, ולא ישאר ממנו כלום שיקבל צורת התחיה בגוף הקודם.

אף על פי שהשם יתברך בעל היכולת לברוא אדם מחדש, אבל באופן כזה פנים חדשות היה נחשב, ואין זה הוא הגוף שסבל צער המיתה, כי הוא כלה בעשן ואבק דק, ואם יתהווה עוד גוף, אחר הוא. על כן בהכרח יש עצם קטן הנשאר בגוף, שאינו תחת יד הריקבון ואינו כלה ובלה בקבר, כי הוא יסוד קיים בו מתחילת שורש היצירה, ולא נתהווה מהרכבה (של ארבעה היסודות שמתפרקים במיתתם), ומשתלשל מאב לבן, על כן אין ההפסד שולט בו.

למה הלזו נקרא עצם מרמה

בדרך זו ממשיך היעב"ץ לבאר את הטעם שהזוהר הקדוש מכנה את עצם הלזו בתואר "בתואל רמאה", בדרך גימטריא משולב בפשט, וזה לשונו, וזה שנקרא בתואל גימטריא מ"ת עם הכולל (של בתואל), אבל הוא "רמאה" כי אף על פי שנראה כמת בגוף המת כשאר חלקיו (כשהאדם מת, גם עצם זו נראית מתה, כמו כל חלקי המת), אבל באמת הוא שורש החיים, ולכן הוא חסר אחד ממספר "מת", לרמזו על זה שאינו מת אמיתי, ולהפך בגוף חיים הוא. כמו כן רמאי (הוא) מפני שלא נרגש בו שום שינוי מכל שאר חלקי הגוף, שהם נהנים מאכילה, והוא נראה כמרמה אותם, במה שבאמת אינו נהנה כלל מהמזון כאילו הוא מת, וזה מחמת קשיותו ונצחיותו.

כלומר הלזו הוא רמאי משתי סיבות: א) כי הוא מרמה את האדם בחייו שהוא נהנה מן המזון החומרי יחד עם כל הגוף. ב) הוא מרמה במוות שהוא נראה מת יחד עם כל הגוף. כאשר למעשה הוא איננו נהנה משום מזון, ואינו מת אלא נשאר בחיים. רמזו על כך "בתואל" גימטריא אחד פחות ממספר "מת", לרמזו שהוא רק נראה כמת, אבל למעשה הוא נשאר חי ושלם.

למה נקרא לזו ונסכוי

מוסיף היעב"ץ לבאר לפי זה את הטעם שנקרא לזו ונסכוי. נקרא לזו, שהוא גימטריא "דם" עם הכולל (של לזו), שממנו חיות האדם, ולכן י' פעמים "דם" גימטריא "מת" כמו שנתבאר לעיל, וכן הוא עיקר חיות האדם, ולכן גם שם העיר שאין אנשיה מתים בה הוא "לזו". אמנם נחסר ממנו גם כן אחד במספר, להורות על זה כי הוא חי אצל המוות ומת אצל החי. ונקרא גם "נסכוי" מלשון הפסוק כי "נסך" עליכם ה' רוח תרדמה (ישעיה כט, י), שנראה כנרדם, וגימטריא (של "נסכוי" עולה) "קום", כי אחרון על עפר יקום, וישיג הגוף התחיה על ידו.

הסיבה שנהנה רק מסעודת מלוה דמלכה

לסיום מבאר היעב"ץ את הטעם שעצם זה אינו נהנה רק מהמאכלים של סעודת מלוה מלכה, כי מאחר שהקדוש ברוך הוא בראו כך שלא יצטרך להתקיים ממזון גשמי, אין ביכולתו ליהנות רק ממאכל שאוכלים בלתי לה' לבדו, בלי שום הנאה גופנית, ולכן הוא נהנה רק מסעודת מלוה מלכה, שסעודה זו האדם אוכל אחרי שכבר שבע בשלש סעודות של שבת קודש, ועיקר אכילתו במוצאי שבת היא לשם מצוה ללוות את השבת ולא לשם תענוג חומרי.

ונעתיק את לשון קדשו של היעב"ץ, אמנם הוא נהנה מסעודה שאין בה אכילה גמורה, דהיינו סעודת מוצאי שבת שהיא נאכלת על השובע, ואין אוכלים אותה אכילה גמורה, באופן שאין הנאה מגעת לעצמות האחרים כי אם לזה, כי לא לאכילה הוא צריך, רק מכוונת המצוה הוא נהנה, ולא מגשמיות האכילה, שאיננה נמצאת בכאן ואינה נעשית כי אם לשם מצוה בלבד, ועל כן היא סעודת דוד המלך עליו השלום, שלא היו לו חיים בעולם הזה כנודע, ונקרא חי וקיים, ודי בזה למבין.

התחיה מעצם זו שלא נהנתה מאכילת עץ הדעת

הפוסק הגדול רבן של ישראל בעל "פרי מגדים" (משבצות זהב או"ח סי' ש' ס"ק א') מביא את דברי האליהו רבא ביתר ביאור, למה ה' מחייה את הגוף על ידי עצם הלזו וזה לשונו, עיין אליהו רבא (סי' ש' ס"ק ג'), להכי אבר זה אין נפסד וממנו יברא לעתיד לבוא, דאדם הראשון אכל מעץ הדעת ונהנו כל האברים, (לכן) נגזר עליהם לעפר תשוב. מה שאין כן אבר זה, אין לו הנאה כי אם מסעודת מוצאי שבת, ובערב שבת לא נהנה, לכך קיים.

ובספר חנוכת התורה (השל, סי' ר"ט, נדפס תר"ס) כתב וזה לשונו, איתא בכמה דוכתי שהתחיה שתהיה לעתיד, תתחיל מאבר אחד שיש באדם ששמו נסכוי. וצריכים לדעת מפני מה כל העצמות נרקבים זולת עצם זה. ויש לומר דהנה הפוסקים הביאו טעם לסעודת מלוה מלכה, מפני שהעצם ששמו נסכוי אינו נהנה משום אכילה שאדם אוכל רק מן האכילה של מוצאי שבת.

והשתא ניחא, דהנה כאשר אכל אדם הראשון מעץ הדעת טוב ורע גרם מיתה לעולם, וכל האברים שנהנו מאותה האכילה כולם מעותדים למיתה. נמצא שהאבר הנוכר לעיל שאין לו הנאה כי אם מאכילה של מוצאי שבת, אם כן אותו האבר לא נהנה כלום מאכילת אדם הראשון, דהא בו ביום שנברא חטא וזה היה בערב שבת, משום הכי לא שייך בו מיתה ואינו נרקב.

וכן כתב הגר"א בספר יהל אור (פרשת תרומה קנ"ב סוע"א) וזה לשונו, והלזו של אדם לא טעם מעץ הדעת טוב ורע ולכן נשאר בסטרא דטוב. עכ"ל. וכן כתב במאור ושמש (פרשת ויחי ד"ה ונראה) זה לשונו, והנה באדם יש עצם קטן הנקרא "לזו" שלא נהנה מעץ הדעת, לפי שאין לו שום הנאה ממאכל כל ששת ימים רק מסעודת מוצאי שבת כידוע, והוא חי לעולם וממנו יהיה תחיית המתים לכל הגוף לעתיד לבוא.

מקומה של עצם הלזו

אודות מקומה המדויק של עצם הלזו בגוף האדם, נחלקו בזה המפרשים, יש אומרים שעצם זה נמצאת בקצה התחתון של עמוד השדרה. ויש אומרים (האר"י בספר הליקוטים, ויצא, עה"פ ויקח מאבני המקום) שעצם זה נמצאת במקום קשר של תפילין.

"וַיַּעֲתֵר יַצְחָק" (כה, כא)

יצחק הרבה תפילה כי נתקדש בעקידה ואינו יכול ליקח שפחה

"וַיַּעֲתֵר" כמו ויחתר (זוהר ח"א דף קלו ע"א. וע' אגרא דכלה מדנוב, כאן), שהיה כחותר בתפילה, כמרא שחותר בה בקיר לפתוח פתח.

ויש לשאול מדוע הִרְבָּה יצחק בתפילות ובתחנונים כדי שרבקה תפקד, הן היה יכול לקחת שפחה, כמו שעשה אברהם אבינו, והביאור הוא, כי מאז שעלה יצחק אבינו לעקידה נתקדש, לפי שהיה עולה תמימה, לכן לא היה יכול לקחת אשה מהשפחות, כדין כהן שאסור בשפחה, וכמו שאסור היה לו לצאת לחוץ לארץ.

"וַיַּעֲתֵר יַצְחָק" (כה, כא)

מה הזכות שנולדו לרבקה בנים

אמרו רבותינו (פרקי דרבי אליעזר פרק ל"ב), שיצחק הוליד את רבקה להר המוריה, והתפלל שם לנוכח אשתו שיפקדו בבנים, ועל ידי זה נתרפאה רבקה.

ואם תאמר מדוע לא עשה יצחק שינוי השם לרבקה, כמו שנעשה לשרה שנשתנה שמה משרי לשרה ואז ילדה, ככתוב בקהלת רבה (פרשה ה' סי' ו')? התיירוץ הוא, כי רבקה אמנו אין אפשרות לשנות את שמה, שיצחק אבינו אמר לה, לשרי נתת את האות ה' משמך, וכן לאברהם, אבל לרבקה כבר יש את האות ה' בסוף שמה, ואם כן אי אפשר להוסיף

לה אות זו. ומכל מקום יש בה מעשים טובים כשם שהיו בשרה אמי, ואני בשינוי מקום מרפא אותה, לכן הבאתיה להר המוריה, שהוא מקום העקידה, ובו נתבשר על לידת רבקה, וזה שער השמים, וקיבל השם יתברך את תפלתם.

"וַיַּעֲתֶר יַצְחָק לְה' לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ" (כה, כא)

סגולה לזכות לילדים לכוון למלוי שם שד"י

פרש"י (כאן, ומקורו מבראשית רבא פרשה ס"ג סי' ה') זה עומד בזוית זו וזו עומדת בזוית זו ומתפללים. והנה ביאר המהרש"א (יבמות סד.) שעשו כן, בכדי שיוכלו להתפלל בכוונה גדולה. ברם קשה, מנין שכך עמדו והתפללו, אולי עמדו בשדה או באמצע הבית?

אלא ידוע שבתחילה גדול העולם היה ט"ו פרסאות, כמו שנאמר, כי ב"יה' ה' צור עולמים (ישעיה כו, ד) ב"יה" פרסאות העולה ט"ו, ברא ה' את העולם. ואחר כך נמתח העולם לת"ק פרסאות, עד שאמר ה' לעולמו די בכח שם שד"י, כי מילוי השם שד"י כזה שי"ן דל"ת יו"ד חשבוננו עולה גימטריא ת"ק, ולכן התפשט העולם עד ת"ק פרסאות.

והיות וידוע שהאדם נקרא עולם קטן (מדרש תנחומא פקודי סי' ג'). לכן סגולה לזכות לילדים, לכוון למלוי השם "שד"י כזה, שי"ן דל"ת יו"ד שעולה גימטריא ת"ק, שהוא כמספר "פרו ורבו", וגם מספרה כולל גימטריא רמ"ח אברים של איש, ורנ"ב של אשה, שיחדיו הם ת"ק. וזהו שנאמר, בצל "שד"י יתלונן (תהלים צא, א). כי מילוי שד"י הוא אותיות יתלונן, שהאות ד' מתחלפת באות נ' באותיות דתלנ"ט.

ולפי זה יצחק ורבקה כשהתפללו לזכות לילדים זה עומד בזוית זו, היינו אות י' בתחילת שם של יצחק והתפלל, וזו באות ה' מרבקה מזוית זו שניה, ביחד אותיות י"ה. ובאמצע שמותיהם ישנן האותיות צח"ק רב"ק שעולים גימטריא ת"ק, ועם י"ה הכל יחדיו עולה גימטריא תפילה. וכווננו את הכוונה הנזכרת במילוי שם שד"י וזכו לילדים.

ולכן נולדו להם שני ילדים כנגד האותיות י"ה, יעקב אבינו נולד כנגד העולם הבא, הרמוז באות י', ועשיו נולד כנגד העולם הזה, הנרמז באות ה'. ולכן חלקו יעקב ועשו את שני העולמות (כדאיתא בזהר הקדוש ח"א קמ"ג ע"ב), שיעקב נטל את העולם הבא, ועשו נטל את העולם הזה כנגד אות ה'.

ולזה אמרו (ש"ע סי' א' סעיף א') שיכוון אדם בשויתי ה' לנגדי תמיד, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו, כי ישיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול וכו'. ולאור האמור כוונת "שויתי" היות ויש בה שם "הויה", ממילא המכוון בה תמיד, יראה בשם הויה ששם אל מול עיני רוחו, את האות י' לימינו ואת האות ה' לשמאלו. וזה רמוז במאמר חז"ל הרוצה להחכים ידרים (זוהר ח"א דף כ"ו ע"ב) היינו כנגד אות י' שבחכמה. ואומרם, להעשיר יצפין (זוהר שם) היינו, כנגד אות ה' הרומזת לעולם הזה. וזה גם רמוז בלשון הפסוק, אורך ימים בימינה (משלי ג, טז) היינו כנגד אות י' עולם הבא. והמשך הפסוק, בשמאלה עושר וכבוד (שם) היינו כנגד אות ה' עולם הזה.

וכן נרמז גם בפסוק, לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו (קהלת י, ב). ובבואנו הלום עוד יש לרמוז, "לב חכם לימינו" לפני אותיות "לב" מימין נמצאות האותיות אך והמילה "אך" דרכה "למעט", לרמוז שמי "שממעט" עצמו דהיינו מי שהוא עניו, נקרא חכם. ואילו "לב כסיל לשמאלו" אחרי אותיות "לב" בצד שמאל נמצאות האותיות גם והמילה "גם" דרכה לרבות, לרמוז שמי "שמרבה" עצמו, דהיינו מי שהוא שחם ושלום גאוותו, נקרא "כסיל".

וכן אברהם אבינו התפלל ששרי תלד, והוסיף השם את האות ה' על שמה, ונקרא שמה "שרה" (כדלעיל יז, טו) שעולה מנינו כמספר "תפילה" וזכה לילדים.

"לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ" (כה, כא)

פירוש לנכח אשתו

פשט המילים "לנכח אשתו" הוא שיצחק עמד בזוית זו ורבקה בזוית זו והיו מתפללים יחדיו להשם כדי להפקד בבנים, כאשר ביאר רש"י במקום. אולם ה"קמחי" (הרד"ק כאן) פירש לנכח אשתו, שהיתה אשתו נגדו בעת תפילתו כדי שיכוין ליבו עליה כי עקרה היא. והיינו כענין שנאמר באלישע, וישם פיו על פיו (מלכים ב, ד, לד), שתתקבל תפילתו בכונה יותר על הילד כשישכב עליו ויגהר עליו.

ועוד ביארו במדרש בראשית רבה (פרשה ס"ג סי' ה') שיצחק היה מתפלל ואומר, כל בנים שאתה נותן לי יהיו מן האשה הזו, וכן היא היתה מתפללת שהבנים שיהיו לי יהיו מהאיש הזה וזה הפירוש לנכח אשתו.

"לְנֹכַח אֲשֶׁתוֹ" (כה, כא)

למה יצחק לא הזכיר את שמה של רבקה

יש להתבונן מדוע יצחק אבינו לא הזכיר את שמה של רבקה בתפילתו, ועוד מדוע התפלל יצחק דווקא לנוכח אשתו, ולא התפלל בנפרד במקום אחר?

והענין יתבאר על פי מה שאמרו רבותינו ז"ל בתלמוד (ברכות לד.) שהמבקש רחמים מה' על חברו בפניו, אין צריך להזכיר את שמו, כמו שכשהתפלל משה רבנו על מרים אמר, אל נא רפא נא "לה" (כמדבר יב, ג), ולא התפלל "אל נא רפא נא למרים" היינו מפני שהתפלל לפניו, לא הוצרך להזכיר את שמה. וכן בפסוק, וירא אליו ה' (בראשית יח, א) לא נאמר וירא אל אברהם, אלא וירא אליו. ופירש רש"י ז"ל (שם) וזה לשונו, לבקר את "החולה". עד כאן. הנה שכתב רש"י "החולה" ולא כתב "אברהם", לרמוז לנו, שאין צורך להזכיר את שם החולה כשהוא לפניו.

והטעם לזה, כי אולי הגורם למחלה הוא שמו של החולה, כי יש על השם הזה אלו גזירות, ולכן מן הראוי שלא להזכיר את שם החולה בתפילתו היות ויכולים לקטרע על שמו, שעליו כבר נגזרה הגזירה ואי אפשר לבטלה. ולכן טוב להתפלל על יד החולה ובאופן הזה אין צורך להזכיר את שמו. ומשום כך התפלל יצחק בנוכחות אשתו, כדי שלא יצטרך להזכיר את שמה. ובפרט שברבקה היתה בעיה נוספת, הן אביה לבן רשע גדול היה, והזכרת שמו יכולה היתה לגרום קטרוג. לכן יצחק התפלל עליה באופן שאינו צריך להזכיר את שמה, וזהו שהתפלל "לנוכח אשתו", שאז כאמור אין צריך להזכיר את שם החולה. (חתם סופר בס' תורת משה, עה"פ ויעתר לו).

"לְנֹכַח אֲשֶׁתוֹ" (כה, כא)

"לנוכח אשתו" כדי שיוושע בזכותה

טעם נוסף שיצחק התפלל "לנוכח אשתו", משום שהיה שפל בעיני עצמו, ועל כן סבור היה שאין זכותו מספיקה כדי שתתקבל תפילתו לפני ה' יתברך. לפיכך התפלל דוקא "לנוכח אשתו" כדי שיוושע בזכותה. ועם כל זה דרשו בתלמוד (יבמות סד. הובא ברש"י כאן) "ויעתר לו יהוה", לו ולא לה, מכאן שהתפילה התקבלה דוקא בזכותו, משום שהוא צדיק בן צדיק.

"לְנֹכַח אֲשֶׁתוֹ" (כה, כא)

יצחק אבינו קיבל עליו לאמר "נשמת כל חי" וזכה לילדים

מהי התפילה שהתפלל יצחק לנוכח אשתו, כדי שתפקד בזרע של קיימא? סוד זה מתבאר מתוך דברי הבן איש חי זיע"א (שנה ב' תולדות סעיף ג') בשם רבי יהודה החסיד, שכתב שאם אדם נמצא באיזו צרה חס ושלום, יקבל עליו שאם ינצל מהצרה יאמר "נשמת כל חי" וינצל. ע"ש. [ונהגו לעשות כן בעשרה בסעודה]. וכתב ששמע רמז לכך בפסוק, ויעתר יצחק לה' "לנוכח אשתו", "לנוכח" ראשי תיבות לאמר נשמת כל חי, "אשתו" ראשי תיבות תברך את שמך ה' אלהינו ורוח. עד כאן. לפי זה יוצא, שיצחק אבינו כאשר ראה שאין לו ילדים קיבל עליו לאמר "נשמת כל חי" ובזכות כך השם שמע לתפילתו וזכה לילדים.

ולכן זה הטעם למה שהשמות של יצחק ורבקה מרומזים בנשמת כל חי. שכך ככתוב שם:

בפי ישרים תתרומם,

ובשפתי צדיקים תתברך,

ובלשון חסידים תתקדש,

ובקרב קדושים תתהלל.

"לְנֹכַח אֲשֶׁתוֹ" (כה, כא)

יצחק ורבקה התפללו תקט"ו תפילות

יצחק ורבקה התפללו תקט"ו תפילות כמנין הגימטריא של שמותם "יצחק רבקה", ואכן נענו בתפלתם. אמנם משה רבנו התפלל תקט"ו תפילות כדי שיכנס לארץ וכמו שאמרו במדרש רבה (פרשת וזאת הברכה) ולא נענה. והטעם שהם זכו שתתקבל תפלתם, היות והם התפללו ל"נוכח" ראשי תיבות לנפשות כללות חיות, התפללו על כללות עם ישראל שכל העקרות יפקדו וילדו, לכן נענו, ואילו משה התפלל בתפילה זו רק על עצמו.

"לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ" (כה, כא)

התפלל יצחק שבנו יולד במזל חנכ"ל

בספר פרח שושנה (קריספין, כאן) מבאר ששמע ממוהר"ר ימין אריואה זלה"ה שפירש, ידוע שישנם שבעה כוכבי לכת שראשי תיבות שמותם הוא, שצ"ם חנכ"ל, שצ"ם שבתאי, צדק, מאדים, הם דינא קשיא גבורות, ומי שנולד בהם יהיה עני מסכן וטיפש. חנכ"ל חמה, נוגה, כוכב, לבנה. ומי שנולד בהם, יהיה מזלו משובח עשיר וחכם, כי הוא בחסדים. ויצחק התפלל שבנו יולד במזל חנכ"ל, לכן כתוב "לנכח" אשתו, לנכח הסן אותיות חנכ"ל.

"לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ" (כה, כא)

לנכח ר"ת נ'וי כ'ח ח'כמה

עוד אפשר לפרש "לנכח" על פי המשנה (עדות פ"ב מ"ט), האב מזכה לכן בנוי בכח בעושר ובחכמה. וכפי שמסביר שם רבנו עובדיה מברטנורא, לפי שקרוב טבע הבן להיות דומה לטבע האב, ומעביר האב לבנו את המעלות הללו.

ומובא בספר ומתוק האור (תולדות עמ' קפ"ג), שאת זה ביקש יצחק "ויעתר יצחק לה' לנכח" ר"ת נוי כח חכמה, שיזכו לבן אשר יעברו בו המעלות הללו (ויש להוסיף שאת מעלת העושר לא ביקש, לפי שהעושר יגיע ממילא לבנו, כשירשו). וזה שדרשו רבותינו (בראשית רבה פרשה ס"ג סי' ו') שכאשר רבקה ראתה בהריונה שכשמגיעה ליד בתי מדרש התינוק רוצה לצאת, וכשמגיעה ליד בתי עבודה זרה גם כן רוצה לצאת, אמרה תינוק כזה אין לו חכמה ו"אם כן למה זה אנכי" (בראשית כה, כב) "כן" ר"ת כח נוי, דהיינו אם כן הוא שזכה בני ב"כח ונוי" אך לא זכה ל"חכמה" אין הדבר שווה כלום, ולכן "ותלך לדרוש את יהוה" (שם, שם).

"לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ" (כה, כא)

לנוכח אשתו תפילה שלמה

כשאדם רואה שחברו חולה, לא די שיברכו שיהיה לו רפואה שלימה ודיו, אלא צריך הוא להתפלל עליו תפילה ממש, שיאמר יהי רצון מלפניך ה' אלהינו וכו'. ואפילו שפעמים די בברכתו הקצרה שהיא מתקבלת, כגון ביום שיש שעות טובות, מכל מקום ראוי לאדם להתפלל כנגדו תפילה גמורה. וזאת היות והבן איש חי מסביר שכאשר מתפללים עושים כלי לישועה, ואז האדם זוכה לישועה שלימה לא זמנית, ולכן "לנוכח אשתו" היינו שהתפלל תפילה שלימה שמיוחדת עבורה, לעשות כלי מיוחד לאותה תפילה.

ובפרט אם התפילה היא בדמעות, כמו שכתוב שערי דמעה לא ננעלו (ברכות לב:), וכמו שכותב החתם סופר שהתפילה בדמעות קורעת את כל הרקיעים ופותחת השערים, היות והדמעות הן כמו מים שמחלחות מתחת לדלת ונכנסות, ואין צורך לדפוק על הדלת ולהמתין שתפתח הדלת. כך הן הדמעות, נכנסות היישר פנימה ללא ש"יפתחו" את הדלת.

סגולה שכל הילדים יהיו תלמידי חכמים

אברך אחד סיפר, שאחד מגדולי הדור בא לברית המילה של בנו, אולם היות והיו מדרגות המוליכות אל האולם, ואותו גדול אז היה זקן מופלג ולא יכל לעלות המדרגות, ולכן נמנע ממנו להגיע לברית. ובראותו את צערו של בעל הברית אמר, לפחות אתן לך עצה טובה שקבלתי מאבותי ואבותי מאבותי, סגולה שיהיו כל הילדים תלמידי חכמים, כאשר תאמר בכל בוקר "ונהיה אנחנו וצאצאינו" וכו', תכוון בכונה שלימה על כל בן ובן בפרטות ממש, שמו ושם אמו ותראה פלאות... ומספר האברך, שאת הסגולה אימץ אל ליבו בשתי ידיו, וכאשר אמר כן היה, וזכה שכל בניו יצאו תלמידי חכמים.

עדויות על דמעות שפעלו ישועות

אחד החכמים מספר, כשלמדתי בתלמוד תורה "עץ חיים", בוקר אחד באנו לתלמוד תורה, ואמרו שהגאון ר' איסר זלמן מלצר לא ישן כלל וכל הלילה התפלל. וסיבת הדבר היות ובלילה באה אשה לביתו בוכיה, שהיות ואין לה ילדים זמן רב חוששת היא עד מאוד שמא בעלה יגרשה, והאשה מררה בבכי רב. הדבר נגע ללבו של הרב, ועל כן הניח את לימודו וכל הלילה התפלל עליה. והנה לימים בזכותו נפקדה בבנים...

פעם כאשר היינו אצל הצדיק המלובן כמוה"ר האדמו"ר ר' מאיר אבוחצירא זצוק"ל, אמר לנו תאמינו לי שבכל יום אני מוריד על הילדים, כוס דמעות, כדי שנוכה שילכו בדרך ה' ויהיו תלמידי חכמים.

המקובל האלהי הרב שאול דוויק הכהן בעל השד"ה, בכל בוקר בברכת אהבת עולם, כשהיה אומר "והאר עינינו בתורתך" וכו', היו מוצאים אצלו בריכה של דמעות.

"וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּה" (כה, כב)

המשקיע מעייניו בהבלי עולם הזה אי אפשר שיהא דבוק בשכינה

פירש רש"י (כה, כב) שהיו יעקב ועשו מתרוצצים זה עם זה ומריבים בנחלת שני עולמות. ואמרו (עי' תנא דבי אליהו זוטא פי"ט, זוה"ק ח"א קמ"ג ע"ב) שלבסוף נתפשרו שעשו נטל חלקו בעולם הזה ויעקב נטל את חלקו בעולם הבא. ודע לך כי מאז נפרדו דרכיהם זה מזה, ואי אפשר לתפוס את החבל בשני ראשיו, כי המשקיע מעייניו בהבלי עולם הזה, אי אפשר שיהא דבוק בשכינה ובדברים נעלים יותר.

ואין הכוונה חס ושלום שהצדיקים אין להם שפע רב כבריאאות גופא ונהורא מעליא, חלילה מלומר כדבר הזה, כי אדרבה, העובד ה' זוכה שטוב חלקו בעולם הזה כדי שיוכל לעבוד בהם את ה'. אלא שהוא יודע שכל הטוב והחסד אינם תכלית בפני עצמם, רק הם אמצעים שעל ידם יוכל לעבוד את בוראו במנוחת הנפש והרחבת הדעת ללא הפרעות. לעומתו, הרודף אחר תאוותיו, לא יוכל לזכות לכתרה של תורה ועבודה. כמו שכתב בחובות הלכבות (שער חשבון הנפש פ"ג) ישתדל להוציא אהבת העולם הזה מלבו ולהגביר אהבת העולם הבא וכו', וכבר אמר אחד מן החכמים, כשם שלא יתחברו בכלי אחד המים והאש, כן לא יתחבר בלב המאמין אהבת העולם הזה ואהבת העולם הבא.

והנה אם היינו שואלים את דעת הבריות, מה יהא בסופם של "נערים" אלו, אזי יענו כולם ויאמרו, עשו שיצא לעבודת השדה, יצליח במלאכתו ויתעשר, אולם יעקב יהא דל ועני, שהרי "בטלן" הוא, יושב אהלים ואינו שולח ידיו במסחר ומהיכן יחיה... אמנם בסופו של דבר, זכה יעקב בברכות אביו ל"טל השמים ומשמני הארץ", בגשמיות וברוחניות, וישראל עושה חיל, ללמדנו שאין הפרנסה והעשירות תלויה בהשתדלות כלל, אלא יעקב ששם מבטחו באלהיו זכה לרוב סייעתא דשמיא ברוחניות ובגשמיות והיה ה' מבטחו.

למצוא חן בעיני "אדוני" היא השכינה הקדושה

וכתב הרב הקדוש הקדושת לוי זי"ע (וישלח ד"ה מי לך כל המחנה) עיין בבעל הטורים, כי יעקב לקח לעצמו את העולם הבא, ועשו לקח את העולם הזה (וכך אמרו בבראשית רבה פרשה ס"ג). והגם שאנו רואים כי יש בישראל גם כן עשירים? אמנם כל העשירים כולם הם מלאים יגון ואנחה, כאשר אנו רואים בחוש העין, ואין להם עולם הזה. והוסיף הרב וזה לשונו, אמנם אותם העשירים העובדים את בוראם מתוך עושרם, יש להם תענוג מתוך עושרם, כי עולם הזה שבא מן עולם הבא (כגון שהוא תומך תורה וכיוצא בזה) את זה לקח יעקב. וזהו "למצוא חן בעיני אדוני", כי אדוני סתם הוא השכינה.

הקדוש ברוך הוא מפרנס את האדם

פעם בכה בעל עגלה לפני מורנו ורבנו החפץ חיים זי"ע שהסוס שעמו היה מנהיג את עגלתו נפל ומת, ובוה איבד את מקור פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו. נענה לו החפץ חיים ואמר, אכן, לך נאה לבכות, לך יאה למרר בבכי, כי אם הינך חושב שהסוס הוא זה שפרנס אותך עד היום, אכן במות המפרנס ראוי לבכות. אך אם אתה שומע לי, תאמין שכל פרנסתך היא מידי הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו, אז תבין, כי מה לך אם הסוס חי או מת, הלא אינו כי אם אמצעי ואין לו כל השפעה על מצב פרנסתך. (הובא בספר שער הבטחון עמ' קי"ב).

ולאו דווקא בסוס הדברים אמורים, אלא כל איש בפרנסתו שלו, זה במקצוע זה במשלח ידו, זה בכשרונותיו וזה בעסקו, כל אחד יכיר היטב כי כל אלו אינם מפרנסים אותו, אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו, ואם מת שליח אחד, מיד ישלח הקדוש ברוך הוא שליח חדש.

"אף חכמתי עמדה לי" א"ף ר"ת א'מונה פ'שוטה

והעיקר שיחיה אדם תמיד באמונה פשוטה ותמימה, וכמו שאמר הרב הקדוש רבי שלמה מזוועהיל זי"ע, כי שלמה המלך החכם מכל האדם אמר, "אף" חכמתי עמדה לי (קהלת ב, ט), ומהי חכמתו? "אף", שהוא ראשי תיבות אמונה פשוטה, "חכמה" זו עמדה לו.

משל הכינור

וכמו שפירש הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע (יערות דבש סוף דרוש ט"ו ד"ה ודע) את הפסוק, אפתח בכינור חידתי (תהלים מט, ה), שקשה הן לא מצינו שום חידה במזמור זה, ומהו אומרו "חידתי"? אלא החידה הסתומה היא הקושיא שכל איש מקשה על חבילת היסורים שלו, מדוע נגזר עליו לסבול כל כך הרבה ייסורים ומכאובים, על זה אמר "בכינור חידתי", כי נודע שבכינור כאשר דוחקים את המיתרים נשמע קול, וככל שידחקו יותר את המיתרים, כך ישמע קולם ביתר שאת. כן הדבר בבן אדם, ככל שסובל דוחק וצער ויגון, יותר ריחו נודף ונשמתו מאירה, ככינור המשמיע קול חזק וערב יותר ככל שדוחקים יותר במיתרים, ולכך אמר בכינור חידתי.

"וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם בֶּן לָמָּה זֶה אֲנֹכִי וַתִּלְךְ לְדָרֶשׁ אֶת יְהוָה" (כה, כב)

הטעם שהתרוצצו בבטן רבקה כי שערותיו של עשו היו עוקצות את יעקב, ולכן ברח יעקב והתרחק

הטעם למה התרוצצו יעקב ועשו בבטן רבקה, מפרש רש"י (ד"ה ויתרצצו) שהיו מריבין על נחלת שני עולמות (וכך הוא במדרש אגדה, בובר, פרק כ"ה סי' כ"ב).

אבל בפירוש הטור הארוך על התורה (כאן, נדפס מכת"י, בהוצאת פלדהיים, תשס"ו) כתב טעם נפלא עד מאד, לפי שעשו היה איש שעיר, ויעקב היה איש חלק בלא שערות ושערותיו של עשו עוקצות ליעקב, לכך ברח יעקב מפניו עד כאן. היינו שהתרחק מלנגוע בגופו של עשו כדי שלא יעקוץ אותו. וכתב הטור שטעם זה הוא לפי הפשט הפשוט.

"וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם בֶּן לָמָּה זֶה אֲנֹכִי וַתִּלְךְ לְדָרֶשׁ אֶת יְהוָה" (כה, כב)

מה באה התיבה "את" לרבות

ברש"י, "ויתרוצצו", רבותינו (בראשית רבה פרשה ס"ג סי' ו') דרשוהו לשון ריצה, כשהייתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר, יעקב רץ ומפרכס לצאת, וכשעוברת על פתחי עבודת כוכבים עשו מפרכס לצאת.

איתא בתלמוד (ב"ק מב:), שמעון העמסוני היה דורש כל אתין שבתורה לרבות. דהיינו כל מקום שכתובה בתורה המילה "את", היה דורשה שבאה להוסיף איזה דבר על הפסוק. כיון שהגיע לפסוק, את ה' אלהיך תירא (דברים ו, יג) פרש, היינו שפרש מדרכו לרבות את המילה "את", היות ובפסוק זה שכתוב חיוב יראה מהבורא יתעלה, כיצד שייך לרבות עוד מישהו בנוסף לכבודו של המקום ברוך הוא, שגם אותו יש לירא? עד שבא ר' עקיבא ודרש, את ה' אלהיך תירא, לרבות תלמידי חכמים.

על פי זה ביאר הגר"א (מובא בפניני דניאל, פלבני, כאן) את דברי רבקה, "אם כן למה זה אנכי ותלך לדרוש את יהוה" שחשבה שיש לה רק עובר אחד במעיה, ולכן כשראתה שכשהיא מגיעה ליד בית מדרש רוצה לצאת וכשמגיעה ליד בתי עבודה זרה גם רוצה לצאת, אמרה שמא חס ושלום ישנן ב' רשויות. והיינו "ותאמר אם כן למה זה אנכי", הן נאמר בתורה שיש רק רשות אחת בפסוק "אנכי" ה' אלהיך (שמות כ, ב), ושאלה "אם כן" שמתרוצצים ב' התרוצצויות, למה זה "אנכי" למה יש רק רשות אחת כנאמר ב"אנכי". "ותלך לדרוש" בבית שם ועבר, "את יהוה" שאלה בבית המדרש, האם התיבה "את" הכתובה כאן, באה לרבות חס ושלום עוד רשות. ובבית שם ועבר ענו לה "שני גוים בבטנך", באמת יש רשות אחת, אלא שבבטנך יש שני וולדות האחד צדיק והאחד רשע.

"וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם בֶּן לָמָּה זֶה אֲנֹכִי וַתִּלְךְ לְדָרֶשׁ אֶת יְהוָה" (כה, כב)

מה גרם לרבקה להיבהל כל כך

שמעתי ממו"ר חכם יוסף עדס זצוק"ל, בתחילה חשבה רבקה אמנו שיש בבטנה רק עובר אחד. וכשראתה שכשעוברת על פתח עבודה זרה היה מפרכס לצאת, וכשעברה על פתח בית המדרש גם פרכס לצאת, חשבה בלבה שמא העובר הזה הפכפך, חלקם של מצוות מקיים ובחלקם מזלזל. אמרה, זה הכי קשה, הן אם הוא רשע, עדיין יש צד שיחזור בתשובה, אבל צבוע, רמאי, אין לו תקנה, ולא כדאי להשאיר. לכן "הלכה לבית המדרש", הכוונה, שנפסק שאסור לאדם לגזור ציפורניים ולזרוק אותן לריצפה, שמא תעבור אשה מעוברת ותדרוך עליהן ותפיל את פרי בטנה, כדאיתא במסכת נדה (דף יז.), אולם בבית המדרש שאין נשים עוברות, שם מותר הדבר, שאין לחשוש להפלת עובר, כדאיתא במועד קטן (יח.) וכדפסק הכי המשנה ברורה (סי' ר"ס ס"ק ו'). על כן אמרה רבקה, הן בבית המדרש מותר

לזרוק ציפורניים, כי "אשה בעזרה מנין", אלך לבית המדרש ואדרוך על הציפורניים, והילד הזה יפול, שעדיף שימות ולא יוולד "הפכפך".

ובמטרה זו הלכה רבקה לבית המדרש של שם ועבר, אולם כשראו אותה שם ועבר, שאלו אותה מדוע באת היום, סיפרה להם רבקה את הצרות שיש לה. והם אמרו לה, נדרוש את ה'. ומן ה' השיבוה "שני גיים בבטנך ושני לאמים ממעיך יפרדו ולאם מלאם יאמץ ורב יעבד צעיר", אין לך ילד צבוע, אלא שני ילדים לך, האחד צדיק והאחד רשע. אז נחה דעתה, הן אפשר להסתדר עם שניהם, שבוודאי הצדיק הוא ברכה שאין כמותה, אלא אף עם הרשע, אפשר שיום אחד ישוב בתשובה. אבל אם האחד הפכפך, זו הצרה הכי גדולה.

למדנו מכאן כמה צריך להיות אמיתי בדרך ה', ולהתרחק מלפסוע על שני הסעיפים ולאחוז גם מעבודת ה' וגם מעבירות, חס ושלום.

"וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקַרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם בֶּן לְמָה זֶה אֲנֹכִי וַתִּלְךְ לְדַרְשׁ אֶת יְהוָה" (כה, כב)

יעקב אבינו היה מוכן לוותר אפילו על לימוד תורה מפי המלאך רק שלא יהיה בכפיפה אחת עם עשו

הגאון רבנו עובדיה יוסף זצ"ל הקשה בשם רבי יששכר דב מבעלזא על רש"י (כאן) שפירש כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר, יעקב רץ ומפרכס לצאת, עוברת על פתחי עבודה זרה, עשו מפרכס לצאת. וקשה, הן אפשר להבין שעשו התרוצץ וביקש לצאת, היות ונמשך אחר עבודה זרה ובבטן אמו לא היתה לו עבודה זרה. אבל יעקב למה ביקש לצאת, הרי גם בבטן אמו למד תורה מפי המלאך, כפי שאמרו בתלמוד (נדה ל:): שכאשר התינוק במעי אמו מלמדים אותו את כל התורה? ותיריך, שיעקב אבינו היה מוכן לוותר אפילו על לימוד תורה מפי המלאך, אם צריך הוא לשכון בכפיפה אחת עם עשו...

"שני גוים בבטנך" (כה, כג)

שני גוים אלו אנטונינוס ורבי שלא פסק מעל שלחנם לא צנון ולא חזרת

כתב רש"י (כאן, ומקורו טהור מברכות נו:): הפסוק נקרא "גויים" (קרי), אולם הכתיבה של הפסוק הוא "גיים" (כתיב), וזאת בכדי ללמדנו, שעתידיים לצאת מרבקה שני "גוים", אלו אנטונינוס ורבי שלא פסק מעל שולחנם צנון וחזרת.

הגמ' בעבודה זרה (דף י:). מתארת בהרחבה שאנטונינוס היה מתייעץ תדיר עם רבי, ושם בגמרא (בע"ב) שאנטונינוס היה לומד תורה אצל רבנו הקדוש ועשה מערה מפתח ביתו עד ביתו של רבנו הקדוש וצוהו אנטונינוס שלא יהיה שום אדם אצלו בבואו ללמוד אצלו, כדי שלא יודע שהוא מלמדו תורה. ובתוס' השלם (ע"ז דף י' ע"ב ד"ה אמר ליה) בשם רבי אליעזר מגרמייזא, שלצורך כך שמו ביניהם סימנים "צנון" ו"חזרת", החזרת בהיותה על שולחנו של רבי, היתה סימן "חזור" לאחוריק (בדומה למילה "חזרת") שהיא מורה שיש אצלי אנשים, ובהיות רבנו הקדוש לבדו בביתו ואין איש עמו, היה שם על שולחנו "צנון" מלשון "כצנה" רצון תעטרנו, כלומר בוא אצלי ואל תירא כי אין איש.

ועוד כתבו התוספות, הצנון דרכו להיות תחת האדמה ואינו נראה ממנו אלא העלים בלבד ואילו החזרת להפך, כולה נראית על הארץ, לרמוז כי היו מדברים על שלחנם בחכמה בנגלה ובנסתר.

זכה ללמוד מרבי לפי שינק מאמו של רבי

כתבו התוס' (שם ע"ז דף י' ע"ב ד"ה אמר ליה) בשם המדרש, מדוע זכה אנטונינוס ללמוד תורה מפי רבנו הקדוש, לפי שכשנולד רבי גזרה מלכות רומא על ישראל שלא למול, ואביו ואמו של רבי מלוהו. שלח הקיסר והביאו לרבי ואמו לפניו (להענישם על שעברו על דברו). והחליפתו אמו באנטונינוס והניקה אותו, עד שהביאתו לפני קיסר ומצאוהו ערל ופטרום לשלום. ואמר אותו הגמון, אני ראיתי שמלו את זה (את רבי) אלא הקדוש ברוך הוא עושה להם נסים בכל עת ובטלו הגזרה. ואמרינן נמי בירושלמי, שלסוף למד אנטונינוס תורה ונתגייר ומל עצמו. עד כאן דברי התוס'.

מעשה רבי ואנטונינוס בהרחבה

מעשה זה מובא באריכות בספר מנורת המאור (סימן פ"ג פרק ב', נר ג' כלל א' חלק ב' פ"ב) תנו רבנן, פעם אחת גזרה מלכות עכו"ם (רומי) גזירה על ישראל שלא למול את בניהם, ובאותו זמן נולד רבנו הקדוש, ואמר רבי שמעון בן גמליאל אביו, הקדוש ברוך הוא ציוונו למול ורשעים הללו גזרו עלינו שלא למול, כיצד אנו מבטלים גזירותיו של הקדוש ברוך הוא ונקיים גזרתו של אותו מלך?! מיד עמד רבי שמעון בן גמליאל ומל את בנו, כשהודיעו הדבר לפני

השר שהיה בעיר, שלח וקרא את רבי שמעון בן גמליאל, אמר לו, מפני מה עברת על גזירתו של מלך ומלת את בנך? אמר לו, כך ציווני הקדוש ברוך הוא. אמר לו השר, הרבה כבוד יש לי עליך שאתה ראש לאומתך, אלא גזירתו של מלך היא ואיני יכול להניחך. אמר לו, ומה אתה מבקש? אמר לו אני רוצה שנשלח אותך אצל המלך, ומה שהוא רוצה לעשות יעשה. אמר לו, עשה כל מה שאתה חפץ.

מיד שלח את רבנו הקדוש ואת אמו והלכו כל היום בדרך. לערב הגיעו למלון בית אביו של אנטונינוס, ואתו הזמן נולד אנטונינוס. נכנסה אמו של רבי אצל אמו של אנטונינוס, אמרה לה, מה טיבך? אמרה לה, כך וכך גזרו עלינו שלא למול, ועכשיו מלתי את בני, ולכך מוליכין אותנו אל המלך כאחד. כיון ששמעה ממנה כן אמרה לה, אם רצונך קחי את הילד שלי שאינו מהול, ותני לי את הילד שלך, ולכי ומלטי את נפשך ואת נפש בנך מאת המלך. מיד עשתה כן, והלכה למלך. נכנס אותו השר למלך אמר לו, אדוני המלך זו עברה על גזרותיך ומלה את בנה, ועכשיו הבאתי אותה אצלך, מה שתרצה לעשות עשה. אמר להם המלך, ראו בנה אם הוא מהול. נמצא שאינו מהול! באותה שעה כעס המלך על אותו השר, אמר לו אני גזרתי על מהול ואתה הבאת לי שאינו מהול! באותה שעה היו גדולים יושבין לפני הקיסר ואמרו לו, אדוננו המלך, אנו מעידין בוודאי שבנה של זו מהול היה, אלא אלהיהם של אלו קרוב הוא להם, וכיון שהם קוראים אליו מיד הוא עונה להם, שנאמר (דברים ד, ז) כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו. מיד ציווה המלך ונהרג אותו השר, וביטל את הגזרה, ושלח את רבנו הקדוש ואת אמו לשלום. כיון שחזרו לביתו של אנטונינוס, אמרה אמו (של אנטונינוס), הואיל ועשה לך הקדוש ברוך הוא נס על ידי (את ניצלת על ידי) ולבנך על ידי בני (ובנך ניצל על ידי בני, על כן) יהיו שושבינים (אוהבים וחברים) לעולם. ובשכר אותו חלב שינק אנטונינוס מאמו של רבנו הקדוש, נעשה מלך לאומתו וירש העולם הזה והעולם הבא.

רבנו הקדוש היה ניצוץ של יעקב אבינו

רבנו האר"י הקדוש זצוק"ל (בליקוטי הש"ס אבות פ"ב עמוד נ) על דברי המשנה, רבי אומר איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם, כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם (אבות פ"ב מ"א). כתב וזה לשונו, והטעם שבחר רבנו הקדוש לומר אימרה זו, היא, כי היה (רבי) ניצוץ של יעקב אבינו ע"ה, וידע כי יעקב הוא מרכבה למדת התפארת, לכן דוקא רבנו הקדוש, ניצוץ יעקב, הזכיר במשנה זו, כי הדרך הישרה שיבור לו האדם, היא כל שהיא "תפארת" לעושיה. ויש להוסיף שמרומז שר' יהודה הנשיא הוא ניצוץ של יעקב אבינו, בראשי תיבות "הנשיא" הוא ניצוץ של יעקב אבינו. ולכן גם רבנו הקדוש התחיל לכתוב את המשניות במילים, "מאמתי קורין את שמע בערבית", כי יעקב אבינו תיקן תפלת ערבית.

ניצל רבי ע"י אנטונינוס לפי שהיו מניצוץ אחד

מעתה מה יפים הם דברי בעל ה"מגלה עמוקות" (פרשת ואתחנן, אופן פ"ג) שאחר שהביא את דברי התוספות הנוכחים בשם המדרש, מוסיף לבאר, שהסיבה שסובב הקדוש ברוך הוא את הצלת רבנו הקדוש על ידי אנטונינוס, כי רבנו הקדוש היה הניצוץ של יעקב אבינו, ואילו אנטונינוס היה הניצוץ הטוב של עשו שהיה אח יעקב. וזה לשון קודשו, ולפי שאנטונינוס הוא גלגול של עשו, ורבי הוא גלגול של יעקב שתקן ברכת "אתה קדוש", לכן נקרא גם כן רבי "רבנו הקדוש" שהוא גלגול של יעקב. והתפלל משה בעת ההיא על אותו עת שיתן הקדוש ברוך הוא חן לרבי בעיני אנטונינוס. (וזה מרומז בלשון הפסוק) "אעברה נא" (דברים ג, כה) נוסריקון אנטונינוס עשה בימי רבינו הקדוש ניצוץ אחד. נמצא שיעקב ועשו שהיו תאומים, היו ניצוץ אחד ונחלקו אחר כך לשניים, וכבר אמרו רז"ל (ברכות נז:) שהשיב הקדוש ברוך הוא לרבקה שני גוים בבטן על אנטונינוס ורבי והיינו שבהם נתקן עשו ויעקב.

וְהָיָה תוֹמֵם בְּבִטְנָהּ (כה, כד)

למה נכתב "תומים" חסר א'

למה כתבה כאן התורה את המילה "תאומים" חסרה א'? הנה אותיות המילה "תומם" הם "תם ומת" לרמז לנו שבבטנה ישנם יעקב שהוא "תם" ועשו שהוא "מת", כי רשעים בחייהם קרואים מתים (ברכות יח:): (מהרח"ו בספר הליקוטים דף ט"ז ע"ב).

עשו הרשע בצפורניו עקר לאמו את הרחם

ובספר פענח רזא (הלוי, כאן, נדפס שס"ז) ביאר, שעשו הרשע בעת לידתו בצאתו מרחם אמו, על ידי צפרניו הגדולות פצע את רחם אמו ועקר את הרחם ממקומו. וזאת עשה כדי שאמו לא תתעבר יותר, כי פחד שיולדו לו עוד

עשרה אחים והיו עם יעקב יחד י"ב ילדים, י"ב שבטים כנגד י"ב מזלות, ולכן היה צריך להיות כתוב בפסוק והנה "תאומים" בבטנה, ואילו התורה כתבה "תומם" חסר שתי אותיות י' א', העולים י"א, לרמוז שבמכוון רצה עשיו לגרום שלא יהיו לאמו עוד "אחד עשר" ילדים.

"וַיֵּצֵא הָרֵאשׁוֹן אֲדָמוֹנִי כְּלוֹ כְּאֶדְרֵת שֶׁעַר וַיִּקְרָא שְׁמוֹ עֵשָׂו" (כה, כה)

עשיו נולד עם זקן ושינים אך לא מהול ויעקב נולד מהול

כתב בתרגום יהונתן (כאן) על הפסוק ויצא הראשון אדמוני, וזה לשונו, וקרוי שמיה עשו מן בגלל דאתיליד כוליה גמיר בשער רישא ודיקנא ושינין וכבין. פירוש, ויצא הראשון אדמוני, נקרא שמו עשו בגלל שנוולד כולו גמור בשערות ראשו וזקנו עם שינים וחניכיים.

ובגלל שהיה אדום חששו מלמול אותו, וכשגדל כבר לא הסכים שימולו אותו. ויש אומרים שלבסוף מל ובזכות זה זכה שיקבר ראשו במערת המכפלה. וכל זמן שיצחק היה חי, בניו שמרו את מצות המילה וכשמת יצחק בטלחה. מאידך כשיעקב אבינו נולד, נעשה אור גדול ונולד מהול, והיה יפה מעין יופיו של אדם הראשון (מלוקט מספר הישר, דעת זקנים מבעלי התוספות, אבות דרבי נתן ב, ה).

עוד ידיעה מעניינת לגבי עשיו נמצאת בתלמוד ירושלמי (נדרים פ"ג ה"ח) רבי אחא בשם רב חינא, עתיד עשו הרשע לעטוף בטליתו ולישב עם הצדיקים בגן עדן והקדוש ברוך הוא גוררו ומוציאו.

"וְאַחֲרָי כֵּן יֵצֵא אָחִיו וַיְדוֹ אַחֲזֵת בְּעֵקֶב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיִּצְחָק בֶּן שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם" (כו, כו)

סימן טהרה היחיד בחזיר הוא רק בעקב

בספר מושב זקנים לרבתינו בעלי התוספות ז"ל כתבו כאן דבר פלא: למה אחז יעקב דווקא בעקבו של עשו ולא בשאר האברים? מפני שבמדרש (בראשית רבה פרשה ס"ה ס"א) עשו נקרא חזיר שנאמר יכרסמנה חזיר (תהלים פ, יד), ואין סימן טהרה בחזיר רק בעקב, כי שם הוא מפריס פרסה ושוסע שסע. ועל כן נגע יעקב בעקבו של עשו, מפני שרצה לנגוע רק במקום טהור שלו ולא במקום טמא.

העיקר שלא תצטער אמי בצער לידה פעמיים

עוד ביאור נפלא כתבו במושב זקנים (שם), שכתבה התורה שאחז יעקב בעקב עשו, להודיע חסידותו של יעקב אבינו, שהיה חסיד עוד בהיותו בבטן אמו. ולכן אחז בעקב עשיו לפי שאמר, הואיל ונפתח רחמה, טוב שאחזו בעקבו כדי שנצא שנינו ביחד, ולא תצטער אמי בצער לידה פעמיים.

"וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב" (כה, כו)

יעקב בגימט' "מלאך האלהים"

בספר תוספות השלם (כאן) "יעקב" עולה בגימט' "מלאך האלהים" (וכ"כ בעל הטורים כה, כו), והיינו לפי שצורתו של יעקב חקוקה בכסא הכבוד (כדאיתא בבראשית רבה פרשה פ"ב ס"א ב', ובעוד מקומות רבים), והוא כמלאך האלהים. ולכן גם מרומז הדבר בפסוק, כסא כבוד מרום (ירמיה יז, יב) שסופי תיבות שלו "אדם", שבכסא כבודו יתעלה במרום חקוקה דמות אדם הוא יעקב.

"וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֱהָלִים" (כו, כו)

יעקב היה לו אוהל לאכילה ושתיה ואוהל ללימוד תורה

כתב הגאון רבי שלמה קלוגר זי"ע בספרו חכמת התורה (פרשת ויגש עמ' ת"ה) לבאר מדוע נאמר כאן שיעקב היה "יושב אוהלים" ולא יושב אוהל? וזה לשונו, יש אדם אף שילמד תורה כל היום, מכל מקום ילמוד בביתו ולא יקבע לו בית אחר ללימוד. אבל יעקב לא רצה ללימוד כלל בביתו, כי בבית יש אכילה ושתיה ושינה ואי אפשר לנהוג בקדושה כל כך, לכך היו לו שני אהלים, אחד ללימוד תורה ואחד לצרכי עולם הזה, ואז בבית המדרש שלו היה נוהג בקדושה יתירה. וזה שאמר, "ויעקב איש תם יושב אהלים" דבשני אהלים ישב, אחד ללימוד ואחד לאכול ולשתות.

"וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֲשׂוֹ אִישׁ יָדַע צִיד" (כה, כז)

היתה לעשו דמות נחש חקוקה על ירכו

בתרגום אונקלוס ויונתן בן עוזיאל תרגמו את המלים "יודע ציד", "גִּבְרַ נְחִשִׁי־רֶכֶן". ותרגום זה צריך הבנה, והנה בציוני (כאן, ד"ה ויצא הראשון) ביאר את דברי התרגום, שהיתה לעשו דמות נחש חקוקה על ירכו, ו"נחשירכנו" הוא "נחש-ירכנו". דעמלק שהוא מזרע עשו (בראשית לו, יב) הוא שורש "נחש" הקדמוני, ולכן סימנו "נחש". ולכן כשנאבק יעקב עם המלאך, שהוא היה שרו של עשו ורצה להזיק ליעקב, נגע בכף "יריכו" של יעקב, כדכתיב, ויגע בכף ירכו (בראשית לב, כז).

והטעם שחקק עשו נחש דוקא על ירכו, מבאר החתם סופר (פרשת וישלח ד"ה ויקרא) לרמזו שעשו הרשע משך ערלתו, כדאיתא בחז"ל (ילקוט שמעוני ירמיה רמז רפ"ה). אבל יעקב אבינו היה "חרבו על ירכו", זה ברית מילה, שלא משך ערלתו. ותיבות "חרב ירך", עולים בגימטריא "תם", לפי שהיה יעקב איש תם, שמתתו שלימה בלי שום פגם.

כיון ששורש עשו הוא הנחש הקדמוני היה צורך להתיז את "ראשו"

ועל פי האמור לעיל שנחש הקדמוני הוא שורשו של עשו, נראה לי לפרש הא דאיתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק ל"ט), שכאשר עיכב עשו הרשע מלקבור את יעקב אבינו במערת המכפלה, בא חושים בן דן והתיז את "ראשו" של עשו. ולכאורה יש להבין למה הרגו דוקא בהתזת ראשו, ולא הרגו בדרך רגילה. ולפי הנוכר לעיל מבואר שפיר, שעשו הרשע הוא משורש "נחש" הקדמוני, והנחש אין לו הריגה אלא "בראש" כדאיתא במדרש אגדה (בראשית פ"ב, ד', אגדת בראשית פרק פ"ג) שאם יחתוך את הנחש לכמה חתיכות הן חוזרות ונדבקות וממשיך לחיות, ואין לו הריגה אלא בראש, והוא סוד, הוא ישופך ראש (בראשית ג, טו). ובדומה מצינו במדרש רבה (בראשית פרשה צ"ח סי' י"ד), נחש זה כל כחו אינו אלא בראשו, ולכן הוכרח חושים בן דן להתיז את "ראשו" דוקא.

ובמסכת סוטה (דף י"ג.) מובא גם כן שעשו בא לעכב את קבורתו של יעקב, אך לפי הגירסא שם לא התיז חושים בן דן את "ראשו" של עשו, רק הכהו על ראשו במקל, ונפלו "עיניו" של עשו לרגלי יעקב. ואף לגירסא זו יש לומר שגם שם מרומז שעשו הוא משורש נחש הקדמוני, דהנה במסכת נדה (דף כג.) איתא, שעניו של נחש דומות לעינו של אדם, ולכן יש לומר שנפלו דוקא "עיניו" של עשו, לרמז שכחו של יעקב התגבר על כחו של עשו הרשע שהוא משורש נחש הקדמוני. אבל ביעקב כתיב, כי לא "נחש" ביעקב (במדבר כג כג).

"וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֲשׂוֹ אִישׁ יָדַע צִיד אִישׁ שְׂדֵה" (כה, כז)

איש שדה - צד אדני השדה

כתב הגר"א ז"ל בספרו דברי אליהו (ריש תולדות) לפרש "איש שדה", היינו שעשו היה יודע איך לצוד את "איש השדה", והיא החיה הנקראת "אדני השדה" הנוכרת במסכת כלאים (פ"ח מ"ה), והיא גדלה בשדות, ושמה גם "ידוע", והיא ידעונית הכתובה בתורה (ויקרא כ, כז), וחיה זו מחוברת בטבורה בחבל גדול היוצא מן הארץ, וצורתה כצורת אדם בפרצוף ידים ורגלים. ובדרך כלל אין אדם יכול לקרב אליה, כי היא הורגת וטורפת את כל הקרב אליה. והדרך לצודה היא רק על ידי שיורים חצים בחבל היוצא מן הארץ ומחובר בטבורה, עד שיפסק החבל, ואז צועקת החיה בקול מר ומתה מיד. אבל עשו היה יודע כיצד לצוד אותה אף בחיי חיותה, וכמו שהעיד עליו הכתוב כאן, ויהי עשו איש ידע ציד "איש שדה", כלומר שהיה יודע לצוד את איש השדה אף כשהוא חי, והוא אדני השדה.

צד ידעוני וע"י אומר עתידות וצד הבריות

בדומה לדברי הגר"א, כתב גם החתם סופר בספרו תורת משה (עה"פ ויגדלו), שעשו בילדותו השתמש בכוחות טומאה בכדי לדעת עתידות על ידי עצם ידעוני שמשימים בפה, והוא נקרא בירושלמי (כלאים פ"ח ה"ח) "בר נש דטור", דהיינו "איש אדמה". וזהו פירוש הפסוק, "ויהי עשו איש יודע ציד", שידע ל"צוד" ולרמות את אביו על ידי "איש שדה" על ידי הידעוני הנ"ל, שכיון שעל ידו היה יודע עתידות, בזה היה מרמה את אביו שסבר שידיעת עשו עתידות היא בדרך קדושה (אוצר פלאות התורה).

ע"י לחשים וכישוף היה צד חיות

שוב מצאתי בטור על התורה (בראשית כז, ג) שכתב שעשו היה לוחש בפיו לחיות ולעופות והיה צדן, וזהו מה דכתיב "ציד בפיו", היינו שצדן באמרי פיו. וכעין זה כתבו בספר מושב זקנים (כאן) לרבותינו בעלי התוספות ז"ל, שעשו היה מכשף, והיה נושא הכישוף בתוך ירכו, ועל ידי הכישוף, היה יודע לצוד עופות.

"וַיֵּאָהֵב יַצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי צִיד בְּפִיו" (כה, כח)

ראה יצחק שנשמת עובדיה הנביא צריכה לצאת ממנו

חס ושלום לחשוד את יצחק אבינו שהיה אוהב את עשו בגלל שהיה מכין לו אוכל ערב, אלא שצפה ברוח הקודש שעתיד לצאת ממנו עובדיה שהחביא מאה נביאי ה' בשתי מערות וכלכלם לחם ומים (מלכים א, יח), ולכן הוא אומר "כי ציד בפיו", "ציד" בגימטריא מאה וארבע, שהחיה "מאה" איש ונתן "ארבע" ככרות לכל אחד ואחד.

"ורבקה אוהבת את יעקב", לפי שידעה דרך הנבואה שיהיה צדיק גמור, ולכן כל שהיתה שומעת את קולו היתה מוסיפה אהבה על אהבתו. דהיינו נגלה לרבקה בנבואה שיהיה צדיק וליצחק לא נגלה, וזאת משום שהיה הרצון העליון שיעקב אבינו יתברך בלי דעת יצחק רק מדעת עליון, ולכן בשעה שנכנס יעקב אל אביו נכנסה עמו השכינה ולכן ברכו.

כי ציד בפיו, טענה מזומנת בפיו

עוד יש לומר, מהי הכוונה שהיה אוהב את עשיו "כי ציד בפיו", על פי מה שאמרו חז"ל (שבת פט:): שלעתיד לבוא, יפנה הקדוש ברוך הוא לכל אחד מן האבות, ויאמר לו בניך חטאו לי, ואברהם ויעקב יאמרו ימחו על קדושת שמך. ורק יצחק אבינו ימליץ טוב בעדינו, ויבקש מה' שימחול ויסלח להם. והדבר פלא, מדוע דוקא יצחק הוא דוקא ימליץ עליהם, הן הלא יצחק בבחינת גבורה, ככתוב פחד יצחק (בראשית לב, מב), ומדוע לא יעקב אבינו ימליץ על עם ישראל הן היה לו צער גידול בנים, או אברהם שהיה אב רחמן.

לבאר זאת היה ר' מאיר מפרמישלין (הובא בקצור ש"ע עם סיפורים חסידיים, רוטר, תולדות כאן, תשכ"א) אומר, טענה היתה בפיו של יצחק, גם אני היה לי בן חוטא, ובכל זאת, מחלתי וסלחתי לו, ואהבתי, אם כן גם אתה רבוננו של עולם, צריך לסלוח לבניך ולאהוב אותם, אף על פי שחטאו לך. וזהו פירושו של פסוק "ויהאב יצחק את עשו, כי ציד בפיו" יצחק היה "אוהב את עשו", כדי שתהא לו אחר כך טענה מזומנת "בפיו", להשיב לרבוננו של עולם כאשר יתאונן על חטאיהם של ישראל, גם לי היה בן רשע וכבדתי אותו וסלחתי לו.

נשמות שמעיה ואבטליון, רבי עקיבא, ורבי מאיר

האר"י ז"ל בספר הליקוטים (וישב פרק מ"ח) פירש כי ציד "בפיו" כי "הפה" הוא רמז לתורה שבעל פה, בסוד מלכות "פה" תורה שבעל פה, שראה יצחק שנשמות גבוהות המובאות בתורה שבעל פה שמעיה ואבטליון, רבי עקיבא ורבי מאיר, עתידות לצאת מעשו, שהם גדולי וחכמי התורה שבעל פה, לכן יצחק אהב אותם וקירב אותם.

"וַיֵּזֶד יַעֲקֹב נֶזֶד וַיָּבֵא עֵשָׂו מִן הַשְּׂדֵה וְהוּא עֵיפָ" (כה, כט)

עשו אכל המצות בערב פסח

במסכת בבא בתרא (דף טז:): איתא, חמש עבירות עבר אותו רשע (דהיינו עשו) באותו היום, בא על נערה מאורסה וכו'. ומדברי התוספות ותוספות הר"ד (שם) משמע שעבר עבירה זו כפשוטו.

אולם הפרי מגדים (הלכות פסח סי' תע"ו משב"ז ס"ק ג') הביא בשם ספר יד יוסף (פרשת תולדות דרוש א' דף ל"ט ע"א) לבאר את דברי הגמרא על דרך הדרש, שאומרם שעשו בא על נערה מאורסה, היינו שאכל מהמצות ומנזיד עדשים שבישל יעקב אבינו להברות את יצחק אביו, בערב הפסח. לפי שאברהם אבינו נפטר בערב פסח, וכאשר בא עשו מן השדה בערב פסח, ואמר "הלעיטני נא" (כה, ל), נתן יעקב את המצות לעשו, על מנת שיאכל אותם בלילה בליל פסח, אבל עשו היה רעבתן חטף ואכל אותם עוד בערב פסח. ובירושלמי (פסחים פ"י ה"א) איתא, האוכל מצה בערב פסח, כבא על ארוסתו בבית חמיו. דהיינו, מי שאינו ממתין למצות אכילת מצה בזמנה בליל פסח, ומקדים ואוכל מצה עוד בערב הפסח, הרי זה מכוער, כמי שאינו ממתין לכנוס לחופה את ארוסתו וישאנה, אלא בא עליה עוד בבית חמיו. וזו כוונתם ז"ל באמרם שעשו בא על נערה המאורסה, שכיון שכאמור אכל מצה בערב פסח, היה נחשב לו כבא על נערה המאורסה.

ומבאר שם את הקשר בין אכילת מצה בערב פסח להבא על ארוסה בבית חמיו, משום דבשניהם מותר ליהנות רק לאחר שברכו "שבע ברכות". שקודם אכילת מצה מברכים שלש ברכות בקידוש של ליל הסדר, יין, קידוש וזמן, ועוד מברכים ברכת בורא פרי האדמה על הכרפס, ובורא פרי הגפן על כוס שני, וברכת המוציא, וכן ברכת על אכילת מצה, ורק אז אוכלים את המצה, הרי לנו שבע ברכות קודם אכילת מצה. וכן הוא בחתן וכלה שמברכים "שבע

ברכות" לנשואין תחת החופה, ורק אז כונסה אל ביתו. על כן, האוכל מצה בערב פסח, נחשב כאילו בא על ארוסתו בבית חמיו, ששניהם הקדימו מעשיהם לפני שברכו שבע ברכות.

עוד כתב בפרי מגדים (שם) דמשום הכי אוכלים ביצים בלילי פסח כדאיתא בירושלמי (הובא בכלבו סימן נ', ובבית יוסף או"ח סימן תע"ג, ולפנינו בירושלמי ליתא) שביצה היא מאכל אכלים (שו"ע או"ח סי' תקנ"ב ס"ה), ובאכילה זו עושים זכר לאבילות על פטירתו של אברהם אבינו שכאמור נפטר בערב פסח. ובקצת מקומות נוהגים לאכול ביצה בליל פסח בתחילת הסעודה, זכר לאבילות.

"וַיְבֹא עֶשָׂו מִן הַשָּׂדֶה וְהוּא עֵיפָף" (כה, כט)

תולים צדקות לצדיק וקלוקל במקולקל

"והוא עיף" רש"י במקום מפרש שהוא היה "עיף", מחמת שרצח נפש קודם לכן, כמה דתימא, כי "עיפה" נפשי להורגים (ירמיה ד, לא). ומקורו טהור ממסכת ב"ב (דף טז:), ושם הגמ' מוסיפה, אמר ר' יוחנן, חמש עבירות עבר אותו רשע באותו היום, א) בא על נערה המאורסה, כתיב הכא, ויבא עשו מן "השדה", וכתיב התם, כי "בשדה" מצאה (דברים כב, כז). ב) והרג את הנפש, כתיב הכא, והוא "עיף", וכתיב התם, אוי נא לי כי "עיפה" נפשי להורגים (ירמיה ד, לא). ג) כפר בעיקר, כתיב הכא למה "זה" לי, וכתיב התם "זה" אלי ואנוהו (שמות טו, ב). ד) וכפר בתחית המתים, דכתיב הנה אנכי הולך למות. ה) וביזה את הבכורה, דכתיב ויבז עשו את הבכורה.

מספרים על מלך נכרי אחד, מלומד גדול, אוהב ישראל ומבין בתנ"ך, שהיה לו אהוב, רב גדול בישראל וחכם בהוויות העולם. המלך היה רגיל להתיעץ עמו בעניני הממלכה, גם היו מחליפים דעות, ומתווכחים בעניני דת ומדינה. פעם אחת כשבא הרב לארמון המלך, שאל אותו המלך, כעת למדתי בספרי האגדה, אודות עשו, שנאמר עליו, ויבא עשו מן השדה והוא עיף, ודרשו עליו חכמיכם שהוא עיף מרציחה, ואני תמה מאוד, כי הלוא לא מוזכר בתורה אלא רק שהוא עיף, וטבעי הדבר שאדם שבא מן השדה הוא עיף, ואלו חכמיכם מרוב שנאתם לעשו, טפלו עליו אשמה כבדה שהוא עיף מרציחה. לעומת זאת, דוד מלככם, שחטא עם בת-שבע, וגם רצח את אוריה החתי, כתוב בתלמוד שלכם (שבת נו.), כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה, שכל היוצא למלחמת בית דוד, כותב גט לאשתו, ונמצאת בת-שבע פנויה היתה, ואף אוריה בדין נהרג, כי מורד במלכות היה. ואני סבור, שחכמי התלמוד נשאו פנים לדוד, ומרוב אהבתם אליו חיפו על מעשיו בתירוצים שונים, ואני רוצה תשובה ממך!

ענה הרב למלך, אני אשיב למלך תשובה כהלכה בהזדמנות אחרת. תוך כדי שיחה, הגיעה שעת הסעודה. העבד הכושי אשר למלך הגיש לפני המלך מים לנטילת ידיו לפני האכילה, והמלך לפני הנטילה, הסיר את טבעתו והניחה על השלחן, ושכח להחזירה אחר הנטילה. הרב ניצל את ההזדמנות ולקח בחשאי את טבעת המלך והטמינה בכיסו. המלך התחיל לסעוד ממנות האוכל שהגישו לפניו, ולפני הרב הגישו המלצרים לחם משובח. בינתיים נכנס מזכיר המלך והגיש לפני המלך מסמכים חשובים לחתום עליהם, משרצה המלך לחתום, הופתע לראות שהטבעת אשר בה הוא חותם, אינה תחת ידו. החל המלך לחפש את הטבעת על השלחן, ומתחת לשלחן, ומשלא נמצאה, פקד מיד להזמין את העבד הכושי שהגיש לו מים לנטילת ידים. כשהתיצב לפניו, שאלו המלך בכעס, איפה הטבעת שהנחת על השלחן, כשרחצת את ידי? ענהו העבד בפחד, אין לי כל ידיעה מהטבעת של אדוני המלך! המלך שהבין שלא יוציא הודאה מפיו, ציוה שייסרו אותו בשוטים עד שיודה על גניבת הטבעת. מיד התחילו להלקותו בשוטים, והעבד צווח שהוא לא גנב את טבעת המלך. אז ביקש הרב מהמלך לתת הוראה, שירפו מן העבד ולא ילקוהו, ויוציאו כל איש מעליהם. לאחר שנשאר לבדו עם המלך, פנה הרב אל המלך בשאלה, מדוע חשדת מיד בעבד הכושי שגנב את הטבעת, והרי אני הייתי יותר סמוך לשלחן המלך ויתכן שאני חמדתי ולקחתי, ואיך לא חשדת בי, שאולי אני לקחתי, ואיך מיד חרצת משפט לייסר את העבד קשות? ענהו המלך, איך יתכן לעלות על הדעת, שאדוני הרב, הישר והנאמן, היקר והחביב, אשר הוא אוהבו וידידו הטוב ושחכמתו כמלאך אלהים, הוא יגנוב את טבעת המלך?! אבל העבד הכושי, הנבוה, בודאי ובודאי שהוא חשוד לגזול ולגנוב, ועל כן מיד חשדתי בו ולא בכך.

הרב הכניס את ידו לכיסו ולתדהמת המלך הוציא את הטבעת והושיטה למלך. המלך הנדהם פנה אל הרב בשאלה, מדוע עשית את הדבר הזה, ומה זה עלה על דעתך? השיבו הרב, דבר זה נאלצתי לעשות, כדי לקיים את הבטחתי להשיב על שאלתו של אדוני המלך. הן רואה אנכי שאדוני המלך, התנהג בדיוק כדרכם של חכמינו ז"ל, שמחד המליצו

רבותינו על דוד המלך, ומאידך הטיחו דברים כלפי עשו. כי בודאי חלילה וחס שדוד המלך חטא! הן לא יתכן שמשיח ה', החסיד והישר, ישל חלילה בעוון אשת-איש, וכמו שנאמר, ויהי דוד לכל דרכיו משכיל, וה' עמו (שמואל א, יח, יד), אפשר שאיש כזה שה' עמו חטא גדול כזה בא לידו?! לכן חכמינו הצדיקו את הצדיק דמעיקרא, ואמרו, כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה (שבת נו), ואולם עשו הרשע, שאף בוראו אמר עליו, ואת עשו שנאתי (מלאכי א, ג), שהוא חשוד מאוד על רצח וניאוף וכדומה, על כן לא פלא שטפלו עליו חז"ל שהוא רצח, כי תולים הקלקלה במקולקל.

ובאמת קבלה ביד חז"ל, כי אותו היום, רצח עשו את נמרוד, וכמו שאמרו במדרש (הובא בהדר זקנים בראשית כה, לב): פעם אחת הלך עשו לצוד חיות ועופות, מצאו נמרוד ואמר לו: למה אתה צד ביער שלי, בוא והלחם בי, וקבעו זמן להלחם זה בזה, הלך עשו והתיעץ עם יעקב, איך לנצח את נמרוד, ועוד ביקש ממנו גם כן שיתפלל עליו. אמר לו יעקב, כל זמן שנמרוד לובש את בגדי החמודות של אדם הראשון, לא תוכל עליו, אלא אמור לו שישירם מעליו תחילה, ואחר כך תלחם עמו, וכן עשה, וכשפשט נמרוד את בגדיו, קפץ עשו ולבשם במרמה, וקם והרג את נמרוד. לפיכך היה עשו "עיף", כנאמר, כי "עיפה" נפשי להורגים (ירמיה ד, לא). מיד הודה המלך לאהובו הרב על תשובתו המאלפת, לאחר הדגמה אישית מהמלך עצמו. (מתוך ספר ויאמר אברהם).

"וַיֹּאמֶר עֲשׂו אֶל יַעֲקֹב הַלְעִיטְנִי נָא מִן הָאֲדָם הָאֲדָם הַזֶּה כִּי עֵיפָ אֲנִכִּי עַל כֵּן קָרָא שְׁמוֹ אֲדָוִם" (כה, ל)
היו בתבשיל שני מינין "אדומים"

לשם מה הכפילות בפסוק "מן האדום האדום הזה"? במדרש הגדול (כאן) מובא דבר נפלא, שהיו בתבשיל שהכין יעקב שני מינין "אדומים", גם יין אדום, וגם עדשים אדומים.

אולם אם כן קשה מדוע באמת שם יעקב אבינו בתוך נזיד העדשים שני מינים אלו, יין ועדשים? ויבואר על פי הנוכר לעיל, שיעקב בישל נזיד עדשים בגלל האבילות על אברהם אבינו, הן עדשים הם מאכל אבלים, היות ואין לעדשים פה, כשם שהאבל יושב דומם ואין לו פה. וכן היין הוא בשביל אבלים, וכדאיתא במסכת סנהדרין (דף ע. ע.) לא נברא יין בעולם אלא לנחם אבלים. הרי ששני מינים אלו, יין ועדשים, הם מאכלי אבילות, ולכך בישלם יעקב יחד.

"וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכֶּרֶה כִּיֹּם אֶת בְּכֶרְתְּךָ לִי" (כה, לא)

כנגד מי "שער הבכורות" שבבית המקדש

בספר בנין אריאל (ח"א סימן ה', אות י"ב) הביא בשם האברבנאל ז"ל, שאחד מהשערים בבית המקדש היה "שער הבכורות" כדאיתא במשניות (שקלים פ"ו מ"ג, מדות פ"א מ"ד), ונקרא כן על שם שבמקום ההוא עמדו עשו ויעקב בשעה שמכר עשו את הבכורה ליעקב בשביל נזיד עדשים, ולזכר כך יחדו חז"ל את השער ההוא, להכניס דוקא דרכו את הבכורות בכדי להקריבם בבית המקדש. (הובא בספר אוצר פלאות התורה).

"מִכֶּרֶה כִּיֹּם אֶת בְּכֶרְתְּךָ לִי" (כה, לא)

תענוגי העולם הזה שייכים לעשו

מובא במדרש (בראשית רבה פרשה ס"ג) שיעקב ועשו חילקו ביניהם את העולמות, יעקב נטל את העולם הבא ואת ימות המשיח ואילו עשו נטל את העולם הזה.

הגאון חיד"א בספר שמחת הרגל (הגדה של פסח, ד"ה ארץ חמדה טובה) כתב שחקרו המפרשים, מאחר שיעקב ועשו חילקו ביניהם את העולמות, אם כן, איך מצאנו ידינו ורגלינו להנות מתענוגי העולם, יותר מכדי חיותנו. והלא כל תענוגי העולם הזה שייכים לעשו?

ותירצו, שמכיוון שאילו עם ישראל לא היה מקבל את התורה, העולם היה נחרב, כנאמר, אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי (ירמיה לג, כה). אם כן כשקיבלו ישראל את התורה, יש לעם ישראל דין של המציל מזוטו של ים ומשלוליתו של נהר ביחס לכל העולם הזה. פירוש, מציאה שהעלה הים, הרי אלו שלו, אף אם יש בהם סימן, ככתוב במציעא (דף כא:), לפי זה ללא עם ישראל שקיבל את התורה, כל העולם הזה היה נכחד, היה "טובע בים", ולכן כשישראל הצילו את העולם הזה, הרי הם זכו בו כדין המוצא אבידה בים, שהרי אלו שלו. נמצא שבזה שבני עשו לא רצו לקבל את התורה, שהיא הקיום של העולם, הפסידו גם את העולם הזה לטובת ישראל.

עוד כתב הרב חיד"א, שיש שתירצו על פי מאי דקיימא לן (ב"ב קז). האחים שחלקו ויצא שטר חוב, בטלה החלוקה, דהיינו אחים שחילקו את ירושת אביהם, ושוב אחר כך הגיע אדם עם שטר חוב שאביהם חייב לו כסף, כיון

שעליהם להשיב את החוב מירושת אביהם, כל החלוקה שחילקו בטלה. אף כאן אמנם יעקב ועשו חילקו את העולמות, אבל לאחר מכן יצא שטר חוב של שיעבוד מצרים עליהם, בשל כך בטלה החלוקה. אך כאן היות ובני יעקב לבדם פרעו את שטר חוב השיעבוד, ממילא הם לבדם זוכים "בירושה", דהיינו גם בעולם הזה וגם בעולם הבא.

ובדרך נוספת כתב ליישב הרב חיד"א, על פי מסכת ברכות (דף לה.) שהקשתה הגמרא סתירה בפסוקים, דמחד גיסא נאמר, לה' הארץ ומלוואה (תהלים כד, א), הרי שהבורא לא נתן את הארץ לבני האדם, ומאידך נאמר, והארץ נתן לבני אדם (תהלים קטו, טז)? וביארה הגמ', שקודם שהאדם מברך ומודה לבורא על אשר נתן לו, הכל שייך לבורא ולא נתן לבני האדם. אך אחר שהאדם מברך את ה', ה' נתן לו את הדבר. נמצא לפי זה, שהיות ובני עשו אינם מברכים ומודים לבורא על העולם הזה, שוב אין להם שום חלק בעולם הזה, ואילו אנו שמברכים לשמו, זכינו בו, והוא שלנו.

"וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הַשְּׁבֻעָה לִי כִּיּוֹם" (כה, לג)

חלוקת העולם הזה ועולם הבא

מדוע אמר יעקב בלשון זו "השבועה לי כיום"? גם היכן מצינו שעל מכירה מצריכים שבועה?

מיישב זאת נפלא הכסא רחמים (מלמד, כאן, נדפס תרע"א) שאמר יעקב לעשו, בא נחלק את העולמות, אתה תקבל באכילה הזאת את העולם הזה, ובשכר זה תתן לי את העולם הבא שלך כנוכר במדרש (בראשית רבה פרשה ס"ג), ועשו הרשע ברוב תאוותו הסכים. וזה מרומז בכתוב "השבועה" ראשי תיבות התכתוב שמכרת בשבילי עולם הבא, "כיום", שהאור שם גדול כאור היום.

ובהמשך הפסוק נאמר, ויאכל וישת ויקם וילך ויבז עשו את הבכורה, נכתבו כאן חמישה מילים רצופות המתחילות באותיות "וי", לרמז שאחר כך היה עשו בוכה וזועק "וי" "וי" על שטותו, שבשביל תענוג של רגע, מכר את העולם הבא שלו.

היכן היה מוטמן שטר המכירה

ועוד מוסיף ידיעה נפלאה הכסא רחמים, דע כי בזמן שקנה יעקב את הבכורה לקח מעשו שטר מכירה (כמו שאמרנו לעיל) ולא היה יודע באיזה מקום יניח את השטר שלא יגנוב אותו עשו. מה עשה, חתך את כף ירכו והניח את השטר בתוכה ותפר ונתן מעט שמן עליו ונתרפא החתך, ושב לכבתחלה. אמנם שרו של עשו היה יודע דבר זה ולכן נגע בכף ירכו כדי לקחת את השטר מאתו, אך יעקב לא הניחו ליקח ממנו, ושפך שרו של עשו את קליפתו על ירך יעקב, וישראל נקראים צאן ובהמה טהורה ולכן נאסרו מלאכול גיד הנשה מבהמה טהורה. וזהו שאמר הנביא, דבר שלח ה' ביעקב ונפל בישראל (ישעיה ט, ז), רצונו לומר, "שלח" גיד הנשה ל"יעקב ונפל" איסורו על כל "ישראל".

וכל מי שרוצה לידע כמה היא הקליפה שיש לו, יניח בלילה ידו על כף ירכו ויישן, ויראה כמה חלומות רעים יחלום בר מינו, השם יצילנו מכל מיני איסורים ובפרט ממאכלות אסורים ומחלומות רעים ומרהורים רעים. אמן כן יהי רצון.

"עַקֵּב אֲשֶׁר שָׁמַע אֲבְרָהָם בְּקִלְי וַיִּשְׁמַר מִשְׁמֶרְתִּי" (כו, ה)

האברים הרוחניים של האבות לימדום תורה

רבותינו אמרו, שאברהם קיים כל התורה כולה, אפי' עירובי תבשילין (יומא כח:) והגר"א גורס ערובי תחומין, לפי שכאן נאמר "עקב" אשר שמע וגו', לרמוז שאברהם שמע בקול ה' אף בדברים הקשורים ל"עקב" הם הרגליים, שעל ידיהם שומרים עירובי תחומין.

והשאלה הגדולה היא, הרי עדיין לא קבלנו את התורה, ומניין לו לאברהם לידע את כל התורה את כל התרי"ג מצוות, כדי שיקיים אותן?

אלא ידוע שיש באדם רמ"ח אברים ושס"ה גידים, וכנגד זה יש גם כן רמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה. וכל מצוה היא כנגד אבר אחד באדם, שהיא המחייבה את אותו האבר, וכמו שהגוף צריך מזון גשמי, כלומר רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו זקוקים למזון כדי לחיות, כן רמ"ח ושס"ה האברים הרוחניים שכנגדם, צריכים מזון רוחני כדי לחיות, והמזון שלהם הם קיום תרי"ג מצוות, כאשר כתב מהרח"ו בריש שערי קדושה (ח"א ש"א).

ואם האדם רוחני, כלומר שלא הולך אחר תאוות העולם הזה, אלא העיקר אצלו היא הנשמה התורה והמצוות. אז כל האברים שלו נהפכים להיות רוחניים, עד שהם בעצמם כל אבר ואבר מסביר את המצוה שנגדו. וכך זה היה אצל אברהם אבינו שהיה כולו רוחני, ולכן האברים עצמם היו מדברים ומסבירים לו את עומק המצוות התלויות בהם.

וכן אבותינו אחריו, גם הם היו רוחניים עד מצרים. ובמצרים שהיו שקועים בטומאה, לכן היו חייבים לקבל את התורה, כדי ללמוד אותה ולקיים את המצוות.

ולפי זה אפשר להסביר את מה שאנחנו אומרים בליל הסדר, אילו קרבנו להר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו. ושאל הרב קדושת הלוי (פורים, קדושה ראשונה), מה תועלת היא לנו אילו היינו באים להר סיני ולא היינו מקבלים את התורה?

אלא שעל ידי שעם ישראל התקרב להר סיני ולא נגשו אל אשה והתקדשו ועשו הכנות גדולות, פסקה זוהמתן, והאברים שלהם אמרו להם את כל התורה, את כל רמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה, וכיון שכן, מובן הדבר שאילו קרבנו לפני הר סיני דיינו, לפי שדבר גדול הוא שפסקה זוהמתן וגם את התורה ממילא השיגו.

מעתה אם כן, יש להקשות לאידך גיסא, מדוע באמת היו צריכים לקבל את התורה, הרי כבר השיגוה מעצמם מרוב קדושתם? והביאור, כי עדיין יכולים עם ישראל אחר כך לחזור לגשמיות ולתאוות ולשכוח את התורה, לכן היה צריך את מתן תורה, כדי להתקדש על ידה ועל ידי המצוות שנלמד בה.

מספרים על הרב מרימינוב שהיה פעם אצל אחד מגדולי ישראל הגאונים העצומים. והיות ואותו גאון לא הכיר את גאונותו של הרב מרימינוב וסבר שגדולתו בצדקות ולא בתורה, שאל אותו גאון את הרב מרימינוב, כיצד יתכן להיות רבן אדמו"ר כשלא בקיאים טוב בתורה? השיבו הרב, תשאל אותי היכן שאתה רוצה ואני אענה לך. וכך היה, בכל מקום שהיה שואלו, היה משיבו כאילו הספרים פתוחים לפניו, ויהי זה לפלא בעיניו וישאלהו, אמור נא לי איך אתה יודע את כל התורה על בוריה? השיב לו בגלל הפרישות והקדושה, אחר שיש התפשטות הגשמיות האברים מדברים לבד.

ועתה מובן כיצד אברהם אבינו זכה לעבוד את השי"ת ולקיים את כל התורה, שאחר שהתקדשו אבריו התקדשות מוחלטת, הכיר את השורשים הרוחניים של כל אבר, וממילא הכיר את כל המצוות. כמו שדורשת הגמ' בנדרים (דף לב.) שרק ג' שנים לא עבד את ה', הם ג' שנותיו הראשונות שלאחריהם הכיר את בוראו. וכידוע אף אותן ג' שנים חזרו על ידי "הג' הקדוש" "אברהם בן אברהם" שמת על קידוש ה', וכידוע המעשה הנורא. ומשם גם כן לומדים שהעיקר אצל האדם זו הנשמה שלו הקדושה.

על פי זה מובן הכתוב "וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשחוט את בנו" שלכאורה היה מספיק לכתוב, ויקח את המאכלת, ומדוע כתוב וישלח את ידו? אלא שהיות והאברים של אברהם אבינו היו קדושים, הם לבדם היו רצים לעשות את רצון ה', וכיון שהרגיש אברהם שהיד לא רוצה לשחוט, בידעה את רצון ה' האמיתי, ואילו אברהם חשב כי רצון ה' שישחט את בנו הן כך ציוהו, לכן הכריח את ידו בכח, ולכן רומזת הכפילות, וישלח אברהם את ידו ויקח וגו'.

"וַיִּשְׁאַלְוּ אַנְשֵׁי הַמֶּקוֹם לְאַשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אַחֲתֵי הוּא כִּי יֵרָא לְאִמֶּר אַשְׁתִּי כִּן יִהְיֶה אֲנִשֵּׁי הַמֶּקוֹם עַל רִבְקָה כִּי טוֹבַת מְרָאָה הִיא" (כו, ז)

האבות חפצו להראות לעולם שה' הוא המנהיג

פירוש נפלא פירש המגיד למרן בספר מגיד מישרים (סוף פרשת לך לך), מדוע הוזקקו אברהם ויצחק לומר "אחותי היא" מפחדם מן הגויים, ומאידך יעקב לא היו לו בעיות כמו לאברהם ויצחק שהגויים לא חפצו לישול את נשיו ולא נזקק לומר על נשיו אחותי היא?

והפירוש הוא, כי בזמן האבות היו הגויים בקיאים בסטרא אחרא, ולעומתם עבדו האבות את הבורא יתברך שמו מצד הקדושה ורצו להמליך את צד הקדושה ולהכניע את הסטרא אחרא, ולכן כל המלחמות והמריבות הכתובות בתורה שהיו לאבות, על רקע זה היו, שהאבות חפצו להראות לעולם שהקדוש ברוך הוא מנהיג את העולם והוא השליט על כל הכוחות. ולכן הגויים טענו כנגד אברהם ויצחק "אשתך היא", כלומר אתם רוצים להשליט את הקדוש ברוך הוא

על כל העולם כמו שאתה שולט על אשתך? וענו להם אברהם ויצחק כל אחד בזמנו, "אחותי היא", לאמור, אין אנו רוצים להשליט את הקדושה כמו אשה, אלא אחותי היא, אנו רוצים לחיות זה בצד זה כאחים באחוה ושלוש. ולפי זה ממשיך להסביר המגיד, כשאבימלך ראה את יצחק מצחק את רבקה אשתו, כלומר, ראהו מתנהג כמי שרוצה להשליט את הבורא בעולמו, שאל אותו, למה אמרת אחותי היא, בזמן שכוונתך התגלתה שהיא אשתך? ויצחק לא הכחיש זאת, אלא אמר חששתי פן אמות על כך, ולכן אמרתי אחותי.

אבל את יעקב לא שאלו הגויים על נשיו, כלומר לא האשימוהו שהוא מתכוין להשליט את הקדושה בעולם, מאחר שיעקב הקים את בית ישראל והנהיגם בדרכי הקדושה והיו לו י"ב שבטים שהיה צריך לחנכם, ולא היתה דעתו נתונה לעמים אחרים להשליט עליהם את הקדושה, כי היה מצווה לחנך בניו ונכדיו וזה היה כל עסקו.

"וַיִּמְצָא בְּשָׁנָה הַהוּא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה" (כו, יב)

מה זה "מאה שערים"

לכאורה, הסדר בפסוק נראה הפוך, שהיה צריך לומר ויברכהו ה' וימצא מאה שערים? עוד קשה, מדוע מדד יצחק את התבואה, הלא אין הברכה שורה אלא בדבר הסמוי מן העין (תענית ח:)?

מתרץ בספר אזנים לתורה, על פי המדרש בראשית רבה (פרשה ס"ד סי' ו') שהמדידה שמדד יצחק לא היתה מדידה של בעלמא לדעת כמה עלה בגורנו, אלא המדידה היתה לצורך הפרשת מעשרות מתבואתו. נמצא, שסדר הפסוק עולה יפה, יצחק מדד לצורך הפרשת מעשרות את גורנו ומצא מאה שערים, אחרי כן עישר את תבואתו, ואז "ויברכהו יהוה" בצאן בבקר ובעבודה רבה כמו שכתוב בהמשך הפסוקים, וכאומרם בתענית (דף ט). עשר בשביל שתתעשר.

"וַיְהִי כִּי זָקַן יִצְחָק וַתִּכְהַן עֵינָיו מֵרֵאת וַיִּקְרָא אֶת עֵשָׂו בְּנֵו הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו הֲנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא זָקַנְתִּי לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי" (כו, א-ב)

כמה טעמים מדוע כהו עיני יצחק

רש"י ז"ל (בראשית כו, א), פירש, שכהו עיניו של יצחק בעשן של נשי עשו, שהיו מקטירות לעבודה זרה. דבר אחר (ומקורו מבראשית רבה פרשה ס"ה סי' י'), כשנעקד יצחק על גבי המזבח והיה אביו רוצה לשוחטו, באותה שעה נפתחו השמים וראו מלאכי השרת והיו בוכים, וירדו דמעותיהם ונפלו על עיניו, לפיכך כהו עיניו. דבר אחר (שם סי' ח), כדי שיטול יעקב את הברכות, עכ"ד רש"י ז"ל.

בדעת זקנים מבעלי התוספות (כאן) כתבו טעמים אחרים לכך שכהו עיניו, משום שאהב את עשו כי ציד בפיו, וכתב, כי השחד יעור (שמות כג, ח). דבר אחר, כדי שיבוא יעקב ויטול את הברכות וכו', עכ"ל. וכן הוא במדרש תנחומא (סדר תולדות פ"ח).

"וַעֲתָה שָׂא נָא כְּלִיךָ תְּלִיךָ וְקִשְׁתְּךָ וְצֵא הַשְּׂדֵה וְצוּדָה לִי צִיד" (כו, ג)

מה היה באותו היום

נביא מעט מהמדרשים ומדברי חז"ל מה שהיה באותו היום ובאותו ליל הסדר, דברים נפלאים ונוראים. בתרגום יהונתן (כאן) כתוב שבאותו יום היה ערב פסח, ויצחק אבינו אמר לעשו נפתחים היום שערי שמים, ויורדים באותו הלילה טללי ברכה, וגם הוא יום של ישועה גדולה, ולכן תבוא הלילה הזו שהוא ליל הסדר ותעשה לי סעודה מבשר ויין, והוא לזכר זה שבני עתידים ביום זה לאכול בשר צלי ומצות כנגד קרבן פסח וכנגד קרבן חגיגה, וזהו אומרו "ועתה שא נא כליך תליך וקשתך וצא השדה וצודה לי ציד, ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי והביאה לי ואכלה בעבור תברכך נפשי בטרם אמות" (כו, ג-ה). מיד נודע דבר זה לרבקה ברוח הקודש וקראה ליעקב בנה, ותאמר לו "לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טובים ואעשה אותם מטעמים לאביך כאשר אהב (שם, שם, ט). ויאמר לה יעקב אני אעשה מה שאת אומרת לי משום מצות "כיבוד אב ואם", ואמר לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, אבל אמא, "אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע והבאתי עלי קללה ולא ברכה" (שם, שם, יג), וגילה האר"י (ספר הליקוטים תולדות סי' כ"ח) שהענין הוא, כי בגלגול הקודם יעקב אבינו היה אדם הראשון, ורבקה היתה חוה והיות ואדם שמע לקול חוה לאכול מעץ הדעת קלקל, על כן אמר יעקב לרבקה, אם כן עתה איך אני אשמע שוב לקולך? השיבה לו רבקה, עכשיו אני

באתי לתקן מה שעשינו. אז דע לך שעכשיו במקום קללה תקבל ברכה, אל תדאג, "עלי קללתך בני" (שם, שם, יד). אך ורק ג' צרות יבואו עליך וסימנם ראשי תיבות "עלי" עשו לכן יוסף, ומכאן יצא לך רק ברכה.

ודע בני (על פי הזהרה ח"ג דף צ"ט ע"ב) כי נודע לי מאחורי הפרגוד, שכל זה בכוונה עשו מן השמים, בשביל לרמות את השטן. והטעם לזה, כי אם היו יודעים בתחלה כל כוחות הסטרא אחרא והשטן שאתה תקבל את הברכות, היו עומדים על זה ועושים מלחמה ולא היו מסכימים בשום אופן שתקבל את הברכות, ולכן בכוונה כך מסדרים מהשמים שאביך יקרא לעשו לברך אותו, ואתה תבוא דרך החלון ברמאות ותקח את הברכות, שרק כך תזכה לברכות נגד רצונם של הסטרא אחרא. ולכן בבקשה תביא "שני גדיי עזים טובים ואעשה אותם מטעמים לאביך" (שם, שם, ט) כדי שיברך אותך. ואת הברכות הללו אנחנו צריכים לדור האחרון בזמן ביאת המשיח שהברכות יעזרו לבנינו אחרינו.

כאשר בא עשו מן השדה והוא עיף וביקש מיעקב "הלעיטני נא מן האדם האדם הזה כי עיף אנכי" (כה, ל), ורבותינו דרשו (ב"ב דף טז:) שהיה "עיף" כיון שעשה באותו היום חמשה עונות גדולים, ואחד מהם שרצח את הנפש, ומי זו הנפש שרצח, קבלה ביד חז"ל (שם), שאותו היום, רצח עשו את נמרוד.

וכמו שאמרו במדרש (הובא בהדר זקנים בראשית כה, לב), פעם אחת הלך עשו לצוד חיות ועופות, מצאו נמרוד ואמר לו, למה אתה צד ביער שלי, בוא והלחם אתי, וקבעו זמן להלחם זה בזה. הלך עשו והתיעץ עם יעקב, איך לנצח את נמרוד? אמר לו יעקב, כל זמן שנמרוד לובש את בגדיו החמודות של אדם הראשון, לא תוכל עליו, אלא אמור לו שיסירם מעליו תחילה, ואחר כך תלחם עמו, וכן עשה, אמר לו עשו לנמרוד, אתה לובש את הבגדים של אדם הראשון ומשם כוחך, תסירם בא נראה אם תוכל להלחם כנגדי. כשפשט נמרוד את בגדיו, רץ עשו לקחם ולבשם במרמה, והרג את נמרוד. ואלו הם "בגדי החמודות" של עשו, שהם הבגדים של אדם הראשון, ועתה לבש אותם יעקב אבינו. ודע כי עד עתה הבגדים לא התאימו יפה למי שלבש אותם, אבל כשלבש אותם יעקב הסתדרו עליו בדיוק, אפי' שהיו של עשו בנה הגדול שהיו גדולים, אצל יעקב היו מתאימים כמו לחתן, והכל היה נקי וקיבל ריח גן עדן, חזרה אבידה לבעליה, ואחר כך הליבישה רבקה עליו עורות גדיי עזים מפני החשש "אולי ימושני אבי" (בראשית ז, יב).

כאשר נכנס יעקב לאביו, הריח יצחק אבינו ריח גן עדן (כדאיאת בבראשית רבה פרשה ס"ה סי' כ"ב, ולכן מנהג סלוניקי שבלייל הסדר מפזרים ריח טוב, שכאמור כל מעשה זה אירע בליל הסדר) וירד המלאך מיכאל מן השמים והביא יין קדוש ועליון. ויצחק אבינו בדק את יעקב אבינו לידע אם עשו הוא או יעקב, וראה שהסימנים מראים שהקול קול יעקב והידים ידי עשו, וכידוע עשו הכין את יצחק לפני כן, אמר לו יעקב אחי רמאי, ויעשה את הקול שלי ויבוא ויקח את הברכות, שקולו של עשו היה קול עבה מאוד, ואילו קולו של יעקב היה דק ועדין, ועל כן אמר עשו לאביו כי יעקב יעשה קול עבה שתחשוב שזה עשו, לכן אני אבוא אליך ואשמיע לך קול דק כשל יעקב. אמנם כאשר בא יעקב שכל מעשיו בתמימות וצידקות, דיבר בקולו הרגיל, על כן אמר יצחק, "הקול קול יעקב" (כו, כב) דהיינו הקול הוא בדיוק כמו שקבענו. והוסיף ומישש אותו, ומצא ש"הידים ידי עשו" (כו, כב), אמר יצחק אכן הכל בסדר ואפשר לברך, וגם הריח ריח גן עדן וראה גן עדן לפניו, ואמר לאיזה בן צדיק זכיתי אמת הברכות ראויות לו וברכו בשמחה, גם ראה שמלאכי השרת עומדים שם, אמר בודאי הברכות שלו הן וברך אותו את כל הברכות.

סדר השתלשלות כתנות העור

בפרקי דרבי אליעזר (פרק כ"ד), ובספר הישר (פרשת נח ופרשת תולדות) מבואר סדר ההשתלשלות של בגדי החמודות, מאדם הראשון שעשאם הקדוש ברוך הוא, עד ליעקב אבינו, בדרך אחרת מעט ממה שכתבנו לעיל. ועל כן נביא גם מה שכתוב שם שלא יהיה הדבר חסר. כשמתו אדם וחווה, ירש חנוך את כתנות העור, ובהלקח חנוך אל האלהים, ירש אותם מתושלח בנו. וכשמת מתושלח ירשם נח, והביא נח את הכתנות עמו לתיבה, מפני שהכתנות היו חשובים בעיניהם, לפי שהם מעשי ידיו של הקדוש ברוך הוא, והיה בהם קדושה, לכן היו גונזין אותם, ומוסרין אותם רק לראשי הדור, ולכן לקחם נח אתו בתיבה. וגם מפני שכל חיה ועוף היו נופלים לפני הלובשם, לכן לקחם נח כדי ללבושם בעת שהיה נותן מזון לחיות וכך לא יזיקוהו. כשיצאו נח ובניו מן התיבה, גנבם חם בן נח והסתירם מאחיו. ובלדת חם את כוש בכורו, נתן לו את הכתנות בסתר, והיו עם כוש ימים רבים. והסתירם גם הוא מאת בניו ואחיו. וכאשר ילד כוש את נמרוד, נתן לו את הכתנות באהבתו אותו, וכשגדל נמרוד והיה בן עשרים שנה, לבש את כתנות העור, וכאשר לבש את הבגדים נתחזק נמרוד, ונתן לו האלהים כח וגבורה להיות גבור ציד בארץ. ובשעה שהיה לובש

אותם, היו כל בהמה חיה ועוף באין ונופלין לפניו, מפני שהיו הבגדים מעשה שמים. אולם בני דורו של נמרוד חשבו שהוא מכח גבורתו של נמרוד, ולפיכך המליכוהו עליהם למלך.

כאשר ראה עשו אחי יעקב את הכתנות על נמרוד, חמד אותם בלב, ופעם אחת הלך עשו לצוד ציד בשדה, וגם נמרוד הלך עם גבוריו לצוד ציד בשדה, והנה ראה עשו את נמרוד מתהלך במדבר רק עם שני אנשיו, לפי ששאר גבוריו ואנשיו שהיו עמו במדבר רחקו ממנו והלכו מעליו הנה והנה לצוד. על כן התחבא עשו מנמרוד וארב לו במדבר. ונמרוד והאנשים אשר אתו לא ידעו שעשו אורב להם, והתהלכו בשדה לרוח היום כפעם בפעם לדעת איפה אנשיו צדים בשדה. כשבא נמרוד ושני האנשים אשר היו אתו עד המקום אשר עשו שם, קם עליו עשו פתאום מהמארב אשר ארב לו שם, שלף חרבו ומיהר ורץ אל נמרוד וכת את ראשו מעליו, ונלחם עשו עם שני האנשים אשר היו עם נמרוד מלחמה רבה, והכם והמיתם בחרבו. אז לקח עשו את בגדי החמודות אשר לנמרוד, ורץ והביאם לביתו.

כשלקח עשו את הבגדים ההם, רץ לעיר מפני אנשי נמרוד, והגיע אל בית אביו עיף ויגע מפני הפחד, וקצרה מאד נפשו למות ויצר לו מאד. ראה עשו כי קצרה נפשו למות וכי צר לו, ניגש אל יעקב אחיו וישב לפניו, ואמר אל יעקב אחיו, "הנה אנכי הולך למות היום ולמה זה לי בכורה" (כה, לב). נתחכם יעקב על עשו, ולקח ממנו את בכורתו, ואת כתנות העור, וגם לקח מעשו את חלקו במערת המכפלה אשר קנה אברהם מאת בני חת לאחות קבר, את כל אלה קנה יעקב מאת עשו אחיו במחיר נזיד עדישים. כתב יעקב את כל אלה בספר והעיד עדים על זה וחתם, ויהי הספר ביד יעקב.

למה נקראו המודות

בירושלמי מסכת מגילה (פ"א הי"א) מפרש, שנקראו הבגדים "חמודות" לפי "שהיה משמש בבגדי כהונה", ופירש הפני משה שם, שהיות והיה עשו הבכור, היה משתמש בבגדי כהונה. דהיינו היות והכהנים המשמשים בכהונה אז היו הבכורות, עשו שהיה בכור, ראה עצמו ראוי לכהונה, ויתרה מכך ראה עצמו נכון לכהונה גדולה. ולפי זה מיושב מה שהלבישה רבקה את יעקב בבגדים אלו, מאחר שיעקב קנה את הבכורה, הן בגדים אלו ראויים לו.

ויתירה מכך שני גדי העזים שרבקה הכינה, היו אחד עבור קרבן פסח והאחד עבור קרבן חגיגה, כדאיתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק לב, והביאו רש"י לעיל בפסוק ט), ולפי שהעבודה נעשית רק בבכורים, היה יעקב צריך ללבוש בגדי כהונה בכדי להקריבן. (מתוך ספר אוצר פלאות התורה).

"וַעֲשֵׂה לִי מְטַעֲמִים כַּאֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְהִבֵּאתָ לִי וְאֶכְלָה בְּעִבּוֹר תְּבָרַכְךָ נַפְשִׁי בְּטָרֵם אָמוֹת" (כו, ד)

יצחק אהב את עשיו, כיון שראה שבניו יתקנו את בני יעקב שלא יפלו לגהינם

בילקוט ראובני (על הפסוק הנ"ל), מבאר את סוד המטעמים שביקש יצחק מעשו, ובא יעקב והכין מטעמים ליצחק אביו וירש ברכתו של עשו. וזה לשונו, כבר הודיעך כי יצחק עליו השלום הוא עולה תמימה ואין השכינה נפנה ממנו, והאיך תבוא תקלה על ידו, האיך יאהב את עשו? או האיך ירצה לברך את הרשע ולהניח הצדיק? או האיך תתקיים הברכה אחר המאכל והמשתה, והרי תפילה קודם למאכל, ואומר יין ושכר אל תשת (ויקרא י, ט) והאיך יצחק אוכל ושותה ואחר כך מברך את הרשע?

דע, כי בראות יצחק אבינו עליו השלום כי כל שני עולמות הם עולם הזה ועולם הבא, וראה את ישראל דחופים ומצטערים בעולם הזה, וראה מדתו שהיא מדת הדין מתוחה על ישראל. הצטער ואמר מה יעשו בני בידי גויים בשבעים אומות והאיך יתנהגו בניהם בגלויות (כיצד ישרדו את הגלויות הקשות העתידות להגיע על עם ישראל), אמר יצחק, מוטב שאתן לעשו בני עולם הזה הבא מכוח מאכל ומשתה, כדי שימשול על ישראל, כי סוף כל סוף מאחר שיחטאו ישראל ויפלו בגלות, יותר טוב שיגלו בגלות עשו אחיהם, משיפלו בגלות אחרים נכרים שהם שבעים אומות. אמר יצחק שאחר שאי אפשר שלא תגבה מדת הדין את החוב שלה מיישראל, יותר טוב הוא שיגבה החוב על ידי אחיהם, משיגבה על ידי נכרים. וזה סוד לא תתעב אדומי כי "אחיך" הוא (דברים כד, ח).

ולפיכך אהב יצחק את עשו, מפני שהוא תיקון יעקב, שלא יפלו בגהינם. וכשראה שנמלטו בני יעקב מגהינם והם נצורים בגלות עשו, שמח. וזהו סוד "כי ציד בפיו" (בראשית כה, כח). ולפי שהענין כך, אמר יצחק, אין עשו ראוי לירש ברכה עליונה שכלית, אבל הוא ראוי לירש ברכה גופנית שהוא דבר שהגוף נהנה ממנו וזהו המאכל והמשתה.

לפיכך אמר יצחק, "ועשה לי מטעמים ואוכלה בעבור תברכך נפשי" (בראשית כז, ד) בודאי שהנפש (היא) המקבלת מזון ולא הנשמה. (עשה לי מטעמים ואוכלה היינו שבני יאכלו בגלות, ובזכות זה תברכך נפשי). ולפי דרך זה נתכוין יצחק אבינו עליו השלום להקל עונשים על ישראל בגלות שלא ירשו דיני גהינם, ואף על פי כן שכנה אומרת אפילו בגלות צריכים ישראל להקל מעליהם עול קשה של עשו וזה סוד ורבקה אוהבת את יעקב (מתוך ספר שערי אורה).
"עֲלֵי קָלְלֶתְךָ בְּנֵי" (כז, יג)

ר"ת "עלי" - ע'שיו ל'בן יוסף

כתב בספר מעיינה של תורה (כאן) בשם הגר"א מוילנא זצ"ל, שאמרה רבקה ליעקב, הרי אני יודעת את כל הצרות שיהיו לך, שהם רמוזים במילה "עלי" שהיא ראשי תיבות עשיו ל'בן יוסף. אלו הצרות שיעברו עליך, אולם יותר מאלה לא תדע, לכן אין לך לפחד שיקרה לך דבר רע בגלל גניבת הברכות, שכאמור הצרות שיהיו לך כבר קצובות ומדודות ולא כלול בהן צרות מהברכות. לכן כשבקשו השבטים מיעקב שיתן להם להוריד למצרים את בנימין, השיבם בלשון מכוונת "עלי" היו כולנה (בראשית מב, לו), דהיינו הן כבר אמרה לי אמי, שיהיו לי רק את הצרות של "עלי", והן כבר הגיעוני. ומדוע אם כן אתם רוצים להוסיף עלי גם את צערו של בנימין. ודו"ק.
"אֲנֹכִי עֹשֵׂו בְּכַרְךָ" (כז, יט)

"אנכי" הוא יעקב בשורש נשמתי למעלה

כתוב בזוהר הקדוש (בתוספתא פרשת נח ח"א דף ס' ע"א) שכל הצדיקים נכפל שמותם בפסוקים, כגון אברהם אברהם (בראשית כב, יא) וכדומה, לפי ששורש נשמתם הוא למעלה, ושם הוא שמם הראשון, ועל שם הענף שיוורד למטה כאן לעולם הזה, הוא שמם השני, וזהו שנאמר כאן "אנכי עשו", רצונו לומר, אני עם אנכי, דהיינו עם שורשי למעלה שהם באחדות, הם שתי פעמים "יעקב" ופעמיים יעקב יוצא בגימט' "עשו", "בכורך" גימט' "רמח" שאני מקיים רמ"ח מצוות עשה. (חכם אחד).
"גִּשְׁה נָא וְאִמְשֹׁךְ בְּנֵי הָאֵתָהּ" (כז, כא)

ג'שה נ'א ו'אמושך ב'ני ה'אתה" ר"ת "גנובה"

כמה נפלאים דברי האריז"ל (שער הפסוקים תולדות סי' כ"ז) שכתב "גשה נא ואמושך בני האתה" ר"ת "גנובה", כי נצנצה בו רוח הקודש שברכות אלו גנובות מעשו, וזה בנו אינו עשו אלא יעקב.
"הֵקֵל קוֹל יַעֲקֹב" (כז, כב)

ידינו של עשו ימוטו כשיבא קולו של יעקב זה מלך המשיח

מרומז כאן שידיו של עשו ימוטו בעתיד כשיבא "קולו" של יעקב זה מלך המשיח שנאמר בפרשת ביאת המשיח, על הר גבוה עלי לך מבשרת ציון הרימי בכח "קולך" (ישעיה מ, ט), הנה שבעת ביאת המשיח ישמע "קולו" של משיח ואז ימוט עשו.
"הֵקֵל קוֹל יַעֲקֹב" (כז, כב)

אם ח"ו "הֵקֵל קוֹל יַעֲקֹב" שלא לומדים מספיק תורה

במדרש (בראשית רבה פרשה ס"ה סי' כ') כתוב, בזמן שהקול קול יעקב, דהיינו כשלומדים תורה, אז אין "הידים ידי עשו". ולכאורה קשה הלא בפסוק נאמר הפוך "הקול קול יעקב והידים ידי עשו" ולא "אין" הידים ידי עשו, וכיצד המדרש למד כאן את הדרשה הנוכרת? מבאר רש"י (שם), שהמדרש למד זאת לפי ש"הקול" כתוב בתורה בכתב חסר, בלי ו', והרי זה נקרא "הֵקֵל", ומכאן דרש המדרש שאם "הֵקֵל קול יעקב" מהתורה, דהיינו אם עם ישראל חס ושלום "יקלו" וימעטו מלימוד התורה, אז יתקיים "והידים ידי עשו", אז ידי עשו חס ושלום שולטות, ומכלל הן אתה שומע לאו, שאם עם ישראל יעסוק בתורה בעמל בה, אז אין הידים ידי עשו.
"הֵקֵל קוֹל יַעֲקֹב" (כז, כב)

הקול קול יעקב נשמע בבתי כנסיות ובבתי מדרשות

אם "הקול קול יעקב", שקול יעקב נשמע בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, אז "הידים ידי עשו" להכות באומות העולם המצערות את ישראל. שהיות ויעקב עסוק בתורה ואינו לומד מלחמה ואינו פנוי להשיב נקמה למצעריו, לכן יסובב ה' ש"הידים ידי עשו", שידי עשו יהרגו באומות לצורך ישראל. ואם לא חס ושלום יהיה להפך.

וכן כאשר ישראל כולם לומדים תורה, מי יעבוד בבתי החרושת, מי יכין לנו בגדים ויבנה בנינים וכדומה אלא כיון ש"הקול קול יעקב", הרי שאז "הידים" של "עשו", הם יכינו לנו כל צרכנו הגשמיים.

"הקל קול יעקב" (כו, כב)

סוד האות ו', קוב"ה, ואורייתא, וישראל, חד הוא

"הקול" הראשון, כתוב חסר, ללא האות ו', ואילו הקול השני כתוב מלא עם האות ו', ודבר זה צריך ביאור והבנה מהי כוונת התורה? הנה סוד האות ו', כתב שר בית הזהר רבי צבי מזידצוב, שיש ג' מילויים לאות ו' כך, ו"ו וא"ו ו"ו ("מילוי" פירושו כתיבת האות כפי שהיא נשמעת, כגון האות ו' נכתבת "וו"). אולם ניתן גם לכתוב את האות ו' במילוי בשתי צורות נוספות, וא"ו או ו"ו). רבותינו אמרו קודשא בריך הוא, אורייתא וישראל, חד הוא (עין זוהר ח"ג דף ע"ג ע"א), ויסוד זה מרומז באות ו' שבשם הויה ברוך הוא שהיא מרמזת על הקב"ה, שהנה האות ו' במילוי כזה ו"ו, עולה בגימטריא י"ב, לרמז על י"ב שבטים, שהם כל עם ישראל. והמילוי השני של ו' כזה וא"ו, עולה גימטריא י"ג שהוא גימטריא "אחד", וזה ה' "אחד" ושמו "אחד". והמילוי השלישי ו"ו רומז לתורה, לפי שהוא עולה בגימטריא כ"ב, שהם כ"ב אותיות התורה. הרי לנו שהאות ו' היא גם הקדוש ברוך, גם התורה וגם ישראל, שכולם אחד.

ולכן אלו השלושה ווי"ן צריכים להיות קשורים ביחד, ואז זה עוזר לעם ישראל, וזה הסוד שבספר תורה המילה הראשונה שבכל עמוד (כמעט בכל עמודי ספר התורה) מתחילה באות ו', בסוד "ווי העמודים", לפי שכאמור האות ו' רומזת על החוט המשולש שבין הקב"ה התורה וישראל.

גם ראינו זאת בפרשה הקודמת בעפרון החתי, שעד שמכר את המערה, שמו מופיע בתורה בכתיב מלא "עפרון", ומשעה שמכר את המערה, שמו כתוב חסר "עפרן" ללא האות ו'. זאת לפי שקודם שמכר את המערה, היה כתוב שמו מלא, שאז האות ו' הייתה עוזרת לו להמשיך אליו קדושה. אבל כאשר מכר בכסף מלא את מערת המכפלה, הפסיד את המערה והפסיד את האות ו' שבשם הוי"ה שהיתה מושכת עליו קדושה, ואז הלכה ממנו כל הקדושה.

וזה הסוד של "הקל קול יעקב", הראשון כתוב חסר ו' והשני מלא, כי אות ו' כאמור היא השפע והחיות, וכמו שהאריך בסוד זה מו"ר הרשל"צ הגאון רבי שלמה משה עמאר שליט"א בספרו כרם שלמה (בהקדמה) ובספרו ברכת אליהו (פרשת וישב מאמר ב' עמ' רל"ד) עיין שם. ולכן אם "הקול" של עם ישראל הוא מלא עם ו' דהיינו עם חיבור לשכינה, כאשר קודשא בריך הוא וישראל חד הוא, הרי שאז נדרש המשך הפסוק "הידים ידי עשו" שהם משמשות את ישראל, וכאשר נתבאר לעיל בהרחבה. אולם אם חס ושלום "הקל" של "יעקב" הוא חסר ללא ו' דהיינו ללא חיבור לשכינה, הרי שאז הידים ידי עשו כפשוטו חס ושלום.

על כן העיקר הגדול הוא, שאם אנחנו רוצים לשלוט על הידיים האלו של עשו, שעושות שמות בכל המקומות, רק על ידי התורה הקדושה יכול נוכל לו. ולכן צריך להתחזק חזק בתורה הקדושה, כי רק היא חיינו ואורך ימינו.

"וַיָּבֵא לוֹ יֵין וַיִּשְׁתְּ" (כו, כה)

מיכאל הביא היין מג"ע ונתן ליעקב ויעקב נתן ליצחק

הטעם שיש תרי טעמי (מירכא כפולה) תחת תיבת "לו", הקשו חכמינו (תוספות השלם כאן אות ב'), מהיכן היה לו יין הן לא מצינו שאמו מסרה לו גם יין? אלא שהמלאך מיכאל הביא את היין מגן עדן ונתן ליעקב, ויעקב נתן ליצחק. אם כן נמצא שעל ידי שניים הובא היין ליצחק, על ידי המלאך ויעקב ולכן יש לומר שמאריכים בתיבת "לו", במירכא כפולה (תרי טעמי), לרמזו שבא היין על ידי שניים, המלאך ויעקב.

ויש מפרשים (תוספות השלם כאן אות ד') שהביא לו סודות התורה, ולזה אמר גשה נא "ושקה" לי (כו, כו) שהוא מלשון "השקני" מיין הרקח (שיר השירים ב, ח) הרומז לסודות התורה.

"וַיִּרַח אֶת רִיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרְכֵהוּ" (כו, כז)

רצה להריח אם יצאו ממנו ילדים הגונים

מדוע יצחק הריח את ריח בגדיו של יעקב ולא הריח את יעקב עצמו? מתרץ רבנו ראש הישיבה (קול יהודה תולדות עמ' קל"ט) כי רצה להריח אם יצאו ממנו ילדים הגונים, כי בבגדי האדם ניכרים ילדיו, וכמו שמצינו ביהושע כהן גדול שנאמר עליו, "ויהושע היה לבוש בגדים צואים" (זכריה ג, ג), והגמרא בסנהדרין (צג). מקשה, וכי דרכו של יהושע ללבוש

בגדים צואים? ומתרצת, אלא מלמד שהיו בניו נושאים נשים שאינן הגונות לכהונה ולא מיחה בהן. עד כאן. לאמור, שכיון שבניו לא הלכו בדרך הישר, היה ניכר הדבר בבגדיו לבעלי השגות שהיו נראים להם בגדיו כבגדים צואים. כך גם יצחק בחן את יעקב בהרחת בגדיו והריח ריח גן עדן, לפי שבניו יהיו צדיקים, והיתה מטתו שלימה, בודאי ראוי הוא לברכה.

וכמו שהגמרא (סנהדרין שם) אומרת על שני נביאי השקר שרצו את בתו של נבוכדנצר, אמר להם המלך אבדוק אתכם אם נביאים צדיקים אתם בכבשן האש, כשם שנבדקו חנניה מישאל ועזריה. השיבוהו, הם שלושה צדיקים ואנו רק שנים. אמר להם, ביחרו לכם אדם שלישי. נתנו עיניהם ביהושע בן יהוצדק הכהן הגדול בסוברים שצידקותו תגן עליהם. מיד פקד המלך להשליכם לכבשן האש, הם נקלו ונשרפו מיד ואילו יהושע נשאר חי, אולם נחרכו בגדיו.

ורבותינו אמרו (אגדת בראשית פרשה מ"ב, הובאה בתורה שלמה תולדות אות ק"ו) שבשעה שנכנס יעקב אל יצחק הריח באותו ריח שנעקד על גבי המזבח.

וַיִּתֵּן לֶךְ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם (כו, כח)

מה תיקן יעקב בלקיחת הברכות

כתב מהרח"ו (ספר הליקוטים תולדות סי' כ"ח) שיעקב תיקן בלקיחת הברכות את חטאו של אדם הראשון, לפי שאדם הראשון נצטווה שלא לאכול מעץ הדעת והנחש פיתה אותו לאכול מעץ הדעת, על ידי שהבטיח לו שבאכילה זו ישיג השגות רוחניות עליונות עד מאד כשיעבור על רצון ה', והאדם התפתה ושמע לקול אשתו ואכל. כתוצאה מכך באו לעולם ט"ל קללות, עשר לאדם, עשר לחוה, עשר לנחש, ותשע לאדמה כמנין מלקות שהן ל"ט. והיות ויעקב אבינו היה גלגול של אדם הראשון ורבקה היתה גלגול של חוה, לכן חוה שחטאה שפיתתה את אדם הראשון, עתה היא מתקנת זאת, בגלגולה ברבקה ומצוה על יעקב (שהוא כאמור אדם הראשון בגלגול הקודם), לקחת את הברכות, שכנגד החטא שהאשה החטיאה את האיש, עתה האשה מתקנת את האיש, ובזה שיקח יעקב את הברכות יתקן את הקללות שנגרמו על ידי חטאם, לפי שיבואו הברכות כנגד הקללות ויתקנו אותן. ולכן אז מחמת חטאם אדם הראשון גורש מגן עדן, ועתה כשיעקב נכנס אל אביו נכנס עמו ריח גן עדן, כי ביטל רצונו מפני נבואת אמו, ולכן זכה לנתנת "טל" השמים, כנגד ט"ל קללות.

וַיִּתֵּן לֶךְ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם (כו, כח)

הקב"ה בירך כנגד מלמעלה

במדרש (בראשית רבה פרשה ע"ה סי' ה') כל הברכות שברך יצחק ליעקב, כנגדם ברכו הקדוש ברוך הוא מלמעלה, ואף רבקה אמרה ברכות כנגדן, ואמרה כי מלאכיו יצוה לך וגומר (תהלים צא, יא), וכיון שאמרה לו כן, ברכתו רוח הקודש, יקראני ואענהו (תהלים צא, טו).

וַיִּתֵּן לֶךְ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם (כו, כח)

מה אומר החלב ומה אומר היין

באוצר המדרשים (תרי"ג מצוות מצוה תי"ט מפליאה י"ד), המרביץ תורה בישראל ואינו נוטל שכר על כך, שמים וארץ שניהם מעידים פה אחד ויתן לך האלהים וכו', והחלב והיין שהם שמים וארץ, החלב אומר הנני נותן לו את בריתי שלום, והיין אומר וידגו לרוב בקרב הארץ. החלב אומר מאל אביך ויעזרך, והיין אומר ואת שדי ויברכך, ומושיבים אותו עם כוחו ויצילוהו ונהנה מזיו השכינה, שכאשר עשה, כן יעשה לו, הוא שלימד שלא בשכר ילמד שלא בשכר.

וַיִּחַרד יִצְחָק (כו, לג)

בשביל חרדה זו של יצחק חרדו בניו במעמד הר סיני שנאמר ויחרד כל העם אשר במחנה (שמות יט, טז), (תורה שלמה כאן אות קמ"ח, מספר אור האפלה כת"י).

וַיִּחַרד יִצְחָק חֲרָדָה גְדֹלָה עַד-מָאד וַיֹּאמֶר מִי-אַפּוֹא הוּא הַצֵּד-צִיד וַיָּבֵא לִי וְאָכַל מִכָּל בְּטָרִם תְּבוֹא וְאַבְרָכָהוּ גַם-בְּרוּךְ יִהְיֶה (כו, לג)

בקש יצחק לגלות את הקץ לעשו ולא גילה

במדרש רבה (פרשה צ"ט סי' ה') איתא, שבקש יצחק לגלות את הקץ לעשו, והעביר הקדוש ברוך הוא את טעמו הימנו, כדכתיב וטעם זקנים יקח (איוב יב, ט), ועל כן לא ידע את הקץ וכיון שכן החל חרד, כדכתיב ויחרד יצחק חרדה

(בראשית כז, לג). וכתב שם בעץ יוסף, שכשטעה מתחילה ביעקב וסבר שהוא עשו, גילה לו יצחק את הקץ, ורק אחר כך כשבא עשו שוב נפלה עליו חרדה גדולה מן השמים כדי להעלים ממנו את הקץ על ידי החרדה.

"וַיֹּאמֶר בָּא אֶחָיִךְ בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בְּרִכְתְּךָ" (כו, לה)

למה יצחק לא ברך את יעקב לכתחילה

ידוע שיעקב ועשו חלקו ביניהם את העולמות, יעקב לקח עולם הבא ועשו לקח עולם הזה (כדאיתא בבראשית רבה פרשה ס"ג), והיות והברכות נאמרו על העולם הזה, על כן הן מחלקו של עשו, ולכן היה צריך יעקב לקחתן בערמה, שאינו בחלקו וכבר נתבאר כל זה לעיל (על הפסוקים, ויתרוצצו הבנים כה, כב. ומכרה כיום כה, לא). אולם עוד צריך להבין, אחר שעל פי האמת יעקב היה צריך להתברך, אם כן מדוע היה צריך יצחק להיות סגי נהור בשביל שיעקב יוכל לקחת את הברכות, ומדוע לא יכל לברך את יעקב מתוך ידיעה והכרה שהוא יעקב אבינו, כאשר היא האמת.

והתשובה בזה היא שמובא בזהר הקדוש (ח"ג דף צ"ט ע"ב) שאם יצחק היה מברך את יעקב לכתחילה, אז הסטרא אחרא, לא הייתה נותנת שזה יקרה בשום אופן בעולם, ועושה מלחמת חרמה כנגד כך ולא היה יעקב מתברך.

לכן הקדוש ברוך הוא סוכב שיצחק היה סגי נהור וחשב שעשו הוא הצדיק, מחמת שהיה מרמה אותו ואז רצה לברך אותו וקרא לו והוא יצא לדרך להביא את הציד ויצאו כל הכוחות והחילות של הסטרא אחרא בכדי לסייעו, ואז בא יעקב אבינו במרמה ולקח את הברכות כולן.

וכך היה עם תמר ויהודה שיצאו ממנה פרץ וזרח בדרך מרמה. וכך היה עם דוד המלך, שחשב ישי אבי דוד שבא על פלגשו, ומאסור נולד ולא ידע שהיה בהיתר. וכאשר ביאר מהרח"ו בשער הגלגולים (הקדמה ל"ח) שכאשר נשמה גדולה מאד צריכה לרדת לעולם, אי אפשר להוציאה מן הקליפות אלא על ידי מרמה ותחבולה, וכך היה עם רות המואביה ועם רבי עקיבא בן גרים שהיה מבני בניו של סיסרא, ועוד עיין שם.

ועלינו לדעת שברכות אלו היו גורליות וקובעות לדורי דורות מי יהיה עם סגולה ומי יזכה לנחול ב' עולמות. וכמו שראינו שכבר בבטן נלחמו יעקב ועשו מי יזכה להמשיך את זרעו של אברהם אבינו ע"ה לדורות עולם.

וכיון שעשו הרשע הבין את הענין הזה, היה מכבד מאוד את אביו וצד אותו בפיו, כדי שיזכה לכל הברכות, וכשאמר לו אביו לך וצוד ציד להביא כדי שאני אברך אותך, שמח עד מאוד. ועצת ה' היא תקום שקיבל יעקב אבינו את הברכות.

"וַיֹּאמֶר בָּא אֶחָיִךְ בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בְּרִכְתְּךָ" (כו, לה)

מדוע דוקא לקח יעקב הברכות במרמה

מדוע לקח יעקב את הברכות במרמה דווקא, כי נפילת ניצוצות הקדושה לתוך הקליפות היתה בדרך ערמה, ככתוב, והנחש היה ערום (בראשית ג, א), שרימה את אדם וחווה, וגרם להם לאכול מעץ הדעת. והיות וחטא עץ הדעת גרם כידוע לירידת ונפילת הניצוצות, לכן גם הברור והעלאת הניצוצות, צריכים להיות בדרך של מרמה, ככתוב, עם עיקש תתפתל (תהלים יח, כו). והברור הנוכר נעשה דוקא על ידי יעקב, לפי שהוא בדוגמת אדם הראשון, כמאמר חז"ל, שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון (בבא בתרא דף נח.), (ספר המאמרים תש"ג).

"וַיֹּאמֶר בָּא אֶחָיִךְ בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בְּרִכְתְּךָ" (כו, לה)

בכל יום ויום עשו בא ומבקש את הברכות

כתב רבנו האר"י בעץ החיים (שער ל"ב פ"ב) שגם בעולם העליון, מעשה הברכות הכתוב בפרשתנו, שב וחוזר בכל יום ויום. עשו בא ומבקש את הברכות ומשמיעים לו קולות שירה וצהלה, ואומרים לו לך צוד ציד להביא והוא יוצא בשמחה כדי להנות. אז מביאים את יעקב ונותנים לו הברכות, וכשחוזר עשו שומע שיעקב כבר קיבל אותן וזועק זעקה גדולה. ולמחרת שוב חוזר הכל כבתחילה. וכיצד זה יתכן שיטעה שוב עשו וירמוהו כבתחילה בכל יום ויום? אין זאת אלא מפני שבקלי' שולטת השכחה, ולכן הוא שוכח מה שהיה אתמול, עיין שם.

"וַיֹּאמֶר בָּא אֶחָיִךְ בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בְּרִכְתְּךָ" (כו, לה)

"במרמה" בגמטריא "אפיקומן"

תרגום אונקלוס (במקום) מתרגם את המילה "במרמה" בחכמה וזה לשונו, ואמר על אחוך "בחוכמא" וקבל ברכתך. ותחילה יש להבין מדוע מתרגם כן, ולא כפשוטו שמרמה היא רמאות? ועוד, גם אם נדע שפירוש המילה מרמה

היא חכמה, צריך להבין איזו חכמה עשה יעקב כדי לקחת את הברכות, ולכאורה אנו רואים שרימה יעקב רמאות פשוטה, שאין בה חכמה, על ידי שלבש את בגדי עשו ושם עורות גדיי עזים על ידיו וחלקת צוארו ובזה לא הכירו אביו? עוד צריך להבין כיצד יצחק אבינו אמר ואוכל מכל (כו, לג), שאם אכל "מכל" פירושו ששבע עד שלא יכול היה לאכול עוד, והרי ארז"ל (רמב"ם דעות פ"ד ה"ב) שאסור לאכול יותר מדאי עד שיעור שלא יכול לאכול?

ויבואר בסיעתא דשמיא על פי מה שאמרו רז"ל (תרגום יהונתן בראשית כו, ג), שאותו יום פסח היה ושחט יעקב אבינו ב' גדיי עזים, גדי א' לקרבן חגיגה וגדי א' לקרבן פסח אפיקומן, אם כן נמצא שראשית כל אכל יצחק את הגדי שנשחט לשם חגיגה, ואחר כך אכל את הגדי של אפיקומן. והדין הוא שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן (משנה פסחים פ"י משנה ח'), דהיינו שאסור לאכול אחר אפיקומן שום דבר. ולפי זה מובן כי בחכמה עשה יעקב אבינו, שהאכיל את יצחק אפיקומן, כך שגם כאשר יביא עשו את מטעמיו, יהיה אסור ליצחק לאכול עוד, וכיון שאת הברכות מסמיך יצחק לאכילה, לא יוכל לברך אלא רק את יעקב, וכך בחכמתו הרויח את הברכות. ומה שאכל יצחק כל שבעו, היינו מפני שאכל יצחק אבינו קרבן פסח הוא האפיקומן, ודין הוא שהפסח נאכל על השבע, ככתוב במסכת פסחים (דף ע.).

והנה תיבת "במרמה" עולה בגמט' "אפיקומן", ללמדנו שהחכמה שעשה יעקב אבינו ע"ה היא שהרויח את הברכות על ידי שהאכיל את יצחק אבינו אפיקומן (משם ר' ישעיה אשר זעליג מרגליות זצ"ל, משם רבו הר' אברהם שמחה מבארניב זצ"ל).

"וַיֹּאמֶר הָכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב" (כו, לו)

פסוק זה יובן על פי משל נפלא

ראוי להבין את תמיהתו של עשו, "הכי קרא שמו יעקב", וכי יעקב עצמו קרא שמו יעקב, הלא אביו קרא לו את השם הזה, ואם כן ראוי היה לו לעשו לתמוה ליצחק אביו הנמצא לפניו, הכי "קראת" שמו יעקב, בלשון נוכח?

משל לעני חשוב ומיוחס בשם יוסף שהיו לו קרובים במרחקים, ומעולם לא נתראה עמהם פנים אל פנים, רק שמע שמעם כי טובים דודיך מיין, אנשי חסד ונדיבי לב המה, על כן יקירי העיר כתבו לו המלצה יקרה ומפוארה, וחתמו עליה בעצם כתב ידם, כי זה האיש יוסף בן שמעון הוא מגזעם ומשפחתם שבעיר פלונית. ויהי בדרך התחבר עמו עני אחר ללכת עמו ושמו טורדוס, וזה האיש רע ובליעל, בלילה גנב מכיסו את כתב ההמלצה. ויעשה בערמה ויבא אל הקרובים, והקדים את עצמו בחפזון טרם בא העלוב הזכר. הקרובים שלא הכירו פניו, רק שמו נודע להם, נתנו לו מעות הרבה. ויהי כאשר הגיע העלוב הזה אל העיר אשר קרוביו שמה, הנה הוא רואה את חברו שב לקראתו בחזרה מבית קרוביו, וידע את אשר עשה לו הגנב הרמאי, ויתפוש בו שילך עמו אל בית הדין שבעיר. ויאמר הגנב, מה זה דלקת אחרי, כי הנה מה עשיתי לך, לקחתי את המלצתך, הנה היא בידי לתיתה לך ולהשיבה אליך כבתחילה, ואתה תוכל לנסוע אל קרובך כאשר היה עם נפשך. ויבך העני ויאמר אוי נבל, אם אתה לא היית משנה את שמך והיית אומר בפניהם אשר שמך טורדוס הוא השם אשר קרא לך אביך, אכן עתה הייתי נוסע בשמחה ובא אל קרובי אבי עם כתב ההמלצה כי אני יוסף בן שמעון אחי אביהם. אבל אחר אשר עתה התחזית ליוסף בן שמעון ולקחת את כל הכסף המיועד אלי, עתה אני אנה אני בא.

זאת היתה טענתו של עשו, שהנה יעקב עשה מרמה ונכנס ליצחק ונתברך, ובהודע הדבר לעשו, צעק צעקה גדולה ותמה הכי קרא שמו יעקב, לאמור שטען עשו ליצחק, אילו יעקב כשבא לפניך היה אומר לך שהוא יעקב, אז ודאי לא היית מברך אותו את הברכות אשר הכינות בעבורי. אולם הוא לא קרא את עצמו בשם יעקב, אלא כיזב שהוא עשו, ועל כן נתת לו הברכות אשר היו שמורות בעבורי. וזהו הכי קרא (יעקב את) שמו יעקב?! בתמיה, וכי הוא קרא עצמו יעקב כאשר היה ראוי לו, הן הלא הוא קרא את שמו עשו, ואם כן ויעקבני זה פעמים את בכורתי לקח, והנה עתה לקח את ברכתתי (אהל יעקב)

"וַיַּעֲקֹבֵנִי זֶה פְּעַמִּים אֶת בְּכֹרְתִי לָקַח וְהִנֵּה עֵתָה לָקַח בְּרַכְתִּי" (כו, לו)

שמעתי ממורנו ורבנו ר' עובדיה יוסף זצוק"ל, שאותו הסיר שנתן יעקב לעשו לאכול עדשים ובו מכר לו את הבכורה. באותו סיר נתן ליצחק מטעמים, ועל ידו לקח את הברכה. לכן אמר עשו ויעקבני "זה" פעמים, היינו עם אותו הסיר "הזה", לקח לי גם את הבכורה וגם את הברכה. אמר לו יצחק, מדבריך שומע אני שמכרת את הבכורה, אם כן גם ברוך יהיה" (כו, לג), הן הוא הבכור ולו מגיעות הברכות. ודו"ק.

"וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ אֶל אָבִיו הַבְּרָכָה אַחַת הוּא לְךָ" (כו, לח)

הצגה שעושים ברומי אחת לשבעים שנה

אומרת הגמ' בעבודה זרה (יא): אמר רב יהודה אמר שמואל עוד (מסיבה) אחרת יש להם ברומי, אחת לשבעים שנה מביאין אדם שלם (כנגד עשו) ומרכיבין אותו על אדם חיגר (כנגד יעקב) ומלבישין אותו (את האדם העליון) בגדיו של אדם הראשון, ומניחין לו קרקפלו של רבי ישמעאל בראשו (מניחים על ראשו את עור קרקפתו של רבי ישמעאל) ותלו ליה בצואריה מתקל ד' זוזי דפיזא (ותולים לו בצוארו משקל ד' זוזים פז) ומחפין את השווקים באנגך (ומכסים את השווקים בנוסף) ומכריזין לפניו, סך קירי פלסתר אחוה דמרנא זייפנא (חשבון אדון פלסתר, אחי אדונינו הזייפן. וכוונתם ליעקב שהוא אחי עשו, ומכנים את יעקב זייפן כיון שנטל את הברכות במרמה, ואומרים שנבואתו לאחרית הימים לא התקיימה). דחמי חמי ודלא חמי לא חמי (הרואה מסיבה זו עתה רואה, ושאינו רואה לא יראה. כיון שהמסיבה הבאה שכמותה תהיה עוד ע' שנה). מאי אהני לרמאה ברמאותיה ולזייפנא בזייפנותיה (מה הועיל לרמאי ברמאותו ולזייפן בזיפנותו). ומסיימין בה הכי, ווי לדין כד יקום דין (ומסיימים בה כך, ווי לזה כשיקום זה). אמר רב אשי פיהם הכשילן לרשעים, אי אמרו זייפנא אחוה דמרנא כדקאמרי (רשעים אלו פיהם הכשלים, שאילו אמרו "הזייפן אחי של אדונינו" אכן אז כוונתם היתה כאשר אמרו) השתא דאמרי דמרנא זייפנא מרנא, גופיה זייפנא הוא (עכשיו שהם אומרים של אדונינו הזייפן, יש לפרשם שאדונינו הוא עשו הוא עצמו הזייפן). עד כאן לשון הגמרא.

ויש להקשות, וכי עכשיו לאחר כמה אלפי שנים יש להם ברומי את מלבושו של אדם הראשון? ועוד יתירה מכך יש בידיהם את פניו של רבי ישמעאל? ואיך יסבול הדעת את לשון הגמרא? אלא ודאי דברי הגמרא כאן אינם כפשוטם אלא על דרך רמז, כמו שמפרש רש"י ז"ל, שאדם שלם בזה רומזים הם אל אביהם עשו, ואילו החיגר הוא רמז ליעקב, ככתוב, והוא צולע על ירכו. ורשעים אלו עושים דרך שחוק לעג וקלס ביום שמחה ואיד שלהם, כל זאת, כדי להראות שילטונם.

הסבר גמרא זו בדרך המוסר

בעל חידושי גאונים (הובא בכסא רחמים, מלמד, תולדות עה"פ הברכה אחת וגו') פירש את הגמרא הנזכרת ברמז אל הנשמה והגוף. הנשמה נקראת אדם שלם, והגוף נקרא חיגר, לפי שאינו יכול לנוד ולילך בלי נשמה. ואחת לע' שנה מביאין אדם שלם, היינו מורידים לעולם הזה נשמה עם גוף, כי ימי האדם הם שבעים שנה, ככתוב, ימי שנותינו בהם שבעים שנה וגו' (תהלים צ, י). ומלבישים לגוף את בגדי אדם הראשון, היינו את סדרי בראשית ומיתה שהביא אדם הראשון לעולם, שכשהוא בבטן מלמדים לו את כל התורה, וניתן לו זמן בעולם הזה עד מיתתו. ומניחים קרקפלו של ר' ישמעאל בראשו, רצונו לומר שמראים לנשמה ולגוף את כל יסורי העולם הזה ואפילו ייסורים קשים של רבי ישמעאל, כמו שכתוב יש צדיק ורע לו (ברכות ז). ואומרים לו, אל תקוץ בייסורים ותוכחות, כדכתיב את אשר יאהב ה' יוכיח (משלי ג, יב). ותלו ליה בצואריה מתקל ארבע זוזי פז, היינו שאומרים לו, דע כי יצר הרע מסית ומדיח את האדם כדי לצבור כסף וזהב ופז, אולם אפילו אם תאסוף את כל הכסף שבעולם אין עינו שבעה. שאמרו בגיטין (דף נח). תרי איסתרי פיזא נחות לעלמא, חד נטיל רומי וחד נטלו כל עלמא (משקל שני זוזים פז ירדו לעולם, אחד נטלה רומי ואחד נטלו כל העולם), הנה שאפילו נוטל כפלים מכל ממון שבעולם, האדם אינו שבע בעושר. אבל כוונתך תהיה לחבר ארבע אותיות שם הוי"ה, כדכתיב, תשית לראשו עטרת פז (תהלים כא, ד) ממצוות ומעשים טובים, ככתוב, הנחמדים מזהב ומפז רב (תהלים יט, יא). ומחפין את השווקים בנפך, רצונו לומר, שיהיה בעיניך כאילו כל העולם שלך, ואז אל תתאוה לעושר עולם הזה, כמו שביום השוק האדם קונה את הנצרך לו והולך לדרכו, ואין כוונתו להשאר בשוק, כך ינהג האדם עם העולם הזה, יטול הנצרך לו לעבודת הבורא, ולא יטול כדי להשתקע בעולם הזה. ומכריזים לפניו, סך קירי פלסתר, דהיינו חשבון המושל שקר, ככתוב, אין "שלטון" ביום המות (קהלת ח, ח), ואמרו (אבות ו, ט) אין מלוין לו לאדם (ביום הפטירה) לא כסף ולא זהב, אלא תורה ומעשים טובים. ועולם הזה הבל הוא, ככתוב הבל הבל אמר קהלת הכל הבל (קהלת א, ב), אחוה דמרנא זייפנא, רצונו לומר, שיצר הרע יבוא אצל האדם כמו את, ככתוב הצילני נא מיד "אחי" מיד עשו (בראשית לב, יב), זייפנא, היינו שקרן וכזבן שדבריו מזויפים ואל תאמין בו כלל. דחמי חמי, רצונו לומר, אם ראה ראה, ואם לא ראה הלך עוד ע' שנים אחרות, דהיינו מי ששומע לעצות שיעצוהו ונתן להם את ליבו וראה את הנולד, טוב הדבר, ויגיע לתיקונו, אולם אם לא שמע ולא נתן אל לבו ודעתו, ירדו לטמיון ע' שנה, לפי שיוצרך לחזור בגלגול פעם שניה וכו'. ואומרים לו, מאי אהני לרמאה ברמאותיה ולזייפנא בזייפנותיה, רצונו לומר, מה הנאה יש לו לאדם שישמע

לדברי יצר הרע הוא השטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות (ב"ב דף טז.), שהוא כזב וחותרו שקר. ומסיימין בה הכי, ווי לדין כד יקום דין, רצונו לומר, אוי לו לאדם בשעת מיתה שיבוא השטן וישטין עליו, שיהיה חלקו כמו עשו שאין לו חלק אלא בעולם הזה, לפי שהכבוד והעושר שהקדוש ברוך הוא נתן לעשו בעולם הזה, היה בשביל כיבוד אב ואם, כי נתן לו שכרו בעולם הזה, ואין לו חלק לעולם הבא ולא בתחיית המתים. וזהו הרמז, "ווי לדין", זהו עשו, "כד יקום דין" זה יעקב. וזהו שאמר עשו, הברכה אחת היא לך (כו, לח), מדוע לא אמר ברוך אחד לך? אלא רמז לאביו שמגיע לו שכר על כיבוד אב ועל כיבוד אם. ולכן אמר בלשון נקבה וזכר, "הברכה אחת" בלשון נקבה, כנגד כבוד אמו, "לך" בלשון זכר, כנגד אביו, ברכני גם אני אבי, וישא עשו קולו ויבך. כל הכבוד והעושר שזכה בהם מפני שתי דמעות שהוריד מעיניו (ראה בסמוך). עד כאן דברי פי חכם חן.

"וַיִּשָּׂא עֵשָׂו קוֹלוֹ וַיִּבֶךְ" (כו, לח)

שלוש דמעות הוריד עשו הרשע מעיניו, ולכן שלט על כל העולם ק"ו עם ישראל

במדרש תהלים (מזמור פ' פסוק ד') שנינו, רבי אלעזר אומר שלש דמעות הוריד עשו הרשע מעיניו, אחת מעינו הימין ואחת מעינו השמאל ואחת קשורה בעיניו, שנאמר, ותשקמו בדמעות שלישי (תהלים פ, ו), שלוש אינו אומר אלא שלישי. אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, בשביל שלש דמעות שהוריד השלטתו מסוף העולם ועד סופו ונתת לו השלוה בעולם הזה, לכשתבוא לראות עלבון בניך שענייהם זולגות דמעות בכל יום, שנאמר, היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה (תהלים מב, ד), על אחת כמה וכמה.

"וַיִּשְׂטֵם עֵשָׂו אֶת יַעֲקֹב עַל הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בָּרַכּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּלִבּוֹ יִקְרְבוּ יָמֵי אָבִי וְאֶהְרֶגָה אֶת יַעֲקֹב אָחִי" (כו, מא)

למה חשב עשו דווקא על שעת אבלו של יצחק

צריך להבין מהו חששו של עשו שממתין למיתת אביו, ולא יצא להפיק את זממו חס ושלום, וכי עשו מתירא מאביו שאמר יקרבו ימי אבלי אבי? גם אם היה הורג את יעקב מה היה עושה לו יצחק?

בספר כסא רחמים (מלמד, תולדות, עה"פ, ויאמר עשו בלבו) תירץ זאת, שעשו הרשע ידע שיעקב איש תם יושב אוהלים ועסוק בתורה תדיר, ואם כן התורה מגינה עליו, ולא יוכל להרע לו. על כן אמר בליבו, היות והאבל אסור בלימוד תורה, אמתין לימי אבלי אבי, ואז בכל ז' ימי האבלות אסור יהיה ליעקב ללמוד תורה, ושוב מידת הדין שולטת עליו, ואין לו זכות שתגן עליו, ואז חשב נבל בליבו שיוכל חס ושלום לשלוט ביעקב.

אבל זאת לא ידע, שאומנם מצוה מגינה על עושיה דוקא בזמן שעסוק האדם בה, אבל התורה לא כן, אלא בין בעידנא דעסיק בה ובין בעידנא דלא עסיק בה, אגוני מגנה ואצולי מצלה (מסכת סוטה כא.), ועל כן אף בזמן שאסור הוא בלימוד התורה היא מגינה עליו.

"וַיִּשְׁבֹּת עֲמוֹ יָמִים אַחָדִים עַד אֲשֶׁר תָּשׁוּב חַמַּת אָחִיךָ, עַד שׁוּב אִף אָחִיךָ מִמֶּךָ וְשָׂכַח אֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ לִּי" (כו, מד-מה)

לדון לכף זכות

פסוק זה צריך ביאור, שלכאורה יש בו כפילות מיותרת, שאמרה רבקה ליעקב שיגור עם לבן "עד אשר תשוב חמת אחיך", ושוב חזרה לומר "עד שוב אף אחיך"?

ביאר הגאון רבי יצחק בן הגאון רבי חיים מוואלאז'ין (בספר פה קדוש) על פי דברי אביו הגר"ח (בכתר ראש סי' קיט) וזה לשונו, אמר רבינו, דבר מנוסה, אם יהיה לאדם שונאים חס ושלום, יפעל אצל עצמו (דהיינו יחשוב בדעתו) שהם צדיקים גמורים, וידין אותם לכף זכות, ומיד יתהפך לבבם לאוהבים לו. עד כאן. על פי זה ביאר הגר"ח את כפילות הפסוק, שבא לומר שאף ההיפך נכון, הרוצה לבדוק האם פלוני שונאו, יבדוק בעצמו האם לבו שלם עמו, אז ראיה היא שפלוני אוהבו, אולם אם רואה בעצמו שהוא שונאו, ידע אל נכון שגם פלוני שונאו, שכמים פנים לפנים כן לב האדם לאדם (משלי כו, יט), וזהו שאמרה רבקה כאן, מנין תדע שתשוב חמת אחיך, בזמן שתרגיש "ששוב אף אחיך ממך", כלומר כשתחוש ששב והלך כעסך שבקרבתך עליו, אז תדע שאף הוא אינו מקפיד עוד עליך, ותוכל לשוב אלי.

"קום לך פדנה ארם ביתה בתואל אבי אמך וקח לך משם אשה מבנות לבן אחי אמך" (כח, ב)

בשעה שנולדו עשו ויעקב נולדו ללבן שתי בנות

רבקה מצוה על יצחק שילך אל לבן ויקח לו אשה מבנותיו. וצריך הבנה מנין לה שיסכים לבן לשידוך זה? ואם היתה מצוה על יעקב שישאל שם על שידוך, נוחא, אולם לצוותו בתורת וודאי שיקח אשה מבנות לבן, מנין לה שיעלה הדבר בידו? והנה תיושב קושייתנו על פי דברי המדרש תנחומא (הישן פרשת ויצא סימן י"ב) ששם כתוב, כיון שילדה רבקה עשו ויעקב, נולדו ללבן שתי בנות, לאה ורחל, שלחו אגרות אלו לאלו והתנו ביניהן, כדי שיטול עשו את לאה, ויעקב רחל. עד כאן. הנה לנו שלמעשה יעקב כבר היה משודך עם רחל, ועל כן בדין הוא שאמו מצוה אותו בוודאות שילך לשם ויקח לו לאשה את המשודכים עמו זה מכבר.

"וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל אָבִיו וְאֵל אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פְּדֹנָה אָרָם" (כח ז)

יעקב עזב לצורך לימוד תורה גם את אביו

במסכת מגילה (דף טז): איתא, גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם, שכל אותן שנים שהיה יעקב אבינו בבית עבר לא נענש.

מרון החתם סופר זי"ע מניח יסוד מוסד בשאלה איזו ישיבה ראוי לבחור ללמוד בה, ודעתו שהתורה נקנית רק כאשר אדם גולה למקום תורה. שהנה בחתם סופר על התורה (פרשת עקב דף ל"ה) כתב, נהגו התלמידים לנווד ולנוע ממקומם אל ישיבות אחרות לשמוע בלימודים. והיינו "והיה עקב", בזכות דישת העקב להתאבק בעפר רגלי חכמים, בזכות זה "תשמעון" ותבינו כל המשפטים האלה. עד כאן. וזה כדברי המשנה באבות (פ"ד מ"ד) הוי גולה למקום תורה. ועל כן יעזוב את בית אביו ואמו לצורך לימוד התורה, וזאת אף אם אביו הוא תלמיד חכם ורב כוחו בתורה. שאפילו רבנו הקדוש, אשר כל ישראל השכימו לפתחו, והיתה לו מתיבתא (נדה דף י"ד), מכל מקום שלח את בנו רבי שמעון ללמוד תורה אצל רב י"ב שנה. וכן מצינו בירושלמי מסכת פסחים (פ"ג ה"ז) ששלח רבי אבהו את רבי חנינא בנו ללמוד תורה בטבריה, אף על גב שרבי אבהו היה גדול ורב גובריה.

"וַיֵּלֶךְ עֲשׂוֹ אֶל יִשְׁמָעֵאל" (כח, ט)

מה טען עשו לישמעאל

במדרש (אור האפילה כת"י, הובא כאן בתורה שלמה בהערה כ"ז) הלך עשו אל ישמעאל ונשא בתו ואמר לו אין ראוי לבן להרוג את אביו, על כן אתה תהרוג את אבי, ואני אהרוג את יעקב ונירש אותם. כך אמר עשו בפיו לישמעאל, אולם בלבו היה, שאחר שיהרוג ישמעאל את יצחק והוא יהרוג את יעקב, יחזור עשו ויהרוג את ישמעאל בעבור דם אבא, ואז ירש את כולם. וזה שנאמר "יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי", אמר "ואהרגה" בתוספת "ואו" לרבות את ישמעאל שבכוונתו להורגו.

רבי שמואל הלוי אידליס זצ"ל, נפטר בשנת ה'שצ"א. חי כ- 76 שנים יום פטירתו ה' כסלו

לידתו של המהרש"א רבינו שמואל אידליש

לפנינו מעשה נפלא, הממחיש בצורה נפלאה מה המסירות שצריך האדם להשקיע כדי לזכות בחסדי ה' וליהנות מפרי בטן.

בעיר אוסטראה, התכנסו התושבים להניח את אבן הפינה לבית כנסת, בראש החוגגים עמד הרב המקומי, שהיה ידוע כצדיק וקדוש. ראשי הקהל החליטו פה אחד, להעניק לו את כיבוד הנחת האבן.

שקל זאת הרב בכובד ראש, אך לאחר רגע קט החליט לוותר על הכיבוד, ולמכור את המצווה לכל המרבה במחיר, וההכנסות יהיו קודש לקרן הבניין.

הגבאי פתח במכירה, ועשירי אוסטראה החלו מתחרים ביניהם על קניית הכיבוד. לפתע נישא קולו של אחד העשירים: "הריני מנדב שק מלא בדינרי זהב!"

בקהל השתררה דממה, מדובר היה בסכום אגדי, שאיש מנגידי העיר לא יכול היה להתחרות עימו. מיד יצא מן השורות התורם, יהודי מכפר סמוך הידוע בעושרו הרב, ניגש לרב והפתיע שוב את כולם: "הנני מכבד בהנחת אבן הפינה, את מורנו המרא דאתרא".

נטל הרב את האת לידי, ויצק את הבטון ליסוד הבניין. נדיבות ליבו של האיש, השמיעה על הנאספים הרבים האחרים, ומיד החלו עולות ומגיעות תרומות רבות לקרן הבניין. התרגש הרב מאוד ואמר לתורם הראשון בחום: "כיצד אוכל לגמול לך על נדיבות ליבך? אם יש משאלה בליבך, אמור אותה כעת, זוהי שעת רצון".

אותות התרגשות ניכרו על פני העשיר, דמעה גדולה בצבצה בזווית עינו של הגביר, אותה דמעה הפכה עד מהרה לשטף דמעות. אכן, משאלה אחת היתה לו, ליהודי שהיה כבר בגיל העמידה. אמנם היו עשיר גדול ומבורך בנכסים, אולם בן אין לו. "אוי:", קרא בקול חנוק, "לו תוכל רבי לברכני, שיולד לי בן". מני הרב הרצינו. האווירה, שהיתה כה שמחה ומרוממת, הפכה ברגע למתוחה וקשה. למשאלה שכזו לא ציפה הרב.

"**היכנס** נא אלי בעוד שלושה ימים", אמר, "ואז אודיע לך מה עליך לעשות בכדי שתתמלא בקשתך".

בלב מלא תקווה, נכנס הגביר לבית הרב במועד שנקבע. "בקשתך תתמלא רק רשלושה תנאים" קבע הרב.

ליבו של היהודי פרפר בקירבו, אף כי בליבו חשב שהוא מוכן לכל אשר יתנה עימו הרב.

אך למרות הכול התנאים שהציב הרב בפניו היכוהו בתדהמה:

א. אתה תרד מנכסיך.

ב. כשתהיה אישתך בהריון, תלך לעולמך.

ג. לאחר הלידה תמות גם אישתך.

העשיר, שכה עז היה רצונו לזכות בכן, נותר עתה דומם ומחריש. הוא קם בשקט ויצא מן החדר. מוחו היה שקוע בהרהורים. עליו להימלך באישתו, הן לא יוכל להחליט בעבורה בלי להתייעץ עמה.

לאחר ששטח העשיר את דבריו של הרב בפני אישתו - היא לא היססה לרגע,

"לך אמור לרב, כי מוכנה אני לקבל את כל התנאים".

כששב הגביר אל הרב ומסר לו את תשובת אישתו, ברכו הרב שבשנה הבאה יהיה לו בן.

"**בן** זה, שיולד לאחר פטירתך", הוסיף הרב ואמר, "עתיד להאיר את העולם כולו באור תורתו", ברכה אשר עודדה את בני הזוג וניחמה אותם.

התנאי הראשון התקיים מיד. מצב העסקים הלך והורע. הירידה היתה תלולה מאוד, תוך ימים ספורים איבד הגביר המפורסם את כל הונו ונשאר חסר כל.

חלפה תקופה קצרה, והאישה הרתה. כעבור זמן קצר נפטר בעלה, בדיוק כאשר אמר לו הרב. כעת נותרה האישה לבדה, נושאת בקירבה את הבן שיגדל יתום מהוריו.

אישה זו, אשר היתה ידועה בכספי הצדקה שפיזרה, הפכה עתה לענייה נזקקת בעצמה. רק הידיעה כי בנה יאיר את העולם, הפיחה מעט שמחה בצערה הגדול מנשוא.

לקראת תום ימי ההריון, התכוננה האישה ללידה. לכן החליטה, לעבור מהכפר אל העיר, שם יקל עליה להסתדר, ושם ודאי תמצא מי שיוכל לעזור לה ויסעד אותה בלידתה.

בושה היתה האישה במראה העלוב שלה. היא, שהיתה לבושה תמיד מחלצות ועדויה תכשיטים, עתה נכנסת לעיר בבגדים בלויים ובידיים ריקות, לתור אחר יהודים טובים כדי לחסות בצל קורתם.

האור שדלק בחלון ביתו של האופה, הביא אותה לדפוק בדלת. "מי דופק בשעה מאוחרת זו?", תממה בעלת הבית, וניגשה לפתוח את הדלת. כשזיהתה את העומדת מולה, תמיהתה הפכה לתדהמה. היתה זו הגברת המכובדת

והמפורסמת, הסועדת רבים ותומכת בכל נצרך. חזותה העידה בה, שהתהפך עליה הגלגל. רחמיה של בעלת הבית, אידל שמה, נכמרו.

"הכנסי נא", הזמינה אותה אשת האופה, בקול חם ונעים ובפנים מחייכות, המנסות להסתיר את רגשותיה. בהסתכלותה המעמיקה, הבינה אשת האופה שהאישה הניצבת לפנייה במצבה הנוכחי, זקוקה לעזרה לטווח ארוך, אך למרות זאת לא ניסתה להתחמק. וברוחב ליבה ובמידותיה הטובות, הכניסה אותה לתוך ביתה.

הילד נולד למזל טוב בביתו של האופה, שם גם נערכה סעודת ברית המילה, ווקרא שמו בישראל "שמואל". האופה ורעייתו, אידל, טיפלו ביולדת כאילו היתה בתם, וסייעו לה לשוב לאינתנה. גם מהרך הנוולד לא חסכו טיפול מסור ועזרו ככל הניתן.

הילד הפליא את עין כל רואיו ביופיו. בעלי הבית נקשרו אליו בעבותות אהבה. הם שיערו, שכשם שניחן ביופי חיצוני ודאי שוכנת בו גם נשמה יפת מידות, כפי שהיתה אצל אביו, עליו השלום.

שמואל היה בן שלושה חודשים כשאימו נפטרה. יתום היה, אך לא חסר בית. משפחתו האומנת גידלה אותו במסירות כאילו היה בנם ממש. דאגו הם לגידולו, לחינוכו ולכל מחסורו.

לאחר מספר שנים, נולדה בת לאופה ורעייתו. ובבוא העת, כשהיה כבר שמואל גאון מפורסם בעולם, נשא את בתם לאישה.

כיניו נותר לעולמים המהרש"א, מורנו הרב שמואל אידלש, על שם אותה אישה (אידל) אשר גידלה אותו לתפארת והינו בעל הפירוש הידוע על הש"ס.

כאן משתקפת גודל אמונת החכמים התמימה, שהיתה להוריו של המהרש"א וגודל הקורבן שהיו מוכנים להקריב, בכדי לחבוק בן. ומכאן מוסר השכל למזלזלים בקדושה זו, ומעדיפים נתיבה מקצועית (קריירה)...

לא בכך זכו העשיר ורעייתו לבן בעל שיעור קומה שכזה, אשר האיר במאור תורתו את עיניהם של ישראל.

ומדי דברי יום יום

קוים לדמותו של רבינו, רבי שמואל אליעזר אידליש זצ"ל, המהרש"א, ה'שט"ו - ה'שצ"ב (ה' כסלו).

המהרש"א נולד בשנת שט"ו, בעיר קז'ימיז' שלידי קרקוב, לאביו רבי יהודה הלוי, מצאצאי רבי עקיבא כהן מאובן ורבי יהודה החסיד. אימו היתה קרובת משפחתו של רבי יהודה ליוואי הזקן - המהר"ל מפראג.

בילדותו למד בשיבתו של הרמ"א, ועד מהרה נודע כ'עליו'. כבר בגיל צעיר החלו להתגלות כישורונותיו הגדולים, ושקידתו בתורה אשר לא ידעה גבול. מסופר כי ברצונו להפיג את השינה מעיניו צימח המהרש"א בבחרותו את שיער ראשו כנזיר, ובלילות הארוכים, כשהיתה השינה גוברת עליו, היה קושר את שעריו אל התקרה, כדי שאם תאחז בו השינה - ימשכו מיד שערותיו ויתעורר... (אנשי שם)

נשא את בתו של רבי משה אשכנזי הילפרין ולאחר נישואיו עבר לפוילנא, שם פתח ישיבה גדולה שנקראה בשם "החבורה הקדושה", ותלמידיה עסקו בתורה בקדושה וטהרה, מתוך פרישות דרך ארץ.

במשך עשרים שנה פרנסה אותו חמותו, מרת איידל, שאף מימנה את ישיבתו בה למד ולימד, ודאגה בלב מסור לצרכיו החומריים של חתנה, בני משפחתו ותלמידיו הרבים, עד לפטירתה בשנת שס"ה.

לאחר פטירת חמותו, נותר רבינו ללא מפרנס, וללא אפשרות להחזקת ישיבתו, כך שנאלץ בלית ברירה, לשאת בעול הרבנות ונתמנה לרב בעיר חלם אשר בפולין.

בשנת שע"ד נתקבל לרב ואב"ד בעיר לובלין, ולאחר מכן שימש כרב בעיר טיקטין. בשנת שפ"ה עלה לכהן פאר כרב בעיר אוסטראה, אשר נקראה בשם "אות תורה", בשל הגאונים אשר היו בה. היה חבר בוועד ארבע ארצות, ודריו נשמעו הרמה בירוסלב ולובלין בתקנו תקנות רבות למען כלל ישראל.

אלפי תלמידים זרמו לישיבתו המפורסמת שהקים באוססרה, ושמו וישא למרחקים כגאון הדור.

התפרסם ברוח נדיבותו ובמעשי חסד רבים. ביתו היה פתוח לרוחה, ונתן לכל עני או עובר אורח לחם לאכול ומקום ללון. על המשקוף של פתח ביתו חיה חקוק באותיות בולטות הפסוק (איוב ל"א, ל"ב) "בחוף לא ילין גר - דלתי לארח אפתח".

בהקדמתו לספרו "חידושי הלכות" כתב "ונתתי ליבי לתור במשפטי הדברים בהלכות וגם באגדות, על פי שקבלתי מרבותי. ואף גם בזאת היו עימי, תמיד בישיבה חברים מקשיבים ומסכימים על זה לילך בכל השמועות, איזה דרך ישכון אור בפשוטו של כל דבר".

בפירושו כותב המהרש"א: הכל בידי שמים, כאשר אדם מתפלל על כל דבר שהוא, בידי שמים להחליט אם לשמוע לתפילתו - חוץ מיראת שמים, אם יתפלל אדם על יראת שמים יהיו חייבים משמים להישמע לתפילתו ולהגשים את רצונו.

ספריו: חידושי הלכות - המבאר את הצד ההלכתי בתלמוד. חידושי אגדות המפרש את אגדות חז"ל. חיבור זה מובא ברוב המהדורות של הש"ס, יחד עם פירוש מהר"ם וחכמת שלמה. זכרון דברים - "חידושים שנדחדשו בחכמה קדושה שבק"ק פזונה". שני פיוטי סליחות: "אל אלקי דלי יה עיני", ו"סליחה זכרון קדושי ורשה".

"פאר הדור" כך כינהו המהר"ם מלובלין בתשובתו, מגדולי מפרשים התלמוד. "דבריו עמוקים לעומקה של תורה, ומבלעדי רוח הקודש אי אפשר שיעשה האדם ספר בדומה לזה. לכן יעמוד בדקדוק רב על פירוש הגאון מרש"א, ופירושו לבד יוכל להאיר עיני האדם בתורה" כתב ר' יונה לנסופר זצ"ל בצוואתו לבניו (כהפי יונה, סי' י"ח). וכתב ר' יואל בר' משה גד, נכד הט"ז והב"ח בהקדמת ספר "חידושי הלכות": "כל דבריו מיוסדים על אדני השכל ויסודות חזקים, וכל הרוחות שבעולם לא יניעו, ולא יזינו ממקומו, וכל החולק עליו כחולק על השכינה".

בספר "ראש יוסף" (פסחים כ' ע"ב) כתב, וכנראה שלא טרח לעיין בדברי מהרש"א ז"ל, אשר כל דבריו ברוח הקודש נאמרו, ומי יתן וכל חכמי ישראל בזמנינו, יבינו דבריו הקדושים וטוב להם וכו'.

הבעש"ט הקדוש אמר על רבינו: "פירוש המהרש"א נכתב ברוח הקודש". עוד אמר, "אם היו יודעים בעולם מגודל צדקתו היו מלחכים את עפר שעל קברו" (בעש"ט עה"ת, שופטים, אות ה').

ה'חזון איש' כותב עליו באיגרותיו: "מתנה טובה ניתנה על ידו לישראל, לזכות בו הדורות הבאים אחריו". כמו כן ידועה אימרתו, שהחורבן של עולם הישיבות הוא על שלומדים גפ"ת ללא מהרש"א. לא פעם שאל, הייתכן להבין תוספות בלי מהרש"א!?

קהילת אוסטרה סבלה רבות מן הגויים המקומיים. אחת הגזירות שנגזרו עליה, שכל לוויה שיצאה לבית הקברות היהודי, חייבת לעבור דרך בית תיפלה שהוקם על ידי הנוצרים בסמוך לבית העלמין. דרישה זו, משקוימה, לוותה תמיד בכיזיונות רבים מצד כמרי הכנסיה ופעמים רבות הגיעה אף להכאות. לא זו בלבד, אלא שבכנסיה זו פעלו כוחות כישוף חזקים שהשפיעו על העוברים בסמוך לה והעלו בליבם מחשבות של כפירה ועבודה זרה. משהגיע זמנו של המהרש"א להיפטר לבית עולמו, ציווה כי על מיטתו יניחו את ספריו. "אל דאגה" הבטיח לשומעיו, "בקרוב תסתיים הגזירה".

במוצאי שבת קודש דפרשת תולדות, ה' כסלו שצ"ב, נתבקשה ושמחו של המהרש"א בבית דין של מעלה. קהל עצום ליווה את המהרש"א אל מקום מנוחתו. מן החלון של הכנסיה הטמאה השקיף הכומר הראשי על הציבור הרב המתקרב למקום וחיך בהנאה. הוא צילצל בפעמונים המכושפים והתבונן מבעל לחלון, מצפה לראות את השפעתם על הציבור. אולם איש מבין מלווי המיטה לא קרב אל הכנסיה. הקהל הרב עמד מלכת, והנה קם המהרש"א וישב על משכבו, נטל בידו את חיבוריו והחל מעיין בהם. עם כל דיפדוף החלה הכנסיה לשקוע יותר ויותר בעומק האדמה. ומששקעה כולה במקום הראוי לה, עצם המהרש"א את עיניו וחזר להיות נפטר כשהיה... (כוכבי אור)

על מצבתו חרוטים כדברים האלה, ה' ימים בחודש כסלו שנת שצ"ב לפ"ק, נגנו ונאסף איש קדוש הגא דלמלכא פה, הוא נגר ובר נגר, מופת הדור הצניף הטהור, הרב המופלג בחוכמה בענווה וביראה, ושמעו יצא ממזרח שמש עד מבואו, האיר כל חכמי ישראל בחיבורו הגדול שחידש בפילפולו ובחריפותו על גמרא, פירוש רש"י ותוספות, נר ישראל פטיש החחזק מו"ה שמואל אליעזר, במהור"ר יהודה הלוי זללה"ה. מת מיתת נשיקה, והיתה מנוחתו כבוד, במוצאי יום מנוחה. (חכמי ישראל, גדולי הדורות)

"הבחור הצעיר שראית", נשמע קולו, של המהרש"א, היה גלגולו של אחאב מלך ישראל, ולכן נהגתי בו כבוד שכזה

בטרם ישב המהרש"א על כס הרבנות בעיר אוסטרו היהודית, שימש כרב בעיירה קטנה שהייתה כפופה, כשאר העיירות באזור, למרותו של הרב האזורי מטעם הממשלה, המכונה "רב מטעם". על פי חוקי המדינה, חויבו כל רבני העיירות להתייצב מעת לעת בפני הרב האזורי, ולקבל את הוראותיו. זמן רב חלף ממינויו של רבי שמואל אליעזר, והוא לא הופיע במעונו של 'הרב מטעם'.

חשב הרב: "בוודאי מתמיד גדול הוא, ואינו חפץ לבטל מלימודו". ברם, כאשר מעוד כמה אסיפות נעדר רבי שמואל אליעזר, החליט הרב הזה לנסוע אליו, לשאלו לפשר הדבר. בכואו, ערכו לו כל בני העיירה קבלת פנים מפוארת כראוי לרב בעל מעמד כמוהו, ולמרבה הפלא, גם הפעם בלטה היעדרותו של המהרש"א.

השתדל הרב הנכבד לדונו אף עתה לכף זכות: "מן הסתם טרוד הוא בלימודו עם תלמידיו בישיבתו, ולכן אינו יכול לבוא, אך אם כן בעצמי אל בית-מדרשו". המהרש"א ישב בחברת תלמידיו ולמד עימהם, שעה שנראו דמויותיהם של הרב ומלוויו בפתח בית המדרש. זמן ממושך עמדו כשהם ממתניים לשווא שהמהרש"א יבחין בהם, אך הוא לא חנן את הפמליה הנכבדה אפילו במבט...

פתאום, נכנס במרוצה אל בית-המדרש, נער יפה תואר. לתדהמת ראש-הרבנים, קם המהרש"א ממקומו לכבוד הנער, והחל משוחח איתו שעה ארוכה... כשראה זאת הרב, פנה אל המהרש"א ואמר: "עד היום סברתי כי הסיבה שנמנעת מלהגיע אליי בשל היותך מתמיד ואינך חפץ לבטל מלימודך. לפיכך הגעתי אני אליך כדי לפוגשך. וגם כשהגעתי - לא הבטת אלינו אפילו לרגע, ושוב סברתי כי אינך חפץ להתבטל מלימודיך. והנה, כאשר נכנס נער זה, הפסקת מלימודך ושוחחת עימו זמן רב!".

כשסיים הרב לשפוך את קיתונות הזעם על ראש המהרש"א, פתח ר' שמואל אליעזר את פיו הקדוש, ואמר לו דברים שתומים ומופלאים: "דע לך כי לא לחינם פסקתי מלימודי כדי לשוחח עם העלם; וזה יהיה לך לאות ולמופת: בעוד שעתיים ייהרג בחור זה!" - הכעס טרם התפוגג מליבו של הרב מטעם. הוא סירב להאמין לנבואתו של המהרש"א, מיהר, אפוא, בעקבות הנער היוצא, החל קושר עימו שיחה, כשבכוונתו לעכב אותו עימו. בעוד שעתיים אחזור עם הנער אל בית המדרש, ואזכיר לעין כל, כי אין בדברי רבי שמואל אליעזר ממש, הרהר.

השניים טיילו יחד אנה ואנה, הרב הציץ בשעונו, ועל פניו פשטה הבעת שביעות-רצון: השעתיים מתקרבות לקיצן... לפתע, עבר במקום צייד שהיה עסוק במרדף אחר להקת ברווזים, הוא כיוון את רובה הצייד לעבר אחד העופות וירה. הכדור שנפלט מרובה הצייד החטיא את המטרה, ופגע בליבו של הנער והלה נפל מת במקום - הצצה בשעון, החריפה את הבעת ההלם שעל פני הרב: הדבר אירע שעתיים בדיוק מהמועד, שנקב המהרש"א!

נסער כולו רץ אל בית-המדרש. מייד בכואו הקדימו, והוא המהרש"א בבשורה נוספת: "בעוד זמן קצר יובא הרוג נוסף אל העיר" - הרב מטעם לא הספיק לעכל את ההתרחשות הראשונה, וחבורת אנשים נרגשת התפרצה לבית המדרש, ובפיה ידיעה על אדם, שנמצא הרוג מחוץ לתחום העיר. הוא לא ידע את נפשו מרוב תדהמה, ותלה זוג עינים ושאלות ברבי שמואל אליעזר, שיואל להסביר לו את פשר תעלומת שני ההרוגים.

"הבחור הצעיר שראית", נשמע קולו, של המהרש"א, היה גלגולו של אחאב מלך ישראל, ולכן נהגתי בו כבוד שכזה. ולפי שאחאב נהרג בידי יורה, כנאמר (מלכים א, לד) "ואיש משך בקשת לתומו, ויכה את מלך ישראל", לכן גם סופו של נער זה היה באותה צורה. המהרש"א המשיך לגולל באוזני הרב מטעם הנדהם, את התעלומות להן היה עד: כבר בזמן לידתו של הנער, נברא המשחית שתפקידו היה ליטול את חייו, הוא המתין במקומו מחוץ לעיר לשעה בה יימלא את שליחותו. אולם אתה, נשא המהרש"א קולו, התערבת, ועיכבת את הדבר, ובזמן המיועד, נטל המשחית את נפשו של אדם אחר תחתיו.

עתה צריך אתה כפרה על שגרמת להריגת אדם!. למשמע דברי המהרש"א נפל הרב לרגליו והתחנן על נפשו: "הורני דרך תשובה!". נענה רבי שמואל אליעזר: "תשובתך תהא, שתסיר מעליך את עטרת הרבנות, שהוענקה לך על ידי השלטונות, ותהפוך לעגלון!". ואכן, עשה האיש כדבריו, עזב את מעמדו הרם ועסק במקצוע העגלונות, למען כפר חטא.

הפטרת מחר החודש

הקשר בין ההפטרה לפרשה

בהפטרה כתוב "ויאמר לו יהונתן מחר חודש" וזה מעין השבת שהיא ערב ראש חודש.

תוכן ההפטרה

הקדמה: שמואל אמר לשאול המלך על פי צווי ה' שילך ויחרים את עמלק מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שה. עד שלא ישאר לו שריד ופליט, והוא לא עשה כן ולא הרג את אגג מלך עמלק ואת הבהמות וכתוב שם ששמואל אמר לשאול 'ען מאסת את דבר ה' וימאסך ה' ממלך'. אחר כך משח שמואל את דוד למלך על פי ה'. ויהי מיום ההוא והלאה ורוח ה' סרה מעם שאול והבעיתתו רוח רעה מאת ה'. והביאו את דוד לפני שאול ובהיות רוח רעה על שאול ונגן דוד בכינור וסרה מעליו הרוח הרעה.

ויהי דוד נושא כלי זיינו של שאול. ויהי אחר כך כשנלחמו הפלשתים עם ישראל הרג דוד את גלית הפלשתי, ובשובו מן המלחמה אמרו העם 'הכה שאול באלפיו [של פלשתים] ודוד ברבבותיו'. ונתקנא שאול בדוד מהיום ההוא והלאה ורצה להרגו וברח דוד משאול.

וכתיב ויהונתן בן שאול חפץ בדוד מאד, אמר לו דוד מה עווני ומה חטאתי לפני אביך כי מבקש את נפשי, אמר לו יהונתן שהוא איננו יודע מזה שאביו רוצה להרגו. השיבו דוד, שאביו שאול אינו רוצה שבנו יהיה בצער לכן לא מגלה לך.

התוכן: יהונתן אומר לדוד שמחר ראש חודש, שהמלך מיסב לסעודה עם שריו ועבדיו, ואתה אל תבוא לשלחן המלך אלא הסתתר שלשה ימים במקום שנשבענו שנינו, ואני אגלה לך ע"י סימן אם המלך רוצה בטובתך או ברעתך. אקח את נערי אתי סמוך למקום מחבואך, ואירה שלשה חצים ואשלח אותנו להביאם. אם אומר לנער הנה החץ קרוב אלי ואתה עברת אותו, סימן ששלום לך ואל תירא. ואם אומר לנער שהחץ רחוק ממך, סימן שהמלך רוצה את רעתך, ולא תצא אלא תמשיך להסתתר.

ואכן המלך ישב בשלחנו ונפקד מקומו של דוד כי היה רגיל לשבת אצל שאול ואחריו יהונתן ואחריו אבנר. וכשדוד לא בא, קם יהונתן והחליף את מקומו עם אבנר, כי אין זה כבוד שהבן יסב אצל אביו, כי היו רגילים לאכול בהסיבה. שאול לא אמר מאומה, כי חשב שדוד ראה קרי ועוד לא טבל לקריו ואינו יכול להסב איתם, כדי שלא יטמא את השלחן.

אך כאשר גם למחרת נפקד מקומו, שאל המלך את בנו מדוע לא בא בן ישי לסעודה, ענה לו יהונתן שהוא נתן לו רשות ללכת למשפחתו כי יש להם זבח משפחה.

המלך כעס על יהונתן בנו וגער בו על שמסכים שדוד ימלוך במקומו, גם ציוה עליו שילך ויביאנו כי בן מות הוא, אך יהונתן לא הסכים אלא שאל את אביו ואמר לו: מה פשעו של דוד ומה עשה כדי שיומת, שאול הרים את החנית להכות את בנו ואז הבין שגמור ומנוי אביו להרוג את דוד.

יהונתן יצא עם נערו לשדה ביום השלישי, ירה את החצים וכמוסכם בנייהם אמר לנערו הנה החץ רחוק ממך רויץ לקחתו. דוד בשמעו את זאת, הבין ששאול רוצה להמיתו, נשאר במקום מחבואו עד שיהונתן שלח את נערו לעיר. ואז יצא ממקום מחבואו, ובכו אחד על כתפי השני, יהונתן שלחו לשלום והזכיר לו שהשבעו שנייהם תחול עליהם ועל זרעם עד עולם.

שמואל-א, פרק כ' פסוק יח-סוף

יח **וַיֹּאמְרוּ לּוֹ יְהוֹנָתָן לְדוֹד מִתָּר רֹאשׁ הַדָּשׁ וַנִּפְקְדֶהָ** יזכר המלך ושאל היכן אתה **כִּי יִפְקֹד יַחֲסֵר**
מקום **מִזְשִׁבְדָּה** שאתה יושב בו (רש"י): **יֵט וְשִׁלְשֵׁת** כל שלושת הימים תסתתר וביום השלישי **תֵּיָרֵד מֵאֵד** ותתחבא
הרבה כי אז יבקשוך (רש"י) **וּבֹאתְךָ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-נִסְתַּרְתָּ שָׁם בַּיּוֹם הַמַּעֲשֵׂה** במקום שעשינו
שם את השבועה, שנשבע שאול ליהונתן לבל המית את דוד (רד"ק) **וַיִּשְׁבְּתָהּ** תשב ותתעכב (רש"י ויקרא יבד) **אֵצֶל הָאֲבִן הָאֲזֹל**
אבן שהיתה סימן להולכי דרכים (רש"י), שם יהיה המפגש שלנו: **כִּי וְאֲנִי** אעשה לך סימן, שאשליך את **שְׁלֹשֵׁת הַחֲצִיצִים**
צְדָה אֹרֶה לא ביושר אל מקומך שאז יראך הנער אלא רק אל הצד (רש"י) **לְשַׁלַּח-לִי לְמִטְרָה** הוא הדבר
אשר המורים מכוונים להשליך בו כמ"ש כמטרה לחץ (מ"צ): **כֹּא וְהִנֵּה** לאחר זה **אֲשַׁלַּח אֶת-הַנְּעָר** ואגיד לו **לֵךְ**
מֵצֵא אֶת-הַחֲצִיצִים אִם-אָמַר אֲמַר לְנְעָר הִנֵּה הַחֲצִיצִים קרובים אלי **מִמֶּנּוּ וְהִנֵּה**
עברת מהם **קָחֵנּוּ** קח אתה את החץ **וּבֹאָה** ובא אלי (רש"י) **כִּי-שָׁלוֹם לָךְ וְאִין דָּבָר** רע **חִי-יְהוּה**
נשבע יונתן לדוד שיאמר לו רק האמת (עין רד"ק): **כִּי וְאִם-כָּה אֲמַר לְעֵלָם** לנער **הִנֵּה הַחֲצִיצִים מִמֶּנּוּ**
וְהִלָּאָה להלן ממקום עמוד (מ"ד), סימן שאבי שאול כועס עליך, ולכן **לֵךְ** לדרכך ואפי' תברח **כִּי שַׁלַּחְתָּ יְהוּה** ונצלת
בהשגחת הבורא כי הוא אומר לך ברח מחרב אבי (רש"י): **כֹּא וְהִדְבָּר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ** דברי הברית שכרתנו **אֲנִי וְאַתָּה**
הִנֵּה יְהוּה עד (רש"י) **יַיִנִי וּבֵינֶךָ עַד-עוֹלָם** ואל תסכן את עצמך להתראות עימי כי כבר כרתנו ברית (מלבי"ם):
כד **וַיִּסְתַּר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל-(אֶל-קָרִי) הַלְּחָם לֶאֱכֹל:**
כה **וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל-מִזְשִׁבְדָּה** מקום המיוחד לו לישב **בְּפַעַם** בפעם **אֶל-מִזְשִׁבְדָּה הַקִּיר** כשגבו
אל הקיר, המקום הנכבד ביותר בשולחן (מ"ד) **וַיִּקָּם יְהוֹנָתָן** עמד ממקומו, כי אין דרך הבן להסב על יד אביו, ובימים כתקנן היה
דוד מפריד בין יהונתן לשאול, אבל עתה שדוד נחסר **וַיֵּשֶׁב אֲבִנָּר מֵצַד שְׂאוֹל** ואח"כ ישב יהונתן מצד אבנר (רש"י)
וַיִּפְקֹד ויחסר (מ"ד) **מִקוֹם דָּוִד: כֹּא וְלֹא-דָבָר** ולא שאל **שְׂאוֹל מְאוּמָה בַּיּוֹם הַהוּא**
מדוע לא בא בן ישי **כִּי אָמַר מִקְרָה הוּא בְלֹתִי טְהוֹר** כנראה ראה קרי **הוּא כִּי-לֹא טְהוֹר**
ועדיין לא טבל (רש"י) ולא ראוי לטמא לאכול בשולחן המלך (רד"ק), ועוד כיון שנטמא אין ה' עמו ולכן ירא הוא (אלשיך) **[א]: כֹּא וַיְהִי**

עיונים והארות

בחום יום, ומסתמא הוא בהשגחה פרטית ומסובב כל הסיבות זימן אתכם לכאן, כדי שאקיים מצות הכנסת אורחים. ועוד פירוש נוסף מובא שם על פי המאמר של התנא (פרקי אבות א, משנה ו) "הוה דן כל אדם לכף זכות", שאם אדם רואה חובה בחבירו סימן שהוא עצמו חייב, ונאמר (קידושין ע): "כל הפוסל במומו פוסל" והחושד בכשרים לוקה בגופו, היינו, סימן שהוא עצמו לוקה, שיש בו חסרון, וזהו שנאמר כאן "ולא דבר שאול מאומה ביום ההוא", כי אמר מקרה הוא. היינו שדן אותו לכף זכות, ולמה עשה כן? כי בלתי

א. דרך רמז כתב המעם לועז (שמואל-א, עמוד רנב): "כי אמר מקרה הוא..." שאין דבר בעולם הנעשה במקרה, אלא הכל בהשגחה אלהית. ולכן, מי שאומר מקרה הוא, סימן שהוא בלתי טהור, למה? כי לא טהור במחשבותיו, שכן הכל בא בהשגחתו יתברך, ואין דבר נעשה בלי השגחה, וזהו שאמר אברהם אבינו למלאכים (בראשית יח, ה): "ואקחה פת לחם וסעדו לבכם... כי על כן עברתם על עבדכם". שאין הכוונה שהם עברו לידו לשם אכילה ושתייה, שהרי אין דרך ארץ לומר כן לאורחים, אלא הכוונה בודאי, לא לחינם נזדמנתם לכאן

מִמַּחֲרַת הַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַיּוֹם שְׁנִי שֶׁל רֵאשׁ חֹדֶשׁ (ת"י) וַיִּפְקֹד וַיַּחֲסֵר מִקּוֹם דָּוָד וַיֹּאמֶר שְׂאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מִכִּיּוֹן שִׂידַע שֶׁהֵם יְדִידִים מְדוּעַ לֹא־בָא בֶן־יִשָׁי מְרֹבב שְׂנֵאתוֹ לֹא הִזְכִּיר אֶת שְׁמוֹ (אברבנאל)

גַּם־תִּמּוֹל גַּם־הַיּוֹם אֶל־הַלָּחֶם [בן]: כַּחַ וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שְׂאוּל נִשְׂאֵל נִשְׂאֵל שְׂאוּל רְשׁוֹת כְּמִנְה פְעָמִים (אלשיך) דָּוָד מֵעַמְּרִי לִילָד עַד־בֵּית לָחֶם: כִּט וַיֹּאמֶר שְׂלַחְנִי נָא תָן לִי בְּבִקְשָׁה רְשׁוֹת לִלְכַת כִּי זָבַח מִשְׁפָּחָה זָבַחֵי שְׁלָמִים לָנוּ בְּעִיר וּמִי בִיקֵשׁ מִמֶּנִּי וְהוּא צָוָה־לִּי אֶחָי אֵלִיאָב הַבְּכוֹר צוּה לִי (ר"י, רד"ק) [בדרך צוואה שרוצה לראותי בשרם אמות בחרב המלך (אלשיך)] וְעַתָּה אִם־מִצְּאֵתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אִמְלֹטָה נָא יוֹם אֶחָד (ר"י) מֵעַבֹּדֶת הַמֶּלֶךְ וְאַרְאֶה אֶת־אֶחָי בְּשִׂמְחַת הַזֹּבַח עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שְׂלַחַן הַמֶּלֶךְ כִּי נִתְּנִי לוֹ רְשׁוֹת לִלְכַת, וּבִיָּה הֶלֶךְ (מ"ד): לִוְיָחֵר־אָף שְׂאוּל בִּיהוֹנָתָן

[ג] וַיֹּאמֶר לוֹ בֶן־נְעֻנָת [מלשון עון (מ"ז)] הַמְּרִידוֹת בֵּן לְאִשָּׁה יִצְאֵנִית וּמוֹרְדֵת וְאִינָה עוֹשֶׂה רְצוֹנִי, כֵּן אַתָּה מוֹרֵד בִּי וְאוֹהֵב אֶת מִי שְׂאֵנִי שׁוֹנֵא הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בַחַר אֶתָּה לְבֶן־יִשָׁי לְבִשְׂתֶךָ וּלְבִשְׂת עֵרוֹת אִמְּךָ דָּבַר זֶה הוּא גְּנָאִי לְךָ וְלֹאֲמֹךְ, שִׂימְרוּ שְׂאוּל לֹא בְנֵי לֶכֶן אַתָּה אוֹהֵב אֶת אוֹיְבֵי (רד"ק): לֹא כִּי כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשָׁי חָי עַל־הָאֲדָמָה לֹא תָבוֹן לֹא תִתְקַיֵּם אַתָּה וּמַלְכוּתֶךָ וְעַתָּה שְׂלַח וְקַח אֶתְּוֹ אֵלָי כִּי אַתָּה נָתַתְּ לוֹ רְשׁוֹת לִלְכַת (רד"ק) כִּי בֶן־מָוֶת הוּא: כִּב וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שְׂאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָמָּה יוֹמַת הַרִי הַיֵּית הַמְּלִיכָה, וְהוּא מָה עָשָׂה (רד"ק): כִּג וַיִּטַּל וַיִּזְרוֹק (מ"ז) שְׂאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכּוֹתוֹ וַיִּדַע יְהוֹנָתָן כִּי־כָּלָה הֵיא גְמוֹר וּמוֹחַלֵט מֵעַם אָבִיו בִּדְעַת אָבִיו (רד"ק) לְהַמִּית אֶת־דָּוָד: כִּד וַיִּקְּם יְהוֹנָתָן מֵעַם הַשְּׂלַחַן בַּחֲרֵי־אָף וְלֹא־אָכַל בַּיּוֹם־הַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַיּוֹם הַשְּׁנִי שֶׁל ר"ח (ת"י, רד"ק) לָחֶם כִּי נִעְצַב אֶל־דָּוָד בְּשִׁבְלֵי דוֹד (ר"י) כִּי הִכְלָמוּ אָבִיו וְאִפִּילוֹ שֶׁהַכִּלִּים גַּם אוֹתוֹ עִיקַר הַכַּעַס וְהַעֲצַב הֵיחָ לֹא עַל דוֹד (ע"פ ר"י): כִּה וַיְהִי בַּבֹּקֶר בַּיּוֹם שְׁלִישִׁי לַחֹדֶשׁ וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשְּׂדֵחַ לְמוֹעֵד שִׁקְבַע עִם דָּוָד (רד"ק) וַנַּעַר קָטָן עִמּוֹ: כִּז וַיֹּאמֶר לְנַעֲרֹו רִץ אַחֲרַי הַחֵץ הִרְאֵשׁוֹן מִצְּאָא נָא אֶת־הַחֲצִים אֲשֶׁר אֲנִכִּי מוֹרָה הַנַּעַר רִץ וּבַעֲדוֹ רֵץ וְהוּא־יִרְהַח הַחֵץ הַשְּׁנִי לְהַעֲבֹרוֹ שִׂיעֲבֹר אֶת הַנַּעַר (רד"ק): כִּח וַיָּבֵא הַנַּעַר

עיונים והארות

ג. ויחר אף שאול ביוהנתן - (ילק"ש) כתיב הוכח תוכיח את עמיתך, עד היכן תוכחה, רב אמר עד כדי הכאה, ושמואל אמר עד קללה, ורבי יוחנן אמר עד נזיפה. אמר רב נחמן בר יצחק ושלשתן מקרא אחד דרשו, כתוב ויחר אף שאול ביהונתן וגו', למאן דאמר עד הכאה, דכתיב להכותו, ולמאן דאמר עד קללה, דכתיב לבשתך ולבשת ערות אמך, ולמאן דאמר עד נזיפה, דכתיב ויחר. למאן דאמר נזיפה, והא כתיב הכאה וקללה, שאני התם דאגב חביבותא יתירתא דהוה ליה ליהונתן בדוד מסר נפשיה טפי (ערכין י"ז).

טהור הוא לדון את השני לכף חובה, אלא יש לדון כל אדם לכף זכות.

ב. הסביר לנו מו"ר הגאון רבי יוסף עדס זצוק"ל, מדוע מתעכב המשיח שהוא מזרעו של דוד בן ישי? מפני שאנשים דואגים רק לפרנסתם על המחיה ועל הכלכלה, ולא מתפללים הרבה על ביאת המשיח, וזהו שאומר הכתוב: "מדוע לא בא בן ישי גם תמול גם היום" הסיבה שמתעכב משיח בן דוד, מפני "אל הלחם" שמתפללים הרבה על לחם ועל פרנסה, ולא מתפללים הרבה על ביאת המשיח.

עַד-מְקוֹם הַחַיִּי אֲשֶׁר יָרָה יְהוֹנָתָן בְּרֵאשׁוֹנָה וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרַי הַנֶּעֱר וַיֹּאמֶר
הֲלוֹא הַחַיִּי אֲשֶׁר יָרִיתוּ בְּאַחֲרוֹנָה (רד"ק) מִמֶּנִּי וְהִלָּאָה [ז]: לֹא וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרַי הַנֶּעֱר
[ח] מִהֲרָה חוֹשָׁה אַחַר הַחַיִּי הַשֵּׁנִי אֶל-תַּעֲמֹד בְּמִקוֹם הַחַיִּי הַרְאִשׁוֹן וַיִּלְקֹט נֶעֱר יְהוֹנָתָן
אֶת-תְּחֵצִי (תְּחֵצִים קָרִי) הַרְאִשׁוֹן וְהַשֵּׁנִי (רד"ק) וַיָּבֵא אֶל-אֲדֹנָיו: לֹט וְהַנֶּעֱר לֹא-יָדַע
מְאוּמָּה מֵהַסִּימָן שֶׁל הַחֵיצִים (רד"ק) אֵךְ יְהוֹנָתָן וְדוֹד יָדָעוּ אֶת-הַדְּבָר: מִוַּיְהִי יְהוֹנָתָן
אֶת-כְּלָיו הַקִּשְׁתִּים וְהַחֵיצִים (רד"ק) אֶל-הַנֶּעֱר אֲשֶׁר-לוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ לָךְ הָבִיָּא הָעִיר: מֵא הַנֶּעֱר
בָּא וְדוֹד קָם מֵאֶצֶל הַנְּגִב מֵצַד הַדְּרוֹמִי שֶׁל אֲבָן הָאֵזֶל (רש"י) וַיִּפֹּל לְאַפָּיו עַל פָּנָיו אֶרְצָה
וַיִּשְׁתַּחֲוֶה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים וַיִּשְׁקֹן אִישׁ אֶת-רַעְהוֹ כִּי קִטְשָׁה הַפְּרִידָה וַיִּבְכּוּ אִישׁ אֶת-רַעְהוֹ
עַד-דָּוָר הַגְּדִיל [ז] הַרְבֵּה לְבַכּוֹת יוֹתֵר מִיְהוֹנָתָן (רד"ק): מִבַּיַּד וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדוֹד לָךְ לְשָׁלוֹם אֲבֹל
תִּזְכּוֹר אֶת הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנִי וְהוֹנָתָן בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר וְאִמְרָנוּ (רד"ק) יְהוָה
יְהִיָּה | פִּינֵי וּבִינֶךָ וּבִין זְרַעִי וּבִין זְרַעֲךָ עַד-עוֹלָם:

עיונים והארות

ה. **מובא** "כוכב מיעקב" וגם "מעם לועז": עניין יריית החצים, כי יהונתן רצה לדעת מה גזרו בשמים. כי מדבריו של שאול בלבד, אי אפשר לדעת מה יעלה בחלקו של דוד, אם ינוע אם ינות, שמדברי האדם בלבד אין להחליט מה יהיה. היות ולפעמים האדם מדבר רעה על חבירו והאלהים חושב אותה לטובה, כענין יוסף עם אחיו (בראשית נ, כ): "ואתם חשבתם עלי רעה אלהים חשבה לטובה", וזהו שנאמר (איכה, ג, לו-לח): "מי זה אמר ותהי ה' לא ציוה; מפי עליון לא תצא הרעות והטוב" הכוונה, שאם לא תצא מפי עליון הרעות והטוב, אין בכוח אדם לעשות מאומה. והנה ידוע הדבר, שאם יורים החצים, פעמים מחפשים אותם במקום קרוב והם נמצאים במקום רחוק, ופעמים להיפך, וזהו שאמר יהונתן ואני את שלושת החצים אורה לי למטרה, היינו, רצוני לדעת, אם גזירה היא מן השמים, אם הנער יבקש החצים במקום קרוב ואצטרך להגיד לו הנה החצים ממך והלאה, סימן שזו גזירה מן השמים שיהיה דוד נודד ממקומו ויפרד ממנו. ואם יבקש הנער החצים במקום רחוק ויצטרך להגיד לו, הנה החצים ממך והנה, סימן שרצון ה' שישאר דוד במקומו. וזהו שמפרש רש"י: הקב"ה חפץ בך ולא תירא ואפילו אם שמעתי מאבי רעה עליך.

ו. **אפשר** לרמוז עד הוא ת"ת דוד מלכות הגדיל בסוד גדלות ויש בו יוד כמ"ש רשב"י סימנא לזיוגא וגם אמנה אחותי בת אבי היא. ותיבת הגדיל גימטריא ב"ן ששם ב"ן הוא במלכות והגדיל בסוד גדלות. ואם שגיתי ה' הטוב יכפר בעד ודו"ק היטב (החיד"א).

ד. **מכאן** רואים אנו צדקותו של יהונתן שהיה זהיר מעוון הרכילות והלשון הרע, שלא רצה להוציא מפיו, ששאלו אביו דיבר רע על דוד ורמז הדבר בחצים. ושלושת החצים רומזים על לשון הרע ההורגת שלושה; האומרו, המקבלו והנאמר עליו.

זכה יהונתן שבשביל מסירותו, צערו, בכייתו ודמעותיו הרציניות והאמתיות והאהובות שנתמזגו ביחד עם דמעותיו של דוד רעהו, בשביל צער אמתו וכנה זה שנבע מעומק לבו זכה שבשמו תשתבץ אות משמו של הקב"ה. והרבה מהנביאים והחכמים שזכו והגיעו להשגות וגילויים עליונים מפני שהצטערו על כבוד שמים ותורתו ית"ש, דניאל שנתגלו לו רזין וגילויים עד שאפילו הנביאים חגי זכריה ומלאכי לא זכו לראות, והוא נקרא איש חמודות, נחמד לפני הקב"ה ומשובח בעליונים וחמוד על דורו מפני שהצטער על שכורש חזר מלבנות המקדש. ומתוך שהיה חכם ביראת שמים נתגלו לו רזי פשרין.

וכתב האלשיך הק': "וידבר שאול אל יהונתן בנו ואל כל עבדיו להמית את דוד, ויהונתן בן שאול חפץ בדוד מאד, הורה כמה מעלת האוהב ומקרב את הצדיק ועוזרו, כי הנה כאשר דבר שאול אל בנו להמית את דוד היה שמו יונתן, וע"י היותו אוהב את דוד ומקרבו נתוספה בשמו אות אחד של הקב"ה ונקרא יהונתן, ויגד יהונתן' לדוד לאמר מבקש שאול אבי להמיתך, וידבר, יהונתן' בדוד טוב אל שאול אביו, וישמע שאול בקול יהונתן.